

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 57.

Onsdagen den 28 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän gemensamma voteringar angående av kamrarna godkända voteringspropositioner komme att äga rum den 6 nästkommande juni kl. 10 f. m.

§ 2.

Statsutskottets utlåtanden nr 157—162 och 178—184, som nu föredrogs, bordlades åter.

§ 3.

Härefter föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial, nr 87, med överlämnande till riksdagen av förteckning över försålda kronoegendomar.

§ 4.

Vidare föredrogs, men blev ånyo bordlagt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 12.

§ 5.

Till avgörande förelåg härpå bankoutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av väckta motioner om skrivelser till Kungl. Maj:t angående pensionering av änkor och barn efter statstjänare, vilka ej hava rätt till pension.

Punkten 1:o), angående pensionsrätt åt vissa änkor och barn efter statstjänare.

I en inom andra kammaren av herr *Hage* väckt motion, nr 234, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vilket sätt sådana statstjänareänkor och barn, som enligt nu gällande bestämmelser ej erhöles pension, skulle kunna erhålla rätt till sådan, och

*Ang.
pensionsrätt
åt vissa änkor
och barn efter
statstjänare.*

Ang.
pensionsrätt
åt vissa änkor
och barn efter
statstjänare.

för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

(Forts.)

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr Lovén: Herr talman! Då jag icke haft tillfälle att närvara i utskottet, när denna fråga behandlades, och således icke heller haft tillfälle att anteckna någon reservation, skall jag be att nu få säga några ord.

I det utlåtande, som statskontoret avlämnat, citeras ett uttalande från 1917 av sakkunniga för det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering, och av det uttalandet finner man, att dessa sakkunniga ansågo, att något borde göras för pensionering av icke ordinarie statstjänares änkor och barn. Man säger i slutet av detta utlåtande: »Över huvud synes det böra tagas i övervägande, om ej alla icke ordinarie statstjänare, som hava en mera fast anställning, borde erhålla rätt till såväl tjänste- som familjepension.» Och statskontoret slutar sitt utlåtande med följande: »Med avseende å vad sålunda förekommit synes någon erinran icke kunna göras mot åvägabringande av utredning för beredande av rätt till familjepension för sådana icke ordinarie befattningshavare i statens tjänst, som själva redan erhållit eller kunna anses böra erhålla rätt till pension.»

Trots dessa välvilliga och på visst sätt tillstyrkande utlåtanden såväl av de sakkunniga 1917 som av statskontoret har utskottet ändå enhälligt gått på avslag av denna herr Hages motion och även på den motion, som kommer härefter i samma ämne. Bankoutskottet har närmast stött sig på, att dessa befattningshavare såsom icke ordinarie icke ha egen pensionsrätt och att den saken borde ordnas först, innan man ordnar pensionsrätten för deras änkor och barn. Men jag undrar, om det visar sig vara förenat med svårigheter att nu på en gång ordna pensionsfrågan för dessa icke ordinarie själva, om man ändå icke kunde göra något för deras änkor och barn. Ty i många fall är det nog bra mycket bekymmersammare för dessa änkor och barn, som på ett tidigt stadium mista sin försörjare, än det många gånger är för de icke ordinarie statstjänarna själva, om de uppleva den ålder, då de eljest skulle ha erhållit pension. Dessa ha säkerligen i allmänhet mycket lättare att draga sig fram än en änka med sina barn, som lämnas ensamma, när familjefadern ryckes bort i unga år. Jag kan icke finna förhållandena här på något sätt tillfredsställande och att man icke vill göra någonting för dessa fattiga änkor och barn.

Jag har ett alldeles färskt exempel på huru bekymmersamt det kan bli för en änka och hennes barn, därför att denna fråga ännu ligger olöst. Helt nyligen avled hemma i mina trakter en kustrod-dare, som icke var ordinarie, och han efterlämnade en stor familj

i mycket små omständigheter. Det har av en annan, ordinarie statstjänare därnere meddelats mig, att när änkan efter denne man har förbrukat de hundra kronor hon får i begravningshjälp, så står hon med alla sina små barn utan det minsta ekonomiska stöd från något håll och har mycket svårt att få någonting av staten i understödsväg. Möjligen skulle hon kunna få det om ett eller annat år. När man nu vet, att denna grupp av statstjänare ofta rekryteras från yngre dugliga fiskare, så förstår man, huru bittert det skall vara för denna änka. Ty om denne fiskare, som varit extra ordinarie kustroddare i några år, blivit kvar i stället vid sitt hantverk, så skulle han nu ha kunnat efterlämna kanske 20,000 eller 30,000 kronor, vilket belopp många av dessa fiskare under dessa tider ha kunnat skrapa ihop. Och detta får hon nu avstå, därför att hennes man övergett sitt yrke och i stället blivit en plikttrogen statstjänare.

Vid sådant förhållande finner jag det smärtsamt, att utskottet icke kunnat säga något välvilligt om denna sak, utan endast gått på den linjen, att man först skall ordna dessa extraordinaries egen pensionering och sedan deras änkors och barns. Då förstår man, huru långt fram i tiden denna fråga kommer att uppskjutas. Och dessutom är det nog icke till gagn för rekryteringen av dessa grupper av extraordinarie, som kanske icke på många år ha utsikt att bli ordinarie om ens någonsin. Och t. ex. dessa extra kustroddare ha mycket svårt att någonsin kunna bli ordinarie.

Jag tycker, att det mycket väl kunde ha gått för sig att ordna pensioneringen för dessa änkor och barn och sedan i sinom tid, när det blir möjligt, ordna det för pensionsägarna själva.

Med stöd av vad jag anfört, herr talman, ber jag att få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till herr Hages motion.

Herr Ed b o m: Herr talman! Jag ber att få försäkra den föregående talaren, att utskottet känt lika djupt för de personer, det här gäller, som både motionären och han ha gjort. Och den, som något följt bankoutskottets verksamhet, måste erkänna, att vi ställt oss ganska välvilliga, när det gällt änkor och barn. Men det finns dock vissa situationer, då det icke kan vara tillrådligt att förorda en skrivelse. Så är det i detta fall. Vi ha nämligen gått ut från, att skulle en generell pensionering av änkor och barn komma i fråga, så böra dessa pensioner grundas på pensionsavgifter från befattningshavarna. Som vi nu ha det, är vårt pensionsväsen rätt så splittrat. Därför möter det mycket stora svårigheter att i de olika pensionskassorna inarbeta förslag med rätt för icke ordinarie statstjänare att bli delägare i dessa pensionskassor. Vi ha ju, som alla ha sig bekant, en kungl. kommitté, som nu håller på att utreda frågan om en centralisering av de statsunderstödda pensionsanstalterna. Denna kommitté har snart slutfört sitt arbete, och vi få hoppas, att resultatet av detta kommer att i en mycket snar framtid föreläggas riksdagen. När en sådan centralisering har kommit till stånd, blir det ju mycket lätt att i stadgarna för denna pensions-

Ang.
pensionsrätt
åt vissa änkor
och barn efter
statstjänare.

(Forts.)

Ang.
pensionsrätt
åt vissa änkor
och barn efter
statstjänare.
(Forts.)

anstalt inarbeta just de grunder, som äro behöfliga, för att dessa icke ordinarie skola kunna bliva delägare i dessa kassor.

Det är därför enligt min uppfattning icke motiverat att nu begära utredning om dessa änkors och pupillers rätt till pensionering.

Jag har dessutom fäst mig vid en passus i motionärens framställning, däri han säger: »Ett sådant missförhållande bör snarast rättas genom en ändring, som giver även nämnda icke ordinarie statstjänares efterlevande en pension, som åtminstone är så stor, att den motsvarar vad de ordinarie statstjänarnas änkor och barn erhålla i statsandel.» Jag finner av denna passus, att han går ut från, att det skulle vara möjligt att även utan bidrag av pensions-tagaren få en viss pension av statsmedel. Men när det gäller en generell pensionering, kan jag icke på några villkor dela motionärens uppfattning i denna del, utan jag anser, att detta bör endast komma i fråga såvitt pensionstagarna själva erlægga avgift. Eljest skulle man ju komma till det resultatet, att det i vissa fall tilldelas pension, där det icke förelåg något behov, oaktat tjänstehavarna själva icke erlagt några avgifter. När det gäller pensionering av dem, som icke själva erlagt några avgifter, bör ju riksdagen i varje enskilt fall få bedöma för det första arten av den tjänst, befattningshavaren gjort staten, och för det andra det föreliggande behovet.

När vi således i en mycket nära framtid helt säkert få en centralisering av pensionsväsendet, så anser jag det för närvarande icke tillrädligt att förorda en sådan skrivelse, som motionären föreslår, och jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sommelius: Herr talman! När jag begärde ordet, visste jag icke, att herr Edbom förut begärt ordet för att uttala sig i ärendet. Det kunde därför vara onödigt, att även jag yttrar mig. Jag skall blott tillägga ett par ord till vad den föregående talaren sagt.

Det är säkert icke obekant för herr Lovén, huru ytterst välvilligt bankoutskottet ställt sig till alla pensionsansökningar, även sådana som äro synnerligen tvivelaktiga. Och känner jag utskottet rätt, skulle det icke ha slagit dövörat till för en framställning om pension för den änka, som herr Lovén omnämnde och som blivit ensam med stugan full av barn. Därom är nog också herr Lovén själv övertygad.

Nu är det ju så, att den nu förflutna riksdagen har i hög grad sysselsatts med pensionsfrågor i alla möjliga former. Icke blott utskottet utan även Kungl. Maj:t har gjort så många framställningar, så att om man icke på de skäl herr Edbom framfört kunnat göra någonting i den här frågan, så är det sannerligen icke att undra på, om utskottet i detta fall icke vågat taga steget fullt ut och tillstyrka, att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t i ärendet.

Jag anhåller, herr talman, att få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Ang.
pensionsrätt
åt vissa änkor
och barn efter
statstjänare.

(Forts.)

Herr Lovén: Herr talman! De båda sista ärade talarna ha framhållit som ett förmildrande moment, att bankoutskottet i regel är så välvilligt mot alla framställningar i pensionsfrågor, som komma dit. Ja, det vet jag. Och själv försöker jag att vara så välvillig som möjligt. Men om bankoutskottet gör *hundra* välvilliga saker, så får det väl därför icke förlåtelse, om det gör *en* sak dåligt. Jag menar, att om bankoutskottet hela tiden varit välvilligt, så skall det icke sluta med att i denna sak, som enligt min mening är fullt lika behjärtansvärd, vara så orättvis och brutal mot dessa fattiga änkor och barn.

När herr Edbom anmärkte, att dessa själva borde betala till sin pensionering, så är ju det alldeles riktigt. Men var står det annat i motionen? Det står, att det skulle utredas, »huruvida och på vilket sätt» dessa änkor och barn skulle kunna erhålla rätt till pension. Motionären har ju icke på ett enda ställe i motionen påpekat, att han icke vill vara med om att de skola betala till sin pension. Men han vill, att det skall utredas, huruvida och på vad sätt de skulle kunna erhålla rätt till pension. Det är det jag icke förstår, att bankoutskottet skall motsätta sig. Ty även om den centralisering av pensionsväsendet, varom herr Edbom talade, kommer till stånd, så kan det ju icke skada, om också en utredning om huru dessa änkor och barn skola få pension hade legat färdig, när utredningen av centraliseringen kommer fram. Det är så mycket, som fått ligga tillbaka och väntat och väntat, så att det skulle nog icke skada, om det ginge litet fortare med ordnandet av alla dessa fattiga änkor och barns pensionsförhållanden. Bankoutskottet har ju varje år att behandla massor av ansökningar om pension för dessa svältande änkor och barn efter f. d. statstjänare, som icke fått någon pension. Det resonemanget förrycker enligt min mening icke frågan, utan jag tycker, att man väl borde ha kunnat utreda frågan, huru dessa änkor och barn skulle kunna få pension.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Härpå föredrogs *punkten 2:o*), angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande pensionering av änkor och minderåriga barn efter avlidna pensionsberättigade förmän bland daglönare, sjukvaktare och övriga daglönare vid marinen; och begärdes ordet därvid av motionären

Ang.
pensionering
av vissa dag-
lönares vid
marinen än-
kor och barn.

Herr Leander, som anförde: Herr talman, mina herrar! Min föreliggande motion sammanfaller i stort med den nyss behandlade, av herr Hage väckta motionen. Ty även i min motion

Ang.
pensionering
av vissa dag-
lönares vid
marinen än-
kor och barn.

(Forts.)

hemställas om utredning rörande pensionering av vissa statstjänar-
änkor jämte deras minderåriga barn. För att icke onödigtvis för-
långa diskussionen här skall jag därför inskränka mig till att in-
stämman i vad herr Lovén nyss yttrat vid behandlingen av herr
Hages motion. Jag skall bara tillägga, att det krav, som framföres
i dessa båda motioner, låter sig nog icke på längden avvisas, utan
frågan kommer oupphörligen igen. Det hade därför varit önskvärt,
att utskottet ägnat denna fråga litet mer uppmärksamhet än som
skett och tagit itu först som sist med frågans lösning. Jag skall
ingalunda förebrå utskottet, att det nitälskat för vissa tjänstemän
och lägger sig i selen för att skaffa dessa dragliga löner. Men jag
vågar påstå, att det är lika behjärtansvärt att skaffa dessa fattiga
änkor och deras barn en brödbit.

Nu berömmar sig ju utskottet av att det alltid är välvilligt mot
dessa änkor och barn. Men det är icke nog med att bara säga, att
man är det, och tala vackert, utan man bör också visa det i hand-
ling. Och jag menar, att denna gång svår utskottets handlingar mot
de vackra orden. Jag tycker det skulle ha varit en heder för oss
män, om vi ordnat denna fråga, innan kvinnorna marschera in i
riksdagen och intaga de platser, där vi nu sitta. Emellertid är det
en tröst att veta, att när de komma in här, så komma dessa fattiga
änkor och barn att vinna behjärtande.

Sådan som frågan nu ligger, skall jag, herr talman, icke till-
låta mig något yrkande.

Härefter yttrade

Herr S o m m e l i u s: Herr talman! Den siste ärade talaren
gav bankoutskottet den vänliga erinringen, att det kunde ha litet
mer uppmuntrat hans motion. Ja, om herr Leander hade reda på,
huru mycket bekymmer och besvär hans motion förorsakat banko-
utskottet, så är jag övertygad om att det skulle vara sista gången
han väckte motioner av denna filantropiska art, i synnerhet som vi
haft så många ansökningar förut, som icke blivit tillstyrkta av ut-
skottet. Jag kan icke finna, att utskottet i något hänseende gjort
sig skyldigt till någon försummelse utan beaktat saken och sett på
saken med samma varma hjärta och samma milda tänkesätt som
den siste talaren. Men i detta fall har utskottet icke — och jag
hänvisar till det förra beslutet — kunnat annat än yrka avslag på
motionen.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Vid nu punktviss skedd föredragning av första lagutskottets ut-
låtande, nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag
till lag om ändrad lydelse av 14, 15 och 23 §§ i lagen den 13 juni

1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn biföll kammaren vad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

§ 7.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område ävensom i ämnet väckta motioner.

Ang. rätt till inlösen i vissa fall av under nyttjanderätt upplåtet område.

Genom en den 21 mars 1919 dagtecknad proposition, nr 385, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 200, av herr *K. J. Ekman*; och
nr 207, av herr *Lindhagen*; samt

inom andra kammaren:

nr 380, av herrar *Norman* och *Andersson* i Knäppinge.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas och med avslag å den av herrar *Norman* och *Andersson* i Knäppinge väckta motionen nr 380 i andra kammaren, måtte för sin del antaga vid punkten fogat förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område; och

B) att motionerna nr 200 och 207 i första kammaren, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade:

dels reservationer beträffande utlåtandet i dess helhet:

av herrar *Dahl*, *Tengvall*, *Lindström* och *Andersson* i Knäppinge, vilka ansett, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition bort av utskottet avstyrkas; och

av herr *Ernst Lindblad*, som inom utskottet yrkat, att riksdagen — med avslag å propositionen — måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa fullstän-

Ang. rätt till inlösen i vissa fall av under nyttjanderätt upplåtet område.
(Forts.)

diga, länsvis gjorda undersökningar om dylika jordupplåtelser samt att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt länsstyrelserna att för nämnda undersökningar utse länsnämnder, bestående av 2 personer, den ene juridiskt bildad och den andre praktisk jordbrukare (den sistnämnde, där så befundes möjligt, bland de vid kronodomänuppskattningarna använda personer);

dels åtskilliga reservationer angående särskilda paragrafer i det av utskottet framlagda lagförslaget;

dels ock följande reservationer i fråga om utskottets hemställan under B), nämligen:

av herrar *Jacob Larsson* och *Alfred Petrén*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

B) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och under vilka förutsättningar ett vid upplåtelse av nyttjanderätt till del av fastighet betingat villkor, att vid upplåtelsetidens slut brukaren tillhöriga byggnader å det upplåtna området skulle utan lösen tillfalla jordägaren, skulle kunna förklaras icke utgöra hinder för tillerkännande åt brukaren av lösningsrätt, som avsåges i lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda; och

C) att motionerna nr 200 och 207 i första kammaren, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) och B) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

av herrar *Magnusson* i Kalmar, *Hage*, *Karlsson* i Nynäshamn och *Johansson* i Vittinge, vilka

dels föreslagit att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt förslag till sådant tillägg i lagen, att, då lösningsrätt avvisades på grund av avsevärd olägenhet för huvudfastigheten, lägenhetsinnehavaren skulle kunna i skäligen fall berättigas flytta byggnaderna till annat för huvudfastigheten tjänligt område, som då i stället finge lösas;

dels ock yrkat bifall till ovanberörda vid punkten B) av herrar *Jacob Larsson* och *Alfred Petrén* fogade reservation.

Punkten A).

Det av utskottet framlagda lagförslaget.

För 1 § hade utskottet i likhet med Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

1 §.

Har en för viss tid, överstigande tjugu år, till brukande upplåten del av en fastighet så bebyggets, att därå den 1 januari 1919 fanns och vid upplåtelsetidens slut fortfarande finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj, vare brukaren, därest minst en fjärdedel av det värde, området med därå befintliga byggnader äger, belöper å

brukaren tillhöriga byggnader, vid upplåtelse tidens slut berättigad lösa det upplåtne området, där ej nedan i denna lag annorlunda stadgas.

Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtet
område.
(Forts.)

Är en del av en fastighet upplåten för brukarens livstid, skall evad änka njuter brukanderätten till godo eller ej, vid den tid, då den upplåtne brukanderätten upphör, vad i denna lag sägs om brukare på viss tid äga motsvarande tillämpning i avseende å delägarna i brukarens bo, i den mån ej nedan annat stadgas.

Vad i denna lag stadgas om till brukande upplåten del av fastighet skall jämväl tillämpas å till fastighet hörande område, som upplåtits till bostadslägenhet.

Beträffande denna paragraf hade uti avgivna reservationer yrkats:

av herrar *Jacob Larsson* och *Alfred Petré*n, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

1 §.

Har en för viss tid till brukande upplåten del av en fastighet över tjugu år i följd innehafvs av annan än ägaren och har området så bebyggt, att därå den 1 januari 1919 fanns och vid upplåtelse tidens slut fortfarande finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj, vare brukaren, därest minst en fjärdedel av det värde, området med därå befintliga byggnader äger, belöper å brukaren tillhöriga byggnader, vid upplåtelse tidens slut berättigad lösa det upplåtne området, där ej nedan i denna lag annorlunda stadgas.

Är en del av — — — — annat stadgas.

Vad i denna — — — — bostadslägenhet; samt

av herrar *Magnusson* i Kalmar, *Hage*, *Karlsson* i Nynäshamn och *Johansson* i Vittinge att å paragrafen måtte givas denna avfattning:

1 §.

Har en för viss tid till brukande upplåten del av en fastighet över fem år i följd innehafvs av annan än ägaren, och har området så bebyggt, att därå den 1 januari 1919 fanns och vid upplåtelse tidens slut fortfarande finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj, vare brukaren, därest minst en fjärdedel av det värde, området med därå befintliga byggnader äger, belöper å brukaren tillhöriga byggnader, berättigad att vid upplåtelse tidens slut lösa det upplåtne området, där ej nedan i denna lag annorlunda stadgas.

Är en del av — — — — annat stadgas.

Vad i denna — — — — bostadslägenhet

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Herr *Andersson* i Knäppinge: Herr talman! Då jag vid denna punkt har undertecknat en reservation, gående ut på avslag, skall jag be att med några ord få motivera denna min framställning.

Lagförslaget i fråga innebär, som herrarna se, en skärpning

*Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtet
område.*

(Forts.)

av den förra året antagna lagen rörande nyttjanderättsinnehavares rätt till inlösen av upplåtna områden. Denna skärpning av lagen anser jag och mina medreservanter för närvarande opåkallad och onödig av det skäl, att lagen har existerat så kort tid, att vi icke kunnat anse, att ännu full erfarenhet vunnits, huruvida den lag, som redan är antagen, fyller de rimliga anspråk, som kunna ställas på lagstiftning i det hänseendet. För övrigt är den utveckling av lagen, som nu av utskottet antagits såsom förslag, av så betydande beskaffenhet, att man kan hysa de största betänkligheter mot lagen i den form, den nu skulle få, om man önskar någorlunda bibehålla den sundhet i lagstiftningen på detta område, som är nödvändig och bör vara betingad för äganderätt till jord i vårt land.

Såsom vi veta, innehöll den lag, som förra året antogs, en bestämmelse om att en lägenhetsinnehavare skulle i och för lösningsrätt äga byggnader å lägenheten till ett värde, motsvarande hälften av byggnadernas och jordens värde, och jordägaren hade, för att skydda sina rättigheter, oinskränkt rätt att inlösa dessa byggnader. Även detta villkor är nu borttaget i det av utskottet antagna förslaget, så att jordägaren skall äga rätt att återlösa byggnaderna endast under den förutsättningen, att lägenhetsägaren bor närmare jordägarens egna hus än 200 meter. Det är således en avsevärd inskränkning i den rätt, som en jordägare anser sig och bör anses hava gentemot dem, som bo på den mark, som han anser vara sin tillhörighet.

Ser man på frågan från litet mera allmän synpunkt, tror jag för min del icke, att det kan ha den betydelse, som vederbörande, vilka här gått på denna lagstiftning, anse eller tro, att det skulle kunna få. Det är här icke fråga om lägenheter med fullständigt jordbruk, varå nöjaktig levnadsstandard kan erhållas, utan om sådana lägenheter, där ägaren alltid varit och är beroende av omgivningen med avseende på den arbetsförtjänst han kan få. Det är i allmänhet ett ganska kordialt förhållande, som råder mellan jordägaren och lägenhetsinnehavaren, och där det är ett gott sådant förhållande, är det också på det sättet, att om det gives möjlighet för såväl lägenhetsägaren som jordägaren att kunna utan skada för sig själva gå varandra tillmötes i fråga om försäljning i detta hänseende, är det min övertygelse, att de kunna göra det på grundvalen av den hittills gällande lagen, sådan som den antogs förra året. Men skall det ske på de vägar, som utskottets förslag nu är inne på, så att det skall bli så gott som tvångsavlösning av jorden för dessa lägenhetsinnehavares behov, uppstår ett helt annat förhållande mellan dem, som skulle komma att bli ägare till lägenheten, och dem, som för närvarande äro jordägare. Det kommer att bli två alldeles särskilda storheter av icke jämförlig art, som i stället för att leva i gott förhållande till varandra i många fall åtminstone komma i ett förhållande, som icke blir nyttigt för någondera parten. Således är det enligt mitt förmenande bäst, att det icke sker sådana tvångsätgärder genom lagstiftning, som kunna skapa oenighet och

tvister mellan grannar, utan att allt detta tvärtom ordnas på överenskommelsens och billighetens grund.

Många betänkligheter ha också rests mot detta förslag till och med i Kungl. Maj:ts proposition, och departementschefen har icke kunnat undgå att i sitt yttrande antyda, att det kan vara i viss mån betänkligt. Han tillägger visserligen på sid. 15 i den kungl. propositionen, när det gäller den nya bestämmelsen om vem som skall ha uppfört byggnaderna å lägenheten, att det är likgiltigt, vem som uppfört dem. Men det är det icke. Vi kunna till exempel tänka oss det fall, att det är en jordägare, som uppfört byggnader på en plats åt en arbetare, och att han, jordägaren, så småningom på billiga villkor, ja kanske utan att taga någon ersättning alls utan endast på grund av det tillmötesgående, som rätt dem emellan, överlämnar byggnader med äganderätt till lägenhetsinnehavaren. Detta är ett helt annat förhållande, än då lägenhetsinnehavaren eller hans företrädare uppfört byggnaderna. Även i det fallet, att jordägaren har skänkt en lägenhetsinnehavare byggnaderna, kan denne någon tid därefter få rättighet att tvångsavlösa den jord, till vilken han erhållit nyttjanderätt på grund av den välvilja, som visats honom från jordägarens sida. Till och med om detta kan departementschefen säga, att det är likgiltigt.

Ja, det är som sagt åtskilligt sådant, som nu kommit fram, vilket icke är av beskaffenhet att kunna giva något stöd för att en ny förändring av lagen nu genast bör vidtagas. Erfarenhet på detta område är av nöden. När man därtill lägger märke till, hur lagrådet har yttrat sig rörande ifrågavarande lag, finner man ännu större anledning till betänkligheter i detta avseende. Tvenne av lagrådets ledamöter säga: »Däremot läser med fog tvekan kunna råda om behovet eller lämpligheten att nu genomföra övriga ifrågasatta ändringar i den så nyligen antagna lagen. En närmare erfarenhet om dennas verkningar i hithörande hänseenden synes böra avvaktas, innan lagstiftningen går att kräva ytterligare uppoffringar av jordägaren.» I fortsättningen heter det vidare: »Att låta lösningsrätt inträda, då på grund av flera upplåtelse å kort tid ett område innehafts av annan än ägaren under mer än 20 år, synes betänkligt av skäl, som egnahemssakkunniga anfört och vilka finnas återgivna i departementschefens yttrande vid remissen till lagrådet av 1918 års förslag.» Vidare anföra de bägge ledamöterna av lagrådet längre fram i sitt yttrande: »Som förslaget nu är lagt, synes det emellertid innefatta längre gående inskränkningar i jordägarens rättsställning än som vid skäligt avvägande av hans och nyttjanderättshavarens olika intressen och ur synpunkten av det allmänna bästa kunna anses rättvisligen genomförbara.»

Det är således många olika skäl, som tala för att det yrkande vi gjort i reservationen är fullt befogat i förevarande hänseende, och intet verkligt stöd har framkommit, vare sig i Kungl. Maj:ts proposition eller utskottets utlåtande, för behövligheten av denna förändring. Till och med själva jordkommissionen svävar på målet,

*Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtelse
område*
(Forts.)

Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av, under
nyttjanderätt
upplåtet
område.
(Forts.)

när det är fråga om att tillstyrka denna förändring. Alla, som sätta värde på friheten att självständigt och under hägn av skyddande lagar bruka det, som man ärvt och förvärvat, borde nog överväga vad som bjudes genom denna lagstiftning. Ingen vet, vad den anda, som herr Branting förliden lördag siade om, kan komma att införa i det svenska statsskicket, när den kommer att föra fram sin mening efter sin ensidiga uppfattning. Därför menar jag, att det är skäl att noga se sig före, vad man egentligen antager för lagar, och att lagarna, när de skola antagas, äro grundade på erfarenhet. Jag kan icke finna, att det föreligger något behov av den lagstiftning, som här är i fråga, och därför yrkar jag bifall till den av mig undertecknade reservationen eller med andra ord avslag på Kungl. Maj:ts och utskottets förslag i förevarande del.

Herr *Olsson* i Berg instämde häruti.

Herr *Magnusson* i Kalmar: Herr talman! Med hänsyn till den långa föredragningslistan skall jag endast säga några ord.

Redan vid den nuvarande lagens antagande i fjol var man fullt på det klara med att den icke skulle komma att giva vad man önskade, och detta har man också fått bestyrkt genom de utlåtanden, som afgivits av de personer, som ute i landet ha haft hand om lagen. Dessa länsombud ha samtliga framhållit, att man icke med lagen kunnat vinna det syfte, som man önskat vinna. Det är ganska karakteristiskt och betecknande för lagens ineffektivitet, när Gävleombudet karakteriserar lagen såsom tröstlöst ineffektiv. När dylikt kunnat konstateras från de personer, som närmast handhava lagen, får man väl icke tveka att vidtaga de ändringar, som äro nödvändiga att vidtaga för att ernå syftet. Icke får väl den omständigheten vara avgörande, att lagen varit i kraft så kort tid, utan det är väl det, som får vara avgörande, att lagen är bristfällig och icke fyller den uppgift, som den är avsedd att fylla. När detta senare skäl föreligger, anser jag det vara så starkt, att man bör gå med på denna ändring, vilken också Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag har emellertid icke kunnat helt förena mig med utskottet vad gäller § 1, när jag anser, att den tjuguariga upplåtelsetiden är väl lång. Jag anser, att man hade helst bort stryka varje tidsbestämmelse i detta fall, men för att kunna få något stipulerat i detta avseende ha vi gått på en tid av fem år. Vi reserverar inom utskottet ha enat oss om att gå på den linje, som av jordkommissionen enhälligt tillstyrkts, endast med den förändringen, att vi utslutit bestämmelsen om 20 år och i stället insatt en tid av 5 år.

Nu framhöll den siste ärade talaren, att man bör gå varligt fram på detta område, och att man skall taga hänsyn till äganderätten, när det gäller jordägare. Ja, det vill jag ärligt medgiva, men jag vill också erinra den föregående talaren om att lösningsrätten för brukare grundar sig också på ett äganderättsförhållande, nämligen att brukaren äger husen, och detta äganderättsförhållan-

de anser jag vara av vida högre betydelse än det, att markägaren äger en jordbit, ty om den person, som äger husen, icke skulle få friköpa det område, som husen stå på, kan det betyda, att hela hans hem blir spolierat, men det betyder mindre för jordägaren, om han medgiver försäljning av ett område, varpå husen äro uppförda. Ställer man dessa båda äganderättsförhållanden, markägarens och husägarens, emot varandra, finner jag det senare vara värt beaktande och kräva lika stark hänsyn som det förra.

*Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtet
område.
(Forts.)*

Den siste ärade talaren anförde också något angående lagrådet. Jag skall med anledning härav be att få erinra om att lagrådet icke är fullständigt ense om att icke en ändring bör vidtagas i den nuvarande lagen. En av lagrådets ledamöter, justitierådet von Seth, anför bland annat: »För såvitt förslaget innebär återupptagande av de grunder, på vilka det förslag, som framlades för riksdagen genom 1918 års proposition, var byggt, synes icke något vara att erinra mot detsamma. Den utredning, som nu förebragts, visar med önskvärd tydlighet att, om icke nyttjanderättshavares lösningsrätt utsträcker till att omfatta även lägenheter, vilka över tjugu år innehafva till brukande av annan än ägaren och beträffande vilka ej visas avtal, avseende upplåtelse för viss tid eller för livstid, det mål man velat vinna genom förevarande lagstiftning icke kommer att uppnås.» Såsom härav framgår, har justitierådet von Seth en annan mening än de övriga ledamöterna av lagrådet, som av den siste ärade talaren citerades.

Då vi reservanter icke kunnat förena oss med utskottet i fråga om formuleringen av § 1 utan reserverat oss under punkten D, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till den vid § 1 under punkten D av oss avgivna reservationen.

Herr Norman: Herr talman! Jag har i denna fråga avgivit en motion tillsammans med herr Andersson i Knäppinge, vari yrkas avslag på förevarande proposition. I motionen äro anförda de närmaste skälen för detta avslagsyrkande.

Det är icke längre sedan än den 12 juni i fjol, som denna fråga diskuterades i kammaren. Ifrågavarande lag utfärdades den 28 juni och trädde i kraft den 1 september förra året. Det är alldeles otänkbart, att under den korta tid som lagen varit gällande det varit möjligt att vinna en så pass ingående erfarenhet om lagens verkningar, som varit önskligt, då man vill gå att reformera densamma. Nu säger visserligen den närmast föregående talaren, att det icke har någon betydelse, om lagen varit i gällande kraft längre eller kortare tid. Huvudsaken är, att när den icke är tillfredsställande, så bör den ändras. Han stöder sig på ett uttalande av ett av länsstyrelsernas ombud, Gävleombudet, som yttrat, att denna lag var tröstlöst ineffektiv. Men när man granskar de utlåtanden som skulle stödja påståendet, att lagen skulle vara olämplig, finner man, att det blott är från halva antalet län i landet, som dylika utlåtanden kommit, och från åtskilliga av dessa län, där ombuden verkli-

Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtet
område.

(Forts.)

gen lämnat utlåtande, säges det, att det varit ytterst få som gjort några rådfrågningar med anledning av denna lag. Detta visar att man icke har mycken erfarenhet att bygga på. Ombudet i Uppsala län säger visserligen, att det varit ett »icke obetydligt» antal personer som sökt göra sig underrättade om denna lags innebörd, men från Östergötlands län nämnes ingenting om, att det varit någon enda sökande, utan ombudet uttalar endast sin personliga uppfattning om att vissa ändringar i lagen vore önskvärda. Ombudet i Jönköpings län anför, att det varit 15 personer som vänt sig till honom med rådfrågningar angående lagen. I Kronobergs län har det varit 20, och i Blekinge län förefaller det att ha varit mycket få, ty där nämnes det, att det egentligen varit endast ett lösningsärende, som blivit fullföljt. Och så är det i län efter län. Det förefaller därför, som om den erfarenhet som den föregående ärade talaren omnämnde icke är tillfinnandes, när det gäller denna lag, och det är helt naturligt, då den icke varit i kraft mer än några få månader.

Det synes mig, att skall man vinna med lagstiftningen avsett ändamål och vinna respekt för lagstiftning och lagstiftare, får man icke gå till väga på detta sätt och oavlåtligen stifta nya lagar, som man sedan finner vara i behov av ändringar, vari sedan nya ändringar behöva vidtagas o. s. v. Det blir ju ingen möjlighet för folket i landet att veta, vad som är lag och icke lag. Det blir en löslighet på detta område som ingalunda är till gagn för samhällslivet. Om denna sak anför också departementschefen själv, att »en nära till hands liggande invändning mot förslaget i dess helhet är naturligen, att ännu alltför kort tid förflutit, sedan den gällande lagen trätt i kraft, för att man skulle med någon grad av säkerhet kunna bedöma, i vad mån den kan vara i behov av omarbetning». Men sedan säger departementschefen, att han trots detta knappast känner några betänkligheter mot att ändå framlägga detta lagförslag. Departementschefen bygger därvid på ett utlåtande, som i en tämligen forcerad fart avgivits av jordkommissionen. Jag vill dock erinra om att jordkommissionen icke varit enig och att till kommissionens utlåtande är avgiven en reservation, däri det bland annat framhålles, att en sådan i de bestående äganderättsförhållandena till jorden djupt ingripande lagstiftning måste föregås av omsorgsfulla överväganden och vara i alla avseenden väl genomtänkt. Jag frågar: är det lagförslag som nu föreligger väl genomtänkt? Kommer lagen att bli av bestående natur? Ja, på den saken svara reservanterna inom jordkommittén, att det kommer en annan lagstiftning inom kort och att denna lagstiftning måste vara väl övervägd, såvitt den skulle å ena sidan fylla det viktiga sociala ändamål som därmed avses och å andra sidan icke menligt inverka på jordbrukets och skogsbrukets produktivitet och därmed på det allmänna välbefindandet inom landet. »Av denna större fråga», säga reservanterna, »som inom jordkommissionen redan varit föremål för förberedande överläggningar, utgör emellertid frågan om lösnings-

rätt för ägare till byggnader å ofri grund endast en mindre del.» Och så tillägga reservanterna: »Redan nu kan emellertid med viss-
het förutses, att om det här framlagda förslaget till ändringar i la-
gen den 28 juni 1918 upphöjes till lag, denna lag för vinnande av
sagda enhetlighet och konsekvens snart kommer att behöva väsent-
ligt omarbetas, om ej helt upphävas, för att ersättas med i den all-
männa friköpningslagstiftningen ingående nya bestämmelser.»
Därefter erinras det om vissa lagstiftningsåtgärder, som här be-
höva komma till stånd, och pekas på punkt efter punkt, där det
säges, att »även på denna väsentliga punkt» torde antagligen änd-
ringar i vad som nu föreslås snart behöva ske eller, som det senare
sägs, »ännu en genomgripande förändring i principerna för härva-
rande lagförslag komma att av kommissionen förordas».

Här är sålunda fråga om att lagförslaget skulle ersätta en lag,
som icke varit i gällande kraft mer än mycket kort tid och av vilken
man således icke vunnit någon erfarenhet av större värde. Härtill
kommer, som av det nyss anförda framgår, att lagförslaget endast
är av provisorisk natur. Jag frågar verkligen: finns det tillräck-
ligt bärande skäl för att här i dag gå på de linjer, som Kungl.
Maj:t och utskottet föreslagit?

Det förefaller mig, som om vi i fråga om dessa moderna lagar
kommit in på en viss utveckling, som ingalunda är till det bästa för
det hela. Förra lördagen hade vi att behandla ett lagförslag som
visserligen avlogs av riksdagens båda kamrar. Att det avlogs,
verkade emellertid, anförde en huvudstadstidning, ganska kompro-
metterande för riksdagen. Särskilt fick jag för min egen del ett
par ampra anmärkningar för min medverkan i denna sak. I den
frågan förelåg i utskottsutlåtandet, något som kanske gick de flesta
av kammarens ledamöter förbi, en bilaga som innehöll motiverin-
gen för en i detta ärende avgiven motion. Hur kan det komma sig,
att i ett utskottsutlåtande motivering till en motion bifogas som
bilaga? Jo, saken var den, som också påpekades, att dessa motio-
närer haft en dag på sig från det propositionen kom riksdagens le-
damöter tillhanda och tills motionstiden utgick. I den avsedda tid-
ningsartikeln framhölls, att det lagförslag, som det då var fråga
om och som gällde ändringar i kommunallagstiftningen, var av så
utomordentligt viktig beskaffenhet, att det var nödvändigt, att se-
dan den fallit vid lagtima riksdagen, taga upp den till behandling
vid den urtima riksdagen. I denna fråga, som man från visst håll
således ansåg vara av oerhörd vikt, hade Kungl. Maj:t kastat till
riksdagen en proposition, så sent att motionstiden för riksdagens
ledamöter var så gott som borteliminerad. Av sådana exempel fram-
går att den moderna lagstiftningen är inne på vägar av fullkomligt
ohållbar natur. Det går icke i längden att blott kasta fram nya
lagförslag, många gånger mycket litet övervägda, till vilka riksdagen
har att taga ställning men till vilka riksdagen icke kan taga
ställning på grund av bristande tid. Detta leder till rena absurdi-
teter.

*Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtet
område.
(Forts.)*

Ang. rätt till
intösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtet
område.

(Forts.)

Jag läste för många år sedan i ett arbete om Nya Zeeland, hur där det moderna regementet utvecklats sig därhän, att det var omöjligt att veta, vad som var gällande lag. Beslutade lagar upphävdes ofta, innan de trätt i kraft o. s. v. Jag tänkte, när jag läste om detta, att till så absurda förhållanden skola vi väl icke komma i vårt land. Men nu äro vi på god väg att komma till likartade förhållanden. Från min politiska utgångspunkt skulle jag visserligen kunna anse, att det är lika bra att man ramlar iväg på detta sätt, ty ju ohållbarare det blir, dess förr kommer den reaktion som måste komma. Men jag kan i alla fall icke finna med mitt ansvar förenligt att medverka till en sådan utveckling och vara med om en lagstiftning som går på den linje som den förevarande.

Beträffande det föreliggande förslaget vill jag också erinra om, hurusom Kungl. Maj:t här har föreslagit nedbringandet av det belopp varmed värdet av de byggnader som tillhöra den lägenhet, i fråga om vilken man förutsätter lösningsrätt, från hälften till en fjärdedel av fastighetens hela värde. Jag vill i detta sammanhang erinra om, att i debatten den 12 juni förra året, då jag också uppträdde mot förevarande lagstiftning, yttrade vice talmannen, att kravet på att byggnadsvärdet icke skulle vara mer än en fjärdedel var rena absurditeter. Han sade: »Det enda villkoret enligt reservanternas förslag är, att torpet skulle vara bebyggt och att byggnaderna skulle motsvara en fjärdedel av fastighetens värde. Å många t. o. m. stora egendomar med hundratals tunnland uppgår byggnadernas brandförsäkringsvärde till halva värdet av hela fastigheten. Det kunde gå till överdrift.» Ja, nu ha vi kommit till den överdrift som vice talmannen förra året motsatte sig, och nu föreslås i den kungl. propositionen, att lösningsrätt skall inträda, om byggnadernas värde endast utgör en fjärdedel av fastighetens hela värde. Den överdriften ber jag att få motsätta mig. En ledamot av kammaren berättade för en stund sedan i samband med sin personliga uppfattning om, hur detta skulle utveckla sig, hurusom han hade sig bekant fall, där en person, fastighetsägaren ingalunda velat ha på sin egendom eller ens befolkningen på orten, lyckats på grund av den korta tid som återstod av rätten att ha byggnaderna kvar på ofri grund, förvärva dessa för mycket lågt pris. Denne person skulle nu, om föreslagna lagändring blir verklig, äga att utan vidare med full äganderätt få lösa till sig den mark, på vilken byggnaderna äro uppförda, och därtill hörande jordområde. Detta kan leda till rena absurditeter.

Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, d. v. s. avslag å såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets hemställan.

Herr Persson i Fritorp: Herr talman! Jag vill blott yttra några få ord. När förra årets riksdag fattade beslut i riktning att säkerställa dessa innehavare av lägenheter mot jordägares godtycke, hälsade även jag denna lag med verklig tillfredsställelse.

Jag har nämligen mer än en gång varit i tillfälle att se, huru en jordägare missbrukat sin rätt. Det har ju varit så förut, att det alltid varit den ena parten d. v. s. jordägaren, som dekreterat alla villkor och kunnat säga till den andra parten, arrendatorn: »Jag kan betala det och det priset för byggnaderna och övertaga dem. I motsatt fall måste ni föra bort dem.» Jag har alltid ansett detta såsom något, som borde genom lagstiftning reformeras. Jag kan i motsats till många av mina meningsfränder icke betrakta detta såsom det minsta attentat mot äganderätten, att dessa husägare hava någon rätt att säga till om, när kontraktet på jordupplåtelsen utgår. Jag ser tvärtom häri icke blott en rättvisa utan från det allmännas synpunkt en fördel. Jag skall peka på en erfarenhet, som jag antager, jag icke är ensam av kammarens ledamöter att äga, nämligen hurusom, när det lider mot besittningstidens slut, innehavaren låter husen mer och mer förfaras. På den ort, jag närmast känner till, ha upplåtelseerna i regel varit på 49 år, och när då exempelvis 40 år varit tilländalupna och arrendatorn börjat tänka över, huruvida och under vilka villkor han ånyo kan få sitt arrende förnyat, säger jordägaren å sin sida, att med den saken är det god tid, och »jag vill lämna besked först närmare slutet». Det är alldeles uppenbart, att i en sådan situation låter husägaren byggnaderna mer och mer förfaras, och i varje fall är det endast oundgängliga underhållsarbeten, han låter företaga. Det är icke vidare angenämt att företaga nybyggnader och förbättringar, av vilka en annan ensam kan draga nytta.

Men såvitt jag förstår innebörden av Kungl. Maj:ts föreliggande proposition, har man här gjort en fullkomlig omkastning. Nu är det husägaren, som skall ha all rätt och jordägaren med få undantag ingen alls, vilket jag för min del anser vara att gå väl långt på reformernas stråt.

Såsom vi alla veta, har denna fråga genom det beslut, första kammaren fattat, vid denna riksdag förfallit. Men man kan taga för alldeles givet, att Kungl. Maj:t vid nästa riksdag ånyo kommer att framlägga proposition i detta ärende. Jag skall icke nu ingå på några av lagens detaljer utan endast uttala den önskan, att Kungl. Maj:t måtte därvid taga under förnyat och allvarligt övervägande, huruvida icke den bestämmelse, som fanns i förra årets lag, nämligen att jordägare har förmånsrätt att lösa byggnaderna, borde bibehållas. Genom en sådan anordning blir i alla fall husägaren skyddad för ekonomiska förluster, ty om en frivillig överenskommelse icke kan uppnås, är det i varje fall en trygghet för husägaren att veta, att han erhåller full betalning efter husens verkliga värde, och detta håller jag före vara det väsentligaste i denna lagstiftning.

Det har varit detta önskemål, som jag velat uttala till den kraft och verkan det hava kan, och jag ber, herr talman, att med hänsyn härtill få yrka avslag på såväl Kungl. Maj:ts förslag som på utskottets hemställan.

Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtet
område.
(Forts.)

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag tror, att Sveriges jordbrukare handlade mycket klokt och förståndigt, om de ville vara med om den lagstiftning, som här ifrågasättes. Jag kan sålunda icke förstå de skäl, som åtskilliga av de föregående ärade talarna anfört för avslag på det föreliggande förslaget. Jag går t. o. m. så långt, att jag håller före att bestämmelsen om en besittningsrätt av minst 20 år kan vara tämligen onödig och likaså därom att det skall vara egna byggnader, på sådana håll nämligen där det finns en massa ställen, som ligga nära nog för fåfot. Jag skall säga herrarna, att jag känner till i min hembygd ett stort gods, som i utkanterna av sina ägor har mellan 20 och 30 torp, av vilka så gott som mellan 10 och 20 stycken ligga öde och ruttna ned. På andra ställen finnas ock en massa torp — de äro, såsom vi veta, belägna i utkanterna av egendomarna. Från dessa torp kan man i vår tid icke erhålla några dagsverken. Det står icke till att få vare sig torpare eller torpardrängar, och därför måste man utarrendera dem för en ringa penning. Och varför det? Jo, därför att man, såsom det heter, icke vill ha okänt folk på ägorna, ty sådant är man rädd för. Herrarna förstå sålunda min tankegång, då jag anser, att Kungl. Maj:ts förslag bort gå vida längre än detta gör.

Det är icke detta, som jag anmärker emot, utan en del andra saker. Man har i utskottets förslag, som försämrat Kungl. Maj:ts förslag — åtminstone 3 § enligt min tanke — icke framlagt några direktiv, huru dessa värderingsnämnder skola gå till väga. Man har icke bestämt något om att det skall vara goda gränser eller ett komplex alltsammans o. s. v. Det finns en del saker, som enligt min tanke borde funnits i förslaget, om det icke skall gå så, som det kommer att gå, om förslaget nu skulle antagas, nämligen att nämnderna få bestämma allt och sedan hänvisa vederbörande till att processa. En lag bör väl rimligen vara avfattad så, att den så mycket som möjligt förekommer processer.

Jag vill visa exempel på huru det står till på vissa håll och kanske de flesta. I närheten av, där jag bor, finnas två torp, som numera naturligtvis äro utarrenderade. De ligga mitt inne i huvudfastighetens ägor, och det skulle således föranleda stora svårigheter, om de såldes. I närheten av bostäderna ligger emellertid den huvudsakliga delen av jorden. Men utom detta ligga en hel del ängs-
lotter och jordbitar inom huvudgårdens ägor. Skola nu dessa jordbitar följa med den jord, som skall lösas? Dessa torpare ha dessutom rätt till betesbruk på egendomens skog, den enda skog, som egendomen har till sitt förfogande. Skall även detta betesbruk anses följa med, ifall stället skall lösas? Följden skulle då bli, att någon skogsodling nätt och jämnt skulle komma i fråga.

Det är även en annan sak, som icke finns det ringaste grand berörd i lagen, vilket jag anser vara alldeles orimligt, och som jag här skall be att få beröra. Det gäller nämligen, att, där en brukare vidtagit förbättringar av lägenheten, skall han erhålla full ersättning, därest jordägaren förbehåller sig lösningsrätten. Ja, har

han vidtagit sådana förbättringar, som han icke själv skördar någon vinst av, är detta fullkomligt riktigt, men till verkliga förbättringar på en egendom höra just nyodlingar, och i de allra flesta fall kan man vara alldeles viss om att brukaren i de skördar, han erhållit, fått ersättning många gånger om för allt det arbete, han nedlagt, och därför anser jag det icke riktigt, att han här skall få ersättning.

Ja, herr talman, jag skall icke upptaga tiden längre, utan vill härmed blott hava sagt, att det icke är av principiella skäl mot jordupplåtelse från större jordegendomar, som jag yrkar avslag på det föreliggande förslaget, utan därför att jag anhåller, att Kungl. Maj:t måtte komma igen med detta förslag och då i förslaget taga in sådana bestämmelser, som skydda jordägarens rätt, främja en liten brukares rätt och så mycket som möjligt söka förekomma rättegångar och trakasserier.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Om man genomläser detta utskottsutlåtande, kan man få den bästa klarhet om huru stor och betydlig jordfrågan egentligen är, och huru svårt det är att komma till någon lösning eller blott några ändringsförslag härutinnan. Då skifta meningarna från de yttersta polerna, och att då komma fram till en möjlig mittelinje är nog en synnerligen stor svårighet. All tids historia har dock visat, att inga jordbruksidkande folk kunnat undgå att ägna stor uppmärksamhet åt de s. k. agrarfrågorna, och staten har också på många håll blivit tvungen att just på detta område gå fram tämligen allvarligt. Vi se bland annat på Irland, där det bar engelsmännen bestämt emot att göra något i jordfrågan, men där även dessa måste bekväma sig därtill, om icke landet rent av skulle bli ödelagt på folk. Det är naturligt, att i samma mån jordbrukarnas antal växer eller rättare sagt de som sysselsätta sig med jordbruket bli flera i landet, genom att folkmängden ökar sig, uppstår den frågan också hos oss inom kort. Den blir naturligtvis mera brännande, ju mera koncentrerat man har jordbruket och ju mindre plats det finns för att grunda nya jordbruk.

Det kan naturligtvis i det läge, som denna fråga nu har, icke vara rätt av mig att hålla något längre anförande -- det skulle vara att missbruka kammarens tid. Jag skall därför omedelbart övergå till att lämna ett medgivande till de talare, som förut yttrat sig, då de sagt, att det icke är tilltalande att varje år ändra lagarna. Jag ställde mig också själv i jordkommissionen ytterst betänksam inför att man från kommissionens sida skulle framlägga något förslag i den riktningen. Men vad var det då, som ändock gjorde, att jag åtminstone fick i huvudsaklig mån låta mina betänkligheter på detta område fara? Jo, det var just att det icke kunde fördöljas, att det var åtskilliga av de nuvarande smärre jordupplåtelseerna, som höllo på att försvinna i sammanhang med att kontraktstiderna utlöpte. Vi verkställde då i all hast en utredning så gott vi kunde,

Ang. rätt till inlösen i vissa fall av under nyttjanderätt upplåtet område.
(Forts.)

Ang. rätt till inlösen i vissa fall av under nyttjanderätt upplåtet område.

för att uttröna om det skulle finnas någon möjlighet till att föreslå något slags prolongation av arrendekontrakten före utlöpande arrendetid på torplägenheter o. dyl., men vi funno, att det reste sig så oerhört många svårigheter att försöka gå fram på den vägen, att det skulle vara nära nog omöjligt att framkomma på densamma.

(Forts.)

Det var då icke underligt om, då vi alla så ofta ha sagt, att vi intressera oss för att så många av Sveriges folk, som duga till och vilja sköta jord, skola få möjlighet eller åtminstone någon möjlighet att få en jordbit — det var då icke underligt, säger jag, om jag i viss mån låtit mina betänkligheter fara mot ett framläggande av förslag om ändring av den lag, som antogs i fjol. Det är nämligen nu en hotande situation, ty man kan av åtskilliga utlåtanden av dem, som voro utsedda av Kungl. Maj:ts befallningshavande för att giva hjälp i råd och dåd åt dem, som sökte friköpa sina lägenheter på grund av fjolårets lag, utläsa, att man funnit, att, icke nog med att lagen icke verkat så, att några friköp att tala om kunnat äga rum, utan tvärtom var det fara värt att den skulle verka på andra vägar, så att jordägaren löste huset och lägenheten försvann.

Det var inför den faran, som jag böjde mig, och det är just det, som varit anledningen till att jag, oaktat jag insåg de invändningar, som skulle komma, gick med på att från jordkommissionens sida förslag framlades för Kungl. Maj:t.

Vi hade också ett varnande exempel från Finland, ty under den långa tid, som utredningen där i en närliggande fråga skedde, försvann, påstods det, mellan en tredjedel och hälften av smålägenheterna, åtminstone på vissa håll i landet.

Det är också att märka, att den nu föreliggande propositionen och det föreliggande lagförslaget endast gäller de lägenheter, för vilka kontraktstiden utlöper. Det är icke, som man säger, en allmän lösningsrätt, utan det gäller blott arrenden. Det gäller, med ett ord sagt, att bevara smålägenheterna, så att de finnas kvar, då riksdagen en gång förr eller senare måste på allvar taga upp frågan, vår agrarfråga, ty det undkommer riksdagen sannerligen icke.

Jag ger herr Åkerlund rätt uti, att här saknas det mycket, som borde ha varit med. Ja, det är sant, om det hade gällt en allmän lösningsrätt, och om man sett saken i stort, som herr Åkerlund såg den, men här är blott fråga om en nödfallsutväg för tillfället och ingenting annat, och därefter får också frågan i någon mån betraktas.

Nu ha åtskilliga reservanter, utom de, som yrkat avslag, gått den andra vägen och säga, att, så snart man över huvud taget fått ett arrende eller brukningsrätt på en jordbit, skulle man få rätt att lösa ut den. Jag tror, att de helt och hållet missförstått statens uppgift i vår jordfråga. Det är icke statens uppgift, att jordbitarna skola bollas från den ena till den andra, utan statens uppgift är att se till, att vårt jordbruk och produktionen på detta område går framåt, och att allt göres, vad göras kan, för att bringa pro-

duktionen framåt. Så sågo de män saken, som inledde vårt stora skiftesförfarande i slutet av 1700-talet och fortsatte det under förra hälften av 1800-talet. Var det något annat, mina herrar, än ett ingrepp i äganderätten? Det kan man icke komma från, att det var, men det var statens stora uppgift att just detta ingrepp fick ske för att produktionen skulle gå framåt. Då det gäller de små jordområden, som det i allmänhet kan vara fråga om, har min erfarenhet sagt mig, att det är just äganderätt, som behöves, på dessa jordbitar för att innehavaren verkligen skall lägga manken till. Det kan nog hända, att arrende kan duga, men då får det vara på litet större områden, och då tas det mera som en affär mellan två likaberättigade parter. Här är dock förhållandet betydligt skilt från det, då det gäller större arrenden. Det tror jag, att de ärade yrkesbröder till mig, som behandlat denna fråga, ändå få medgiva. Om man således på det hållet säger, att allt vad äganderätt, som finns för ögonblicket, måste vi hålla på till den yttersta konsekvens, får jag säga, att det har riksdagen brutit mot mer än en gång. Vad voro norrlandslagarna annat än brott däremot? Herrarna få ändå göra sig reda för att man icke kan vinna några större mål utan att se frågan mer i stort. Man får se den mer från statens synpunkt än från den enskildes, ehuru ingen skall göras orätt. Jag vågar påstå, att, som detta förslag är lagt med 20 års upplåtelseid, har jordägaren därmed visat, att han äger den utarrenderade jorden egentligen blott för avkastningen och icke för brukningen av densamma. Det är just däri, som de övriga reservanternas förslag tar så mycket emot. Jag har icke tid att närmare ingå på den saken, men jag vill blott framhålla en sak, att där det t. ex. finns omyndiga, händer det ofta, att deras jord arrenderas bort på några år. Varför skulle då de trängas undan från att få jordstycket för arrendets skull?

Det är också åtskilligt annat, som gör, att deras förslag helt säkert icke kan kallas någon lösning av den föreliggande frågan, utan detta skulle blott leda till att man ännu mer reve sönder den brukade jorden än man redan gjort.

Herr Åkerlund framhöll också, att det kunde vara så, att det kunde bli olägenheter just genom det olämpliga läget för de upplåtna lägenheter, som det vore tal om att inlösa. Ja, det gäller just § 3, som vi sedermera komma till, och jag skall då tillåta mig att framlägga ett ändringsförslag, som i huvudsaklig mån återför densamma till den lydelse, som den hade i Kungl. Maj:ts förslag. Då tror jag, att den svårigheten är undanröjd. Om man vill, att det skall göras något i denna sak, och det synes mig, som om man vid fjolårets behandling av den s. k. ensittarlagen hade en dylik mening, har jag alltid varit av den meningen, att, skall något göras, skall det finnas någon verklig realitet i det, eljest blir det blott i mer eller mindre grad spegelfäkteri, och det unnväcker mycket mera ont blod. Då jag icke på något sätt kan finna, att det nu

Ang. rätt till inlösen i vissa fall av under nyttjanderätt upplåtet område.
(Forts.)

Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtet
område.
(Forts.)

framlagda lagförslaget läderar den verkliga jordägarens rätt, har jag anslutit mig till detsamma och förordar det.

Det har också förefallit mig vara synnerligen underligt tal, då man slungar emot oss, att vi icke skulle hålla på äganderätten. Ja, jag försäkrar er, mina herrar, den verkliga äganderätten till den jord, som man brukar, finns det säkert ingen i denna kammare, som håller hårdare på än jag, men jag tror, att det är alla skäl i att något vidga fronten, så att det blir några fler, som stå på den fronten.

Herr talman, jag yrkar bifall till den föredragna paragrafen.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman, mina herrar! Herr Norman och likaså herr Andersson i Knäppinge yttrade bl. a., att man icke kunde vara med om ett bifall till det nu föreliggande lagförslaget, därför att så sent som förlidet års riksdag fattades ett beslut i denna fråga. Jag vill då till att börja med säga, att orsaken till att detta lagförslag åter kommit upp, var just den behandling, som det rönt av riksdagens första kammare, och det slutliga resultatet, som blev mycket dåligt. Vi måste erkänna, att mellan den kungl. propositionen, som förelades riksdagen år 1918 och den, som nu föreligger, är det i själva verket icke några större olikheter. Den s. k. jordkommissionen, som tillsattes den 10 januari i år och i februari började sitt arbete, fick sig förelagt betydligt större frågor än det nu föreliggande lagförslaget, nämligen lösningsrätt icke allenast för dem, varom det här är fråga, utan även lösningsrätt för torpare och arrendatorer på bolagsjord och större domäner och t. o. m. ännu längre gående uppgifter, som att utarbета en social expropriationslag, som ger rätt även för bildande av jordbruk på odlad mark. Det är då alldeles klart, att, då en sådan viktig och vittomfattande uppgift låg före, man började fundera på, vad som kunde göras för att de lägenhetsägare och torpare etc., som redan funnos, icke skulle avhysas under den tid, kommissionen arbetade. Det finns väl, mina herrar, ingen rim och reson i att man skall vidtaga sådana utomordentliga åtgärder som t. o. m. expropriation för att skaffa jord till egna hem och samtidigt låta de gamla egna hemmen försvinna.

Det är alldeles sant, som herr Olsson i Kullenbergstorp sade, att, då vi voro inne på tanken att få en lag, som skulle förhindra avhysning av en sådan torpare eller lägenhetsinnehavare, mötte detta svårigheter, som voro oöverstigliga på den korta tid, som vi hade till förfogande, då ärendet naturligtvis för yttrande måste remitteras till åtskilliga myndigheter och till lagrådet, och den kungl. propositionen skulle avlämnas till riksdagen senast den 20 mars. Man kom då på den tanken, om det skulle vara möjligt att åtminstone försöka rädda dem, som i första hand skulle bli ifrågasatta vid en kommande lösningsrätt, nämligen de, som ägde hus. Det var då förklarligt, att man gick tillbaka till den tanken att åter taga upp 1918 års kungl. proposition i ärendet. Att det beslut, som fattades år 1918,

blev så otillfredsställande, berodde ju på att enligt lagen jordägaren äger oinskränkt rätt att, när han så önskar, själv inlösa nyttjanderättsinnehavarens byggnader, och det har visat sig, att i de fall, då man försökt att med lagens hjälp få lösa egendomen, har jordägaren hellre valt att lösa husen, och så har nyttjanderättsinnehavaren fått lämna sin egendom. Och dock, mina herrar, torde det käraste, en människa äger här på jorden, vara hemmet. Det synes mig, som om det från den utgångspunkten borde vara statsmakternas allvarligaste uppgift att skydda hemmet. Därför förundrar det mig, att män, som räknas till bondeklassen som herr Andersson i Knäppinge och herr Norman, skulle vara så att säga så benhårt konservativa, att de icke kunna gå med på vad som önskas, då det finnes garantier för att det kan ske utan att jordägaren lider någon större skada, ty har han låtit en egendom stå utarrenderad i t. ex. 20 år, är det ett bevis på att det icke har varit honom till någon vidare uppenbar nytta.

Ja, jag skall icke gå in på själva lagförslaget i dess helhet. Jag kanske får komma igen, då vi komma till § 3, eftersom jag hörde, att herr Olsson i Kullenbergstorp då kommer att framställa ett ändringsyrkande, men jag vill dock yttra några få ord om § 1. Där har nu en reservant yttrat utan yrkande, att tiden borde fastställas till 5 år. För min personliga del skulle jag helst se, att ingen inskränkning förefinnes, men jag måste säga mig, att det är av ofantligt liten betydelse, om man sätter fem år eller om man sätter tjugu år, ty i själva verket gäller det här de äldre upplåtelseerna. I vår tid med de dyra byggnadskostnader, som gälla, är det nog ett mycket ringa fåtal, som vågar riskera att sätta ett hus på en annans mark, om han icke har klara papper på att det får stå åtminstone i 20 års tid. I de flesta fall gälla här äldre kontrakt, sådana upplåtelser, som lämnats på livstid, och sådana enligt muntligt avtal som lägenhetsinnehavaren icke har skriftligt kontrakt på. Men så kan det hava hänt, att det på senare tid tillkommit kontrakt, och det är på denna punkt som jag skall yttra ett par ord.

Kungl. Maj:t har på den punkten icke gått på samma linje som jordkommissionen, och detta beror naturligtvis på lagrådets yttrande, men det är att märka, att det icke varit enighet inom lagrådet utan det har varit en av lagrådets medlemmar, som lämnat denna punkt utan anmärkning. Det heter i § 1: »Har en för viss tid, överstigande 20 år, till brukande upplåten del av en fastighet så bebyggts» etc., det vill med andra ord säga, att om det funnits eller finnes kontrakt och dessa kontrakt förnyas men kontraktstiden icke överstiger 20 år skall icke denna rätt för lägenhetsinnehavaren att få lösa området tillkomma innehavaren av lägenheten. Nu kan det inträffa, att en lägenhet kanske stått i 20, 30, 40 år, och att det icke funnits något kontrakt, men så har t. ex. fastigheten bytt ägare och så har ett femårskontrakt tillkommit, och trots att denna lägenhet stått i så många år, skall han, därför att det kontrakt som här föreligger icke överstiger 20 års tid, vara ute-

Ang. rätt till inlösen i vissa fall av under nyttjanderätt upplåtet område.

(*Porta.*)

*Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtet
område.*

(Forts.)

stängd. Jag tror, att det i praktiken skall komma att verka mycket orättvist, och jag skall därför be, herr talman, att vid § 1 yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herrar Jacob Larsson och Alfred Petré.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få göra två erinringar. Den första är den, att trots två straffpena hålla vi fortfarande på med förra lördagens föredragningslista; den andra är den, att första kammaren redan har fattat beslut i ärendet. Således föranleder det beslut, som vi fatta, till ingen riksdagens åtgärd. Det förefaller mig därför, som det skulle vara skäl i att söka något begränsa denna debatt, när vi hava en så lång föredragningslista framför oss. Debatten kan icke hava annat värde än som ledning för det utredningsarbete, som nu pågår, ehuru jag knappast tror, att herrar utredningsmän fått någon ledning av vad som här yttrats.

Jag skall endast göra ett par erinringar för att försöka för min del visa vad som är avsikten med denna lagstiftning. Avsikten med densamma är ingen annan än den, att vissa lägenhetsinnehavare, särskilt längre tids lägenhetsinnehavare, skola få rätt att lösa den jord, på vilken de byggt sina hus. Det är således icke någon anmärkning mot detta förslag, som riktats av herr Andersson i Knäppinge, som inledde debatten, då han sade, att man genom detta lagförslag icke åstadkom tillräckligt stora jordbrukslägenheter. Det är nu icke fråga om förvärv av jordbruk i egentlig mening; det är en annan fråga, som är föremål för jordkommissionens arbete för närvarande.

Det nu föreliggande lagförslaget som framlades 1918 och som nu återkommit är föranlett av framställning från riksdagens sida år 1913. Frågan löstes beträffande tätt bebyggda samhällen vid 1917 års riksdag genom expropriationslagen och beträffande lägenhetsinnehavaren på landsbygden 1918, men skedde på sådant sätt, att frågan måste återkomma denna riksdag, om man verkligen vill åstadkomma något till nytta för dessa lägenhetsinnehavare. Herr Norman framställde den frågan, om det verkligen var överensstämmande med lagstiftningens värdighet att så ofta ändra lagar. Jag vill fråga, om det är överensstämmande med lagstiftningens värdighet att stifta sådana lagar, att de endast väcka förhoppningar hos dem de avse, vilka sedan bli omedelbart gäckade. Att lagen blev sådan förra året, därtill torde nog herr Norman även själv hava bidragit. Den lag, som då beslutades åstadkoms genom en sammanjämkning, som redan då ansågs vara ytterst svag, men erfarenheten har sedan visat, att den var ännu svagare än man då trodde, och det har föranlett att frågan återkommit och nu återkommit i ungefär samma skick, som förslaget förelåg från Kungl. Maj:ts sida förra året. Något annat är det denna gång icke fråga om.

Nu ställde sig högern i utskottet från början högst avvisande, varför utsikten till att vid denna riksdag nå ett positivt resultat

syntes utesluten. Detta tror jag är den huvudsakliga anledningen till, att utskottets utlåtande föreligger så splittrat, som det gör, när de flesta av utskottets medlemmar stå som reservanter i något avseende. Vänstermedlemmarna äro även splittrade på två linjer. Dessa reservationer från vänsterhåll gå emellertid enligt min uppfattning i felaktig riktning, ty man förbiser det väsentliga spörsmål, som här föreligger, nämligen att möjliggöra för dessa längre tids nyttjanderättshavare att få lösa den jord, på vilken de ha byggt, och man tar i stället sikte på andra spörsmål eller möjligheten för arrendatorer och torpare att eventuellt få inlösa den jord de med nyttjanderätt innehava eller eventuellt annan jord. Yrkanden hava visserligen framkommit inom riksdagen att bereda sådan möjlighet för dessa personer, men de hava icke föränlett till någon riksdagens åtgärd. De hava emellertid föränlett tillsättandet av en utredningskommission, den s. k. jordkommissionen, som har denna speciella fråga att utreda. Då är det väl det lämpligaste i denna situation för kammaren att nu icke taga någon bestämd ställning till dessa mycket vittgående och grannliga spörsmål och på så sätt sammanblanda husägarens och arrendatorns lösningsrätter, utan synes mig kammaren böra närvarande nöja sig med att bifalla utskottets förslag och överlämna dessa vidare spörsmål till kommissionens utredning. Vi återfå nog dessa frågor inom en ej allt för avlägsen tidpunkt, och då bli vi i tillfälle att diskutera dem och ge dem den ingående prövning, som sannerligen dessa förslag äro i behov av.

Ang. rätt till inlösen i vissa fall av under nyttjanderätt upplåtet område.

(Forts.)

Departementschefen yttrade, då han framlade förra årets proposition, att lagen skulle vara en övergående reglering för att afhjälpa bestående missförhållanden uppkomna genom äldre tiders, på grund av lagstiftning och vana gjorda, mångåriga upplåtelser av jord, på vilka nyttjanderättshavaren byggt sitt hem, vilket vid upplåtelsetidens slut hotas med förintelse. Detta uttalande bör även nu ihågkommas. Vi böra även erinra oss, att jordkommissionen fått i uppdrag »att verkställa utredning, huruvida och i vad mån tvångsavlösning av jord för tillgodoseende av jordbruksändamål utöver vad för närvarande vore stadgat borde på lagstiftningens väg genomföras. Denna dess uppgift, är jag övertygad om, kommer den fortfarande att arbeta med. De föregående talarna hava därför enligt min uppfattning gjort sig skyldiga till det misstaget, att de givit sig in på ett spörsmål, som här icke närmast föreligger. Även i reservationerna har man givit sig in på denna vidlyftigare fråga.

Herr Persson i Fritorp gjorde i sitt anförande en hemställan, att Kungl. Maj:t skulle taga i övervägande att vid framläggandet av ett förnyat förslag bibehålla jordägaren vid honom i den nuvarande lagen tillkommande ovillkorliga lösningsrätten till husen. Häremot vill jag rikta en bestämd gensaga, ty lagens avsikt är att bereda nyttjanderättshavarna en viss lösningsrätt, så att de verkligen skola få ett eget hem, och det är icke avsikten att bereda honom ersättning för värdet av husen. Det är en sekundär fråga. Jordägarens oinskränkta lösningsrätt, som genom förra årets sammanjämkning kom in i lagen, är just en huvudorsak varför lagen förfelat sitt ändamål.

Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtet
område.
(Forts.)

Vad herr Åkerlunds yttrande beträffar gick han även in på en fråga, som icke närmast berör den föreliggande, utan just den om expropriation för jordbruksändamål. Vad han därför yttrade om vad som bör höra till en lägenhet, tror jag icke här har tillämpning, ty här gäller det ett fixerat område, på vilket husen äro byggda, och som blir föremål för inlösen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr J o h a n s s o n i Vittinge: Herr talman, mina herrar! Den fråga, vi nu hålla på att behandla, är ju av ofantligt stor betydelse för många av vårt lands innebyggare i landsorten. Första kammaren har redan avslagit det föreliggande förslaget, och det kunde ju därför kanske vara onödigt att här yttra sig i frågan. Men jag hoppas ändå, att denna kammare skall visa sig hava bättre förståelse för denna stora fråga än medkammaren.

Det intresse, som här egentligen göres gällande, är ju icke någonting annat än egnahemsintresset. Det måste därför vara orätt, att personer, som på olika sätt söka understödja egnahemsintresset, här i dag ställa sig alldeles oförstående för denna fråga. Vi veta ju i alla fall, att det ställer sig betydligt fördelaktigare att söka understödja och i fortsättningen bibehålla de egnahem, som redan finnas, än att på konstlad väg söka skapa nya, som hava mycket mindre förutsättning att för framtiden kunna reda sig. Även med hänsyn till enskildas intressen böra vi ju gå i författning om att reformera den lagstiftning, som redan finnes på detta område.

Det gäller ju här å ena sidan jordägarnas och å andra sidan husägarnas intressen. Jag tror, man kan vara överens om, att husägarnas intresse här är av större betydelse än jordägarnas. Många lägenhetsinnehavare i vårt land hava nu sedan många år tillbaka gått i väntan och längtan efter att denna fråga skulle lösas på ett för dem tillfredsställande sätt, men så har ännu icke skett. Och denna fråga tror jag icke heller kan lösas med den syn på saken, som herr Norman har, och på det sättet, att man yrkar avslag på eller söker genom att kompromissa försämra denna lagstiftning. Herr Norman yrkade bifall till sin motion om avslag och talade också i sin motivering för avslagsyrkande om, att lagstiftningen endast har varit ett experiment, som får göras om. Det är helt naturligt, att om vi förfuska lagen år efter år, så blir det endast ett experiment av den. Det kräves att få en lagstiftning, som blir så effektiv som möjligt och som kan skydda dessa lägenhetsägares rätt att lösa den torva jord, de fått att bygga på. Det är sorgligt att se, att personer, som hava nedlagt ett livslångt arbete på denna jord och i många år brutit oländig, stembunden mark, sedan på ålderdomen skola se sitt arbete spolerat och få lov att lämna detta kära hem för att bryta ny bygd.

Jag vill därför vädja till kammarens ledamöter att i dag hava förståelse för denna fråga och i alla fall åtminstone visa, att de vilja göra någonting i denna sak. Det förundrar mig storligen, att personer, som jämt och ständigt tala om egnahemsrörelsens betydelse för vårt land, för vårt jordbruks upphjälpande och förhindrande av

landsbygdens avfolkning, när det i praktiken verkligen gäller att räcka en hand till detta, då ställa sig alldeles oförstående och yrka avslag på denna viktiga fråga.

Jag vill därför, herr talman, be att få yrka bifall till den av mig med flera under punkt D avgivna reservationen.

Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtet
område.
(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen givna propositioner å de därunder förekomna yrkandena godkändes paragrafen i dess av utskottet föreslagna lydelse.

2 §.

Enligt utskottets med Kungl. Maj:ts överensstämmande förslag skulle paragrafen lyda sålunda:

2 §.

Har, utan att avtal, avseende upplåtelse för viss tid eller för livstid, visas föreligga, del av en fastighet den 1 januari 1919 sedan mer än tjugu år innehafts av annan än ägaren till brukande eller eljest för ändamål, varom i 1 § sägs, och har ej jordägaren före nämnda dag för innehavarens skiljande från det innehavda området vidtagit åtgärd, som därefter leder till sådan påföljd, äge vad i denna lag stadgas om upplåtelse, som i 1 § första stycket avses, motsvarande tillämpning, och skall vad nedan i denna lag sägs om nyttjanderättshavare tillämpas å innehavare av område, varom i denna paragraf förmäles, allt i den mån här nedan ej annorlunda stadgas.

I fråga om denna paragraf hade herrar *Magnusson* i Kalmar, *Hage, Karlsson* i Nynäshamn och *Johansson* i Vittinge reservationsvis yrkat, att densamma måtte erhålla följande lydelse:

2 §.

Har, utan att avtal, avseende upplåtelse för viss tid eller för livstid föreligger, del av en fastighet den 1 januari 1919 sedan mer än fem år innehafts av — — — — ej annorlunda stadgas.

Paragrafen föredrogs. Därefter yttrade:

Herr *Magnusson* i Kalmar: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till vår reservation vid andra paragrafen.

Herr *von Sneidern*: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner först på godkännande av utskottets förslag till avfattning av förevarande paragraf samt vidare på godkännande av paragrafen i den lydelse, som reservationsvis föreslagits av herr *Magnusson* i Kalmar m. fl.; och godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.

Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtet
område.
(Forts.)

3 § skulle enligt utskottets förslag hava denna lydelse:

3 §.

Lösningsrätt för nyttjanderättshavare äge icke rum, om de brukaren tillhöriga byggnaderna enligt avtal skola vid upplåtelsetidens slut tillfalla jordägaren eller om området frånträdes på den grund, att nyttjanderätten förverkats.

Vill jordägaren hellre än att område löses enligt vad i 1 eller 2 § sägs, lösa de å området uppförda, nyttjanderättshavaren tillhöriga byggnaderna, vare jordägaren därtill berättigad, därest han å huvudfastigheten eller därmed sambrukad, jordägaren tillhörig fastighet den 1 januari 1919 ägde och vid den tid, då lösningsrätt för nyttjanderättshavaren enligt denna lag inträder, fortfarande äger boningshus tomtplats eller trädgård på mindre avstånd än tvåhundra meter från området, eller eljest områdets inlösen skulle medföra avsevärd olägenhet för sådan fastighet, som nyss sagts.

Efter föredragning av paragrafen yttrade:

Herr Magnusson i Kalmar: Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till tredje paragrafen av utskottets förslag, men jag har dessutom vid detta utlåtande avgivit en reservation, som går ut på en skrivelse till Kungl. Maj:t med förslag om sådant tillägg i lagen, att, då lösningsrätt avvisas på grund av avsevärd olägenhet för huvudfastigheten, lägenhetsinnehavaren må kunna i skäligen fall berättigas flytta byggnaderna till annat för huvudfastigheten tjänligt område, som då i stället får lösas.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall även till detta vårt skrivelseförslag.

Herr von Sneidern: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan samt avslag å skrivelseförslaget. Jag ber att få påminna om, vad jag förut påmint om, nämligen att hela frågan ju är under utredning, varför någon särskild erinran i detta avseende icke torde vara erforderlig, då frågan naturligtvis vid utredningen kommer under prövning.

Jag ber även få erinra om, att denna hemställan om skrivelseförslag är så beskaffad, att den torde inskränka den fråga, som är föremål för utredning, på ett icke lämpligt sätt. Enligt paragrafen skulle nämligen lösningsrätt icke förekomma i det fall, då byggnaderna enligt avtal vid upplåtelsetidens slut skulle tillfalla jordägaren. Då skulle kommissionen enligt detta skrivelseförslag endast taga i övervägande det fall, att byggnaderna utan lösen skulle tillfalla jordägaren. Men man skulle alldeles förbise det fallet, då något avtal kunde vara träffat om den allra obetydligaste lösepenning. Genom bifall till ett sådant skrivelseförslag som detta skulle då riksdagen ha givit tillkänna, att ett sådant fall, som jag antydde, icke skulle komma i åtanke. Detta kan jag för min del icke anse vara riktigt, framför allt från reservanternas egen utgångspunkt.

Jag ber därför få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr O l s s o n i Kullenbergstorp: Herr talman! Den föreliggande paragrafen är den enda i Kungl. Maj:ts förslag, som blivit ändrad av utskottet. Den första av de ändringar, utskottet i denna paragraf föreslagit, torde ytterst sällan få någon tillämpning i praktiken. Men jag medger, att bestämmelsen kanske teoretiskt kan vara något bättre formulerad på det sätt, utskottet föreslagit.

Ang. rätt till inlösen i vissa fall av under nyttjanderätt upplåtet område.
(Forts.)

Däremot anser jag den ändring i slutet av paragrafen, som är angiven med kursiv stil i utskottets utlåtande, vara en bestämd försämring. Skillnaden ligger däri, att utskottet föreslagit att innehavaren icke skall få lösa jordbiten, så framt detta skulle medföra avsevärd olägenhet för huvudfastigheten. Jag tror, att man i alla dylika lagar, som skola läsas av så många och tillämpas av väl hundratals lantmätare och ett betydligt större antal godemän, i första hand icke bör intaga ord, som i och för sig äro synnerligen vaga. Ty vad innebär egentligen i detta sammanhang, uttrycket »avsevärd», vad betyder det? Var och en lägger naturligtvis däri den betydelse, som han tycker vara den rätta. Och när utskottet för övrigt har godkänt huvudprincipen, att det icke får ske någon utbrytning, i fall detta skadar huvudfastighetens jordbruk — jag tror för övrigt, att utskottet icke haft så mycket emot att häri inräkna även skogsbruket — så kan jag icke inse, varför man då nödvändigt vill hava in ordet »avsevärd». Jag tror, att detta endast kommer att föranleda onödiga strider just på grund av vad herr Åkerlund nyss framhållit, nämligen att området kan ligga synnerligen olägligt mitt inne i en del av huvudfastigheten och på annat sätt vara särdeles obekvämt att avsöndra. Jordkommissionen har naturligtvis icke haft tid att framlägga ett förslag om vad som vid jorddelning i ty fall skall iakttagas. Det är därför, som jag i likhet med majoriteten inom jordkommissionen finner det vara synnerligen nödvändigt att giva denna paragraf den formulering, som den har i Kungl. Maj:ts förslag. Jag tror, att ingenting i realiteten är vunnet med att gå med på utskottets förslag i denna del men att denna bestämmelse däremot kommer att vålla mycket stridiga meningar och mycket trassel, när den skall tillämpas.

Nu vet jag allt för väl, att detta endast är ett uttalande, men jag tror, att det är ett synnerligen viktigt uttalande på denna punkt. Det är nämligen, som jag förut understrukt, av oändlig vikt för staten att jorddelningsproblemet i vårt land ligger klarlagt på bästa sätt.

På grund av vad jag nu anfört skall jag be att få framföra det yrkandet, att i 3 § orden »eller eljest områdets inlösen skulle medföra avsevärd olägenhet för sådan fastighet, som nyss sagts» utbytas mot orden »eller området eljest har sådant läge i förhållande till huvudfastighetens eller den därmed sambrukade fastighetens ägor eller å densamma befintlig anläggning eller arbetsplats, som ej är tillfällig, att intrång eller olägenhet för jordbruk, skogsskötsel eller eljest kan genom områdets avskiljande tillskyndas fastigheten, ankommande på jordägaren, huruvida han vill från inlösen undantaga byggnad, som uppenbarligen är främmande för det med upplåtelsen avsedda ändamål». Om ett dylikt yrkande har jag samrätt med jordkommissionens majoritet, som varit med om förslaget framläggande för Kungl.

Ang. rätt till
inlösen i vissa
fall av under
nyttjanderätt
upplåtet
område.
(Forts.)

Maj:t, och jag ber därför herr talman, att få hemställa om paragrafens godkännande med nu nämnda ändring.

Herr J o h a n s s o n i Uppmålby: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag sådant det är formulerat i 3 §. Den formulering, som denna paragraf hade i jordkommissionens utlåtande, har jag och flera andra av kommissionens ledamöter där yrkat avslag på och i stället röstat för vad som innehölls i 1918 års kungliga proposition. Att vi inom kommissionen icke reserverat oss, har berott därpå, att vi ansågo, det skulle se allt för illa ut, om alla kommissionens ledamöter skulle reservera sig. Det var ju ändå nog många, som reserverade sig i jordkommissionen.

Jag tror, att det är tillräckligt med den formulering, som av utskottet här föreslås i 3 §, och skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till densamma.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag till lydelse av föresvarande paragraf, 2:o) bifall till det yrkande, som under överläggningen framställdes av herr Magnusson i Kalmar samt 3:o) bifall till det av herr Olsson i Kullenbergstorp gjorda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl av herr Magnusson i Kalmar, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 3 § i andra lagutskottets föreliggande förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Magnusson i Kalmar under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 87 ja mot 67 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen i dess av utskottet föreslagna lydelse.

4 §.

Godkändes.

Vid härpå skedd föredragning av 5 § begärdes ordet av

Herr M a g n u s s o n i Kalmar, som yttrade: Herr talman! Jag och flera med mig ha i denna fråga framlagt en reservation, men ty-

värr ha vi icke någon möjlighet att yrka bifall till densamma, enär det icke finnes avgiven någon motion i denna riktning, varpå vi kunna stödja oss. Jag får därför i detta fall inskränka mig till att uttala den förhoppningen, att när lagen nästa gång kommer före, de synpunkter, som vi anlagt i denna vår reservation, måtte beaktas i största möjliga utsträckning.

Ang. rätt till inlösen i vissa fall av under nyttjanderätt upplåtet område.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Paragrafen godkändes.

Aterstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Härefter föredrogs *punkten B)*; och yttrade därvid

Herr **Magnusson** i Kalmar: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den av herrar Jacob Larsson och Alfred Petréron avgivna reservationen.

Herr **von Sneidern**: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den av herrar Jacob Larsson och Alfred Petréron vid punkten fogade reservationen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Vidare förekom till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att bortföra stråfoder m. m., dels och i anledning därav väckta motioner.

Ang. rätt att bortföra stråfoder m. m.

Genom en den 22 april 1919 dagtecknad proposition, nr 397, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om inskränkning för viss tid i rätten att bortföra stråfoder m. m.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 226, av herrar greve *Alexander Hamilton*, *K. J. Gustafsson*, *Ollas A. Ericsson* och *J. B. Johansson*; och
nr 234, av herr *Pers*; samt

Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.
(Forts.)

inom andra kammaren:
nr 440, av herr *Ander*;
nr 459, av herr *Olofsson*.

Utskottet hemställde

A) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, och med avslag å den av greve Alexander Hamilton med flera väckta motionen nr 226 i första kammaren, måtte för sin del antaga följande

Lag

om inskränkning för viss tid i rätten att bortföra stråfoder m. m.

1 §.

Där å fastighet, som omfattar större odlad areal jord än fem hektar, eller å fastigheter, som äro i sambruk och tillhoppa omfatta större areal odlad jord än nyss sagts, icke stadigvarande hålles minst ett större kreatur eller däremot svarande antal mindre djur för varje areal av 2,5 hektar odlad jord, må från fastigheten eller fastigheterna ej bortföras stråfoder, otröskad säd eller grönfoder, så vitt ej till bortförandet lämnats tillstånd i den ordning Konungen bestämmer.

I denna lag förstås med större kreatur häst och nötkreatur över två års ålder samt med mindre djur yngre häst och nötkreatur, än nyss sagts, får, get och svin. Vid tillämpningen av lagen skola två hästar eller nötkreatur under två års ålder, sex får, sex getter eller fyra svin anses motsvara ett större kreatur. Konungen äger, där förhållandena därtill föranleda, för viss del av riket meddela särskilda bestämmelser rörande de ämnen, som i detta stycke avses.

2 §.

Överträder ägare eller innehavare av fastighet, som i 1 § avses, eller annan, som förvärvat rätt till stråfoder, otröskad säd eller grönfoder å dylik fastighet, det i 1 § stadgade förbud mot bortförande av foder och säd, som nu sagts, dömes till böter från och med tio till och med tiotusen kronor. Åsidosättande av villkor, varunder tillstånd till dylikt bortförande blivit meddelat, straffas såsom bortförande utan tillstånd.

3 §.

Delaktighet i brott mot denna lag straffes efter ty i 3 kap. allmänna strafflagen är stadgat.

4 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, skola tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas enligt allmänna strafflagen.

5 §.

Denna lag äger ej tillämpning i avseende å förfogande enligt Konungens förordnande över egendom, som skall avstås till kronan

eller tagits i beslag, eller beträffande utövningen av den rätt till rekvisition, som enligt gällande författningar tillkommer militär myndighet. Ej heller göres genom stadgandet i 1 § om förbud mot bortförande av stråfoder ändring i vad 2 kap. 19 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom samt 20 § lagen om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarne innehålla om bortförande av stråfoder från arrenderad fastighet vid arrendets upphörande.

*Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.*

(Forts.)

6 §.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling och gäller till den 1 juni 1922. I fråga om sådant under tiden för lagens giltighet begången förseelse, som i lagen avses, skall vad där är stadgat fortfarande gälla. Vad lagen innehåller i avseende å åsidosättande, som i 2 § andra punkten sägs, skall äga giltighet ändå att det sker efter den 31 maj 1922.

Utän hinder av vad i denna lag stadgas må före den 1 juni 1920 stråfoder, otröskad säd och grönfoder av 1919 eller tidigare års skörd bortföras, för så vitt före lagens ikraftträdande antingen utmätning skett eller avyttring ägt rum eller fastigheten upplätis åt brukare med rätt till fritt förfogande över foder eller säd, som förut sagts.

B) att motionerna nr 234 i första kammaren samt nr 440 och 459 i andra kammaren, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade dock avgivits av herrar *Tengvall, Andersson* i Knäppinge och *Nilsson* i Vibberbo, vilka hemställt om bifall till den av greve Alexander Hamilton med flera väckta motionen, däri yrkats, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte av riksdagen avslås.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman! Vid behandlingen av den föregående frågan yttrade herr ordföranden i andra lagutskottet, att vi skulle försöka att inskränka oss till det nödvändigaste beträffande våra anföranden i kammaren, och det har jag för min del försökt göra. Men när i den då föreliggande frågan onödigtvis gjordes ett yrkande på votering så anser jag mig här kunna säga ett par ord.

Jag anser nämligen beträffande denna fråga det vara nödvändigt, att vi upptaga den till behandling. Här gäller icke samma förhållande som i den förra frågan eller att den skulle ha förfallit, ty första kammaren har i det hänseendet gått en annan väg, än vad jag ansett, att den borde ha gått. Den har nämligen antagit detta förslag, låt vara med 36 röster mot 19, sålunda en majoritet, som icke kan sägas vara ett så värst fullständigt uttryck för första kammarens mening.

Dock till saken! Det lagförslag, som nu föreligger, skulle jag

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 57.

Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.
(Forts.)

för min del kunnat betrakta såsom kanske i någon mån försvarbart, om det kommit fram under själva kristiden eller i början av kristiden. Det innefattar ju egentligen ett ingripande från statsmakternas sida på jordbruksområdet och stadgar, huru jordbrukarna skola förfara i fråga om skötseln av den jord, som de ha, så att denna jord för samhället skali lämna den största möjliga valuta. Som sagt, under kristiden och under sådana tider, då nöd föreligger, kunde det varit försvarligt, att något hade gjorts i det hänseende, varom här är fråga, men under nuvarande tid och under den tid, som vi gå till mötes, då man kan hoppas, att det skall bli va friare former för utvecklandet av det svenska jordbruket, kan jag icke finna, att det finnes skäl för antagande av denna lag.

Lagen avser ju egentligen att inkräkta på vissa jordbrukares sätt att arbeta för att bereda sig avkastning av sin jord. I detta fall skulle detta inkräktande framträda däri, att en jordbrukare icke finge frihet att taga den avkomst av jorden, han funne lämpligast, genom grödans försäljande, utan han skulle härvid vara underkastad vissa villkor med hänsyn till kreatursens antal. Redan vid betraktandet av lagförslaget från denna sida fann jag det vara absolut ofullständigt för att åstadkomma den verkan, som därmed var avsedd, eller att hålla de jordbruk, som denna lag skulle omfatta, i hög kultur, ty det kreatursantal, som enligt lagförslaget skulle finnas på viss hektar odlad jord, är sådant, att jag med den lilla kännedom, jag har om jordbruk, för min del icke kan inse, att ett intensivt jordbruk skulle kunna uppkomma, där man endast håller ett kreatur på 2 $\frac{1}{2}$ hektar odlad jord. Det är sålunda en oegentlighet i det hänseendet, att lagförslaget är sådant, att om en jordbrukare sköter sitt jordbruk på sådant sätt, att han icke träffas av dessa bestämmelser men icke åstadkommer något mera, så skulle växtkraften på hans jord gå tillbaka, och detta skulle framför allt ske, då jorden har ringa mullhalt, ringa kvävehalt. Det bleve endast den skillnaden i jämförelse med vanlig vanhävd, att i detta fall skulle det endast gå något saktare att få jorden i vanhävd eller, som man brukar uttrycka det, i sämre näringstillstånd.

Jag kan för min del icke vara med om att det skall tillåtas statsmakterna att genom lagstiftningen på detta sätt bestämma, huru jordbrukarna i vårt land skola sköta sin jord för att därigenom skapa den största möjliga avkastningen och åstadkomma den levnadsstandard för jordbruket, som anses vara nödvändig. Låt vara att det kan finnas jordbrukare inom vissa trakter, som i detta fall handlat i strid mot vad den allmänna uppfattningen kan anse vara lämpligt med hänsyn till en intensiv skötsel av jordbruket, så anser jag dock icke denna sak vara av så stor nationalekonomisk betydelse, att alla Sveriges jordbrukare böra vara underkastade en sådan lagstiftning. Säga vad man vill, måste den dock medföra en viss kontroll över hela Sveriges jordbruk i detta hänseende. Lagen föreskriver visserligen, att man icke skall ådömas något straff, om man icke fyller de villkor beträffande kreatursantalet, som äro fastslag-

na i den första paragrafen, men det säges dock i detta lagförslag, att därest man vill försälja foder från egendomen, måste man ha licens, eljest får man icke sälja. Odlingkommittén erinrar också i sitt utlåtande om denna sak, när den på sid. 9 i den kungl. propositionen säger: »En sådan lagstiftning kan emellertid icke undgå att i vissa fall lägga band på den enskildes handlingsfrihet och förutsätter för att vinna tillämpning och ernå avsedd verkan en ganska vidlyftig kontrollapparat. Kommittén har ej heller förbiset de betänkligheter, som kunna göras gällande mot att tillgripa åtgärder av detta slag vid en tid, då man eljest strävar att avveckla den reglerande verksamhet, som kommit till stånd under kristiden på olika områden och icke minst inom jordbruksnäringen.»

Detta bevisar, att var och en, som vill sälja foder, måste kunna styrka, att han har det bestämda antalet djur, för att han skall äga rättighet att bortföra fodret till annat håll. Jag anser för min del, att det skulle vara lyckligt, om det funnes frihet i detta avseende, ty det finnes så många platser i vårt land, där jordbrukarna behöva sälja stråfoder från en plats till en annan för att t. ex. utjämna olägenheterna av missväxt och annat. Det kan också inträffa sådana förhållanden, att ett jordbruk i hast icke kan skaffa sig tillräckligt många djur eller att det vid nyuppsättningar blir foder över, som man kan vilja sälja. Men då skall det genast vara kontroll. Det blir således en uppgift för våra odlingsnämnder och odlingskommittéer, vilken uppgift kommer att möjliggöra i viss mån deras bibehållande, vilket icke överensstämmer med det i denna kammare så många gånger uttalade önskemålet att komma ifrån dessa.

Jag skall icke länge uppehålla kammaren med detta. För varje tillräckligt praktisk lantbrukare torde det vara svårt att se nödvändigheten av detta lagförslag. Om det än finnes i de mycket myllhaltiga trakterna i mellersta Sverige — den landsdel som här företrädesvis åberopats — några, men visst icke många jordbrukare, som företagit sig det förfarande, som här är fråga om, så kommer väl detta förfarande att så småningom straffas av sig självt, och då måste man återgå till sundare jordbruksförhållanden, till ett mera intensivt jordbruk än det som bedrivits nu något eller några år. Vad som förekommit är emellertid enligt min mening ingen nationell olycka, som kräver ett ingripande med en lag av kontrollerande beskaffenhet och av kristidslagskaraktär. Förslaget har inom jordbrukarkretsar väckt beklämning och betänksamhet mot yrket.

Då jag icke vill vara med om att fastställa en sådan lag, har jag underskrivit reservationen, och jag ber, herr talman, att nu få yrka avslag å utskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Löfgren: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke länge upptaga tiden, utan endast be att få säga några ord för att tillkännagiva, att Kungl. Maj:t icke har något emot, att lagförslaget antages i den

*Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.
(Forts.)*

Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.
(Forts.)

form, som det fått efter utskottets behandling. Genom denna behandling har lagen fått delvis annan läggning, än den hade enligt Kungl. Maj:ts förslag. Den anmärkning, som man kunde rikta mot förslaget, att det onödigt hårt drabbade dem, som redan träffat avtal om grödeförsäljning, är undanröjd genom utskottets betänkande. Vidare har också den typ av kristidslag, som man delvis åtminstone kan säga ha vidlått Kungl. Maj:ts förslag, ändrats därigenom, att lagens tillämpning har utsträckts till tiden enligt utskottets förslag. I båda avseendena anser jag för min del, att utskottets behandling medfört en betydande förbättring av förslaget, och jag skall därför be att få hemställa, att kammaren, sedan nu första kammaren med en rätt så stor majoritet antagit förslaget, även måtte fatta enahanda beslut.

Beträffande behövligheten av lagen skall jag ej yttra mig; den torde komma att noggsamt belysas av en följande talare, som på detta område är mera sakförständig än jag.

Herr vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Svedberg: Herr talman, mina herrar! Jag skall endast be att få säga några få ord för att i korthet klargöra min ställning till den nu föreliggande frågan just därför, att jag ämnar gå på yrkande om avslag på utskottets hemställan.

Då jag första gången genomläste den kungl. propositionen om förbud mot försäljning av stråfoder på sådana egendomar, som icke hade ett visst föreskrivet kreatursantal per hektar, var jag — det får jag erkänna — i första ögonblicket mycket tilltalad av lagförslagets syfte, sådant det i hastigheten tedde sig. Att här förelåg ett mycket stort missförhållande, som lagen avsåg att avhjälpa, var ovedersägligt. Realisation av kreatursbesättningen och försäljning av fodertillgången på egendomarna, ända till sista strået i många fall, var ägnat att inge allvarliga bekymmer, visserligen icke därför, att det gärna kunde betraktas som någon förlust för landet i dess helhet och således icke hava nationalekonomisk betydelse mera direkt sett, därför att stråfodret stannade inom landet. Vad som skedde var, att det flyttades från en plats inom landet till en annan, där konsumerades och kom jorden till godo. Frånsett detta är det ju klart, att man här bör anlägga en annan syn på saken, den nämligen, att det är ett mycket stort lokalt intresse, där dessa yttringar av ansvarslöshet visa sig, att på något sätt råda bot för dessa speciella fall, om de skulle visa sig vilja fortfa.

Om man fortsätter på den inslagna tankegången och finner, att någonting måste göras mot denna illojala trafik, detta missförhållande, så måste man fråga sig: vad är anledningen till att sådana spekulativa, vid ett intensivt jordbruk förkastliga affärer under de senaste åren florerat? Man har svaret givet. Det är naturligtvis kriget, som är orsaken. Under de senast gångna åren, som vi med

gemensamt namn benämna kristiden, hava vi haft ett aldrig sinande överflöd på yttringar av förvärvshunger inom alla samhällsklasser och näringsgrenar av ett eller annat slag, och ha dessa i många fall varit av vida mer komprometterande art än det nu åsyftade missförhållandet. Jag vill naturligtvis därmed icke hava sagt, att jag bagatelliserar dessa oegentligheter bland jordbrukarna, utan endast att de kunna förklaras, och jag har velat antyda, att om man vill, kan man draga paralleller i oändlighet mellan andra näringar och jordbruket under dessa år, som herrarna säkerligen icke skulle få alltför svårt att avgöra till vilkas favör de skulle utfalla.

Jag vill med detta hava sagt, att missförhållanden ha varit rådande bland jordbrukarna på detta område under kristiden, men då nu kristiden mänskligt sett är under avveckling, och den uppfattningen delas åtminstone av majoriteten i denna kammare, kan man fråga sig: hava vi någon anledning att skapa en lag nu för att stävja yttringar, som under denna tid förekommit, uppkomna på grund av förhållanden, skapade av kriget, en lag, som enligt utskottets förslag skall bibehållas åtskilliga år framåt?

Det mest betänkliga ligger, som jag ser saken, däruti, att lagförslaget har en stark bismak av klasslag, att det är inkörsporten för en allmän vanhävdslag, som vi stå i begrepp att skapa. Jag erkänner, att det nu föreliggande lagförslaget förefaller vara mycket fogligt avfattat, men jag vill ändå icke gå med på lagen i fråga, detta av principiella skäl och helst som jag har den övertygelsen, att de anledningar, som föranlett enskild person att påverka Kungl. Maj:t att till riksdagen framföra lagförslaget i fråga, icke i någon nämnvärd grad vid kristidens slut komma att förefinnas och att således intet berättigar att nu slå in på en lagstiftning, som gömmer på ett hot, väl inlindat, det medges, även mot lojala jordbrukare, vilka väl ändå är det överväldigande antalet i landet.

Jag anser, att vi nu i fortsättningen mycket väl kunna undvara den föreliggande lagen, i synnerhet som det förutsättes för dess effektivitet ett synnerligen vidlyftigt kontrollerande maskineri.

För att jag nu inte skall komma i alltför skev belysning, som lätt kan bli fallet, om jag uraktlåter att beröra en annan synpunkt, som står i samband med själva sakfrågan, vill jag därför tillägga några ord.

En effektiv vanhävdslag måste vi ha som när speciellt dessa enskilda missbruk, som kunna tänkas fortvara även efter kristidens slut. Denna vanhävdslag bör vara så sträng, att den avskräcker, och om jag inte är fel underrättad, så ha vi att förvänta ett utarbetande av förslag till sådan lag. Jag menar därför, att vi kunna invänta detta och vår lagstiftning få gå i den riktningen, vilket säkerligen kommer att mottagas av de flesta jordbrukare med större tillfredsställelse än det nu föreliggande förslaget som kommer att betraktas som en kvarleva från kristiden.

Till jordbrukarna i denna kammare, oavsett partifärg, skulle jag vilja rikta den frågan: Anser ni verkligen, att vi böra slå in

*Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.
(Forts.)*

Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.

(Forts.)

på den här lagstiftningsprincipen, som sätter oss i ett mer eller mindre osäkert och irriterande läge, i synnerhet då man vet, hur det brukar gå till, att så snart en principriktning för en lag är fastslagen, så vill det mycket till att rubba den. I stället fortfar man att utvidga och utforma detaljer, och ett kompletterande av lagens kontrollerande och verkställande myndigheter går hand i hand med själva lagens utformning.

Jag tänker nu närmast i detta sammanhang på herr Anders motion, däri yrkas på reduktion av arealbestämmelserna i lagförslaget. Bara detta är ägnat att väcka betänksamhet. Ett medgivande i den riktningen skulle i ett enda drag ställa huvudsakligaste delen av våra jordbrukare under omedelbar kontroll och nödvändig-göra en kolossal utvidgning av kontrollerande myndigheter.

Väl kan det erkännas, att motivet för herr Anders yrkande i den riktningen kunde ha ett visst fog för sig. Men jag vill påpeka, att intet område har att uppvisa så varierande ekonomiska förhållanden som jordbruket. Ty vad som är en mycket enkel och billig sak för den ene jordbrukaren, kan vara fullständigt ruinerande för den andre och kanske bli en hämsko i hans ärliga vilja att med litet större rörelsefrihet bryta sig fram. Hans närmaste granne däremot behöver kanske inte den där rörelsefriheten, ty han är bättre ekonomiskt situerad eller har några andra naturliga fördelar på sin sida.

På grund av vad jag anfört kan jag av principiella skäl icke gå med på utskottets förslag, utan ber, herr talman, att få yrka avslag på det föreliggande lagförslaget.

Herr Åkerlund: Herr talman! Såvitt jag förstår, är detta förslag icke tillkommet för att skada jordbruket på något sätt utan naturligtvis endast för att söka råda bot för det jordjobberi, som pågått sedan en lång tid tillbaka. Nu har här framhållits, att detta jobberi skulle vara en kvarleva från kristiden. Jag vill då säga, att denna lagstiftning hade behövts långt före kristiden, ty många tiotal år, innan kristiden började, hade hundratals, kanske tusentals hemman förstörts, tack vare egendomsjobberi. Det är naturligtvis här- emot, som denna lag riktar sig, och sannerligen den har tillkommit en dag för tidigt, visst icke. När man ännu i denna dag ser, hur grödan försäljes från stora egendomar, så förstår man utan vidare, hur nödvändig denna lag är. Det är en egendom, som jag särskilt känner till och som är belägen i närheten av min förra gård, och där man sålt grödan år efter år. Här utanför Stockholm är det på samma sätt; detta jobberi pågår jämt och ständigt, och om det icke snart stävjas, så växer det till sist bara tistel och törne på åk- rarna, om ens det. Nog måste väl herrarna erkänna, att någon åt- gård bör vidtagas för att förekomma detta elände. Det kan icke va- ra riktigt, att det får fortgå på detta sättet, så att Sveriges jord läg- ges öde till följd av snikenheten hos folk, som aldrig får nog med pen- gar. Och skulle jordbrukarna få vidkännas någon liten olägenhet

genom detta, så få de väl i herrans namn underkasta sig detta för att främja det allmänna bästa.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.
(Forts.)*

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Jag ber till en början att få instämma i det anförande, som hölls av den föregående ärade talaren. Det kan väl icke vara lämpligt av oss jordbrukare, som lojalt söka sköta vårt jordbruk, att träda i bräschan för dem, som missbruka sitt jordbruk på det sätt, som ägde rum redan före kristiden och helt säkert kommer att ske även efter kristiden.

Den ärade reservanten sade, att denna lag skulle innebära ett ingripande mot jordbrukarnas sätt att bruka jorden så, att samhället därav finge största möjliga valuta. Ja, då han ställer jordbrukaren och jordbruksproblemet på den punkten, att han erkänner samhällets berättigade intresse härvidlag, att det icke blott är den enskildes vinning, som skall vara det uteslutande motivet att bruka jorden, utan att Sveriges jordbruk måste skötas så, att vårt land får den största fördelen därav, då har jag svårt att förstå den slutsats, vartill han kom, nämligen att denna lag skulle vara så orättfärdig och orättvis. Det är en kristidslag, sade han, och man borde nu icke inlåta sig på en sådan lagstiftning. Kristiden vore en förgången tid, och de missförhållanden, som då kunnat inträffa, komme att försvinna, varför vi nu icke behöfde tänka på att underkasta oss några frihetsinskränkningslagar.

Vad är det då för frihetsinskränkningslagar det nu gäller? Jo, det är endast det, att jordägaren i det fall då han har så särskilt litet antal kreatur, som herr Andersson i Knäppinge påpekade, får begära tillstånd för att försälja stråfodret från sin gård. Det är ju hela frihetsinskränkningslagen, och då måste man med herr Svedberg erkänna, att lagen är synnerligen fogligt avfattad och ingalunda bör föränleda de betänkligheter, som framkommit från ett par av de föregående ärade talarna. Det är en kristidslag visserligen, men en kristidslag i den meningen, att den avser att bygga upp vad som under kristiden blivit förstört. Förhållandet har, säger jag, förekommit tidigare, men det har under kristiden i synnerligen hög grad förvärrats, så att ett stort antal egendomar blivit mer eller mindre ruinerade. Det gäller att återställa dessa i sådant skick, att de kunna bli till nytta för vårt land, och jag anser, att denna lag med den avfattning, den har fått, är ägnad att ingiva grundade förhoppningar om att så kommer att ske.

Herr Andersson i Knäppinge invände, att det antal djur, som man föreskrivit per arealenhet, var så litet, att det icke kunde leda till ett intensivt jordbruk, utan endast till att det bleve en långsamare förstöring av egendomarna. Ja, vill herr Andersson gå på den linjen, att man bör föreskriva strängare villkor, så bleve ju följden den, att svårigheterna skulle bli så mycket större för den enskilde och därigenom de fall, då särskilt tillstånd behöfde begäras, så mycket flera.

Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.
(Forts.)

Nu är förhållandet det, att man satt denna areal så lågt, som här skett, för att det icke skall verka för strängt, men detta verkar icke, som herr Andersson i Knäppinge sagt, därhän, att det blir en långsammare förstöring av egendomarna, utan så, att det icke finnes möjlighet för spekulerande personer att så där på en gång taga ut så mycket ur egendomen som eljest vore möjligt. Genom att man borttager det spekulerande momentet i så stor utsträckning, som här skett, minskas risken för att missförhållanden skola uppkomma.

Herr Svedberg yttrade, att om man betraktade kristidsförhållandena och jämförde jordbrukarnas ställning med övriga samhällsklassers, så skulle den jämförelsen icke utfalla till jordbrukarnas nackdel. Nej, naturligtvis icke, det vill jag visst icke ha sagt, men detta bör icke hindra oss från att, när ett verkligt missförhållande finnes, försöka rätta detsamma, ty det ligger väl ändå i vårt speciella intresse att se till, att sådana här missväxter tagas bort. Jag kan icke förstå eller dela den uppfattningen att, då man ser ett missförhållande, man icke bör ingripa mot detsamma, då de medel, varigenom detta skall ske, icke äro av den beskaffenhet, att man kan säga, att de på något sätt skulle bli till hinder för det lojala jordbruket. Vi måtte väl såsom jordbrukarklass endast ha nytta av att jordbruket i sin helhet får skötas så fritt som möjligt och på bästa sätt.

Det har talats om denna kontroll, att den skulle vara så olidlig. Ja, men någon egentlig kontrollföreskrift finnes ju icke här, utan endast den bestämmelsen, att om kreatursantalet skulle nedgå under denna ganska låga nivå, så måse man begära tillstånd enligt de bestämmelser, som utfärdas av Kungl. Maj:t. Herr Svedberg yttrade, att det icke är så stor skada, som sker, när foder föres från den ena platsen till den andra, då det ju alltid kommer till nytta på något håll. Men hur ställer det sig i praktiken? Jo, först och främst är det väl så, att det mesta kommer att försäljas till städerna och går således förlorat för cirkulationen.

Herr Andersson i Knäppinge yttrade, att en jordbrukare, som sköter sitt lantbruk på det sättet, snart måste upphöra därmed, ty, säger han, en sådan jordbrukare skulle snart bli ruinerad. Hur är det nu? Jo en person, som fått sin gård i något så när gott stånd, lockas av en stor köpeskillning att sälja gården eller grödan, och så kommer den senare ägaren och spolierar egendomen genom rovdrift och tager in pengarna. Men sedan lider han icke sina gärningars lön under försök att bruka upp egendomen på nytt, utan säljer den igen. Den, som då köper egendomen, ser sig emellertid icke i stånd att bruka upp jorden, utan det blir länge ett dåligt skött jordbruk och en ny missnöjd jordbrukare på den platsen.

Det har varit tal om att begänsa denna lag till de delar av vårt land, där dessa missförhållanden varit särskilt svåra, d. v. s. i mellersta Sverige, i Mälardalen tvärs över landet till Värmland och Dalsland.

Vi ha fått från alla trakter uppgifter om huru stora gårdar och

även mindre egendomar fullkomligt ödelagts, och vi se i tidningarna annonser om dessa auktioner, där allting utförsäljes, varefter jorden lämnas till sämsta tänkbara bruk. Men en begränsning av denna lag till just dessa trakter, där lagen anses särskilt behöflig, skulle ju icke medföra någon större fördel för andra trakter. Där torde, där icke särskilda missförhållanden förefinnas, kreatursantalet under alla förhållanden vara så stort, att få komma att beröras av lagen, och det är fallet dels med det intensiva jordbruket i Södra Sverige och dels med jordbruket i Norrland, där det finnes stort antal kreatur i förhållande till jorden, beroende på de stora betesmarker, som finnas där.

Jag tror därför, att detta lagförslag — jag upprepar här vad den föregående ärade talaren sade — är ett fogligt förslag, avsett att åstadkomma förbättrade förhållanden på detta område, och jag vill tillägga, att förhållandena även i andra länder, i våra grannländer, varit sådana, att man där varit nödsakad att vidtaga lagstiftningsåtgärder i detta syfte, vilket skett både i Danmark och i Tyskland.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! De talare, som talat för den vid utlåtandet fogade reservationen, ha icke riktat sin opposition mot någon detalj i denna lag, utan emot själva principen. Reservanterna envisas att se denna förordning uteslutande som en kristidsförordning, och det är ju uppenbart, att de missförhållanden, som denna lag vill komma till livs, ha framträtt i en synnerligen bjärt dager under kristiden. Att det har lönat sig, att spekulera i försäljning av stråfoder, kreatur, inventarier o. d., därom vittnar ju de många ödelagda jordbruken runt om i Sveriges bygder. Men denna företeelse är visst icke blott och bart en kristidsföreteelse, utan den förekommer i större och mindre utsträckning även under normala förhållanden. För min del kan jag icke underlåta att säga, att det hade varit önskligt, att vi långt före detta hade haft en lag, genom vilken det varit möjligt att komma detta oerhörda oskick till livs.

Att reservanterna icke kunnat inse detta, är ju kanske mindre att undra på, ty från det hållet är man ju van att möta den uppfattningen, att statsmakterna endast ha skyldigheter mot producenterna. Men inga som helst rättigheter. Statsmakterna böra i görligaste mån och så långt de kunna, underlätta produktionsmöjligheterna, men då man kräver detta, så följer därav också, att statsmakterna ha icke blott rätt utan också plikt att se till, att den produktion, som de skydda, bedrives i det allmännas intresse. Det är visst icke, som reservanterna förmäna, så, att det är ett privat intresse, hur jag handskas med den jord, jag innehar. Jorden är ett viktigt produktionsmedel, varav samhällets medlemmar äro beroende för sin försörjning, och det är absolut ingen privat sak, huru jag handskas med den.

*Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.*

(Forts.)

Ang. rätt att
bortföra strö-
foder m. m.
(Forts.)

Det kan icke skada att vid detta tillfälle erinra om vad en bondeledare för många år sedan yttrade i andra kammaren. Det hade behandlats ett ärende, som rörde en ägostyckningsfråga, och då hade det av en talare relaterats några synnerligen upprörande fall av vanvård eller vanhävd, som förekommit vid ett par större gods. En representant för den ort, där denna vanhävd pågick, menade, att det egentligen var en privat sak, om en godsägare skötte sin jord bra eller illa. Förlusten drabbade ju honom själv. Till detta genmälte denna bondeledare: »Jag kan icke dela den talares mening, som anser, att om en jordägare icke sköter sin jord, så är det hans ensak. Spannmålsodlingens upprätthållande är för visso ett statsintresse.» Ja reservanterna få verkligen ursäkta mig, om jag säger, att den bondehövdingen var skuren efter andra mått än åtskilliga av dem, som i dessa dagar göra anspråk på att föra bondeklassens talan.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Vibberbo: Herr talman! Det förevarande lagförslaget avser ju att råda bot för de missförhållanden, som uppkommit under kristiden, då man i stor utsträckning sålt bort den på marken växande grödan. Men när man nu läser motiveringen för denna lag, då finner man, att lagens syften nog peka en smula längre bort än endast på den nuvarande kristiden. Kungl. Maj:t har nämligen kommit med ett förslag om att denna lag skulle räckta till nästa år, men utskottet har utsträckt tiden längre, och det har till och med där höjts röster för att man skulle gå ganska långt. Ja, man har vissa åledningar att tro, att man till och med tänkt göra den permanent.

Det är med hänsyn till tendenserna i denna lag, som jag icke kan gilla den. Men därmed har jag ju icke sagt eller ens tänkt, att jag är fiende till alla de arbeten, som gå ut på att skydda jordbruket från vanhävd. Jag tror endast, att då det gäller att skydda jordbruket från vanvård, då bör man vidtaga helt andra åtgärder än sådana här lagar. De äro av en art, som är i högsta grad ödesdiger för vårt svenska jordbruk under kristiden, som nu varit, då vi alla erkänna, att slapphet och likgiltighet inträngt inom breda lager av den jordbrukande befolkningen. Man har blivit missmodig, och jordbrukarnas intresse och energi har fått en svår törn under kristiden. Man har därför med glädje och tacksamhet hälsat de tankar, som nu framkommit från många håll, att kristidsförordningarna snarast möjligt böra avskaffas. Det har lättat mycket på trycket, men nu kommer här en lag, som, jag vill påstå, är den mest ödesdigra lag, som framkommit under hela kristiden just därför, att den griper in särskilt mot energin och betager många jordbrukare deras goda vilja och arbetslust. Ty, mina herrar, det finnes en mängd unga män, som nu ha möjlighet att skaffa sig ett eget jordbruk och ha föresatt sig, att sköta det ordentligt, men som icke ha medel att skaffa sig full uppsättning av kreatur, såsom de skulle önska, och därför finna sig förlättna att börja med en mindre stam. Jag anser, att lagen är gan-

ska hårdhänt gent emot dem. Jag vet fall, där unga män, som på allvar tänka att skaffa sig egendomar att bruka, genom denna lag, som utskottet nu vill ha antagen, komma att finna sig förhindrade därifrån och draga sig tillbaka, ty de få lov att, när de arbeta upp sig, använda alla möjliga resurser för att bli skuldfria. Det gäller att så småningom öka upp djurstocken, men efter denna lag blir det omöjligt. Skall en ung man köpa en liten egendom och efter denna lag sätta upp med djur, så blir det fullkomligt omöjligt för andra än kapitalister, men de lära nog icke lägga ned sina pengar i företag, som komma att gå baklänges till den grad, som jordbruket kommer att göra, om denna lag blir antagen, som den väl förmodligen blir. Det är därför, jag säger, att detta är den mest ödesdigra lagen sedan kristidens början och att det vore en stor olycka, om den bleve antagen.

Dessutom vet jag bestämt, att det finnes jordbrukare, som äro absolut nödsakade att sälja grödan för att göra sig skuldfria och som genom denna lag bli förhindrade därifrån. Det kan ju hända, att jordbruket under den första tiden får lida något, men det arbetas ju så småningom upp. De vilja bedriva ett intensivt jordbruk, och de göra det också, om de blott få sköta sig själva.

Jag skall nu icke uppta tiden längre, utan jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets betänkande.

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman! Det var herr Nilsson i Tånga, som egentligen föranledde mig att begära ordet, men han är nu i huvudsak bemött av den föregående talaren.

Jag vill dock säga, att herr vice ordföranden i sin framställning här har försökt att bevisa, att det är så nödvändigt, att man har en sådan här lag och att den icke alls inverkar på oss lojala jordbrukare. Det är en sak, som han icke har bevisat, ty det måste ovillkorligen inverka på lojala jordbrukare detta, att det skall bli en viss anmälningsplikt. Om man betraktar förslaget till kungörelse i den kungl. propositionen — det är icke intaget i utskottets utlåtande, men det måste väl komma en tillämplighetsförordning, om denna lag antages — så kan det med denna tillämplighetsförordning icke komma ifråga annat, än att det måste bli en kontroll, och en kontroll över samtliga jordbrukare. Det är detta, vi såsom jordbrukare vända oss emot. Vi kunna icke fördraga ett dylikt ingripande.

Sedan talade herr vice ordföranden om, att jag icke tycktes vara nöjd med det kreatursantal, som var bestämt. Nej, det vidhåller jag, att skall det vara ett intensivt jordbruk, så är det för litet, men jag är därför icke med på att ingripa med en ökning av detta antal, utan jag anser, att man måste gå helt andra vägar. Om man vill stifsa sådana lagar, att det träffar den verkliga vanhävden, där den finnes, såsom vi här ifrån mellersta Sverige ha hört exempel på, så skall jag vara med om det. Jag har icke sett dessa exempel, och jag vet icke, huruvida de, om man skulle betrakta dem från rent jordbruksteknisk synpunkt, verkligen äro så farliga, men låt det då bli en lag, som icke behöver åstadkomma en hel organisation i landet till verkligt förtryck för jordbrukarna i allmänhet, som herr Nilsson i Vibberbo sade. Så måste det nämligen bli enligt denna lag. Det

*Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.*

(Forts.)

Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.
(Forts.)

kan man icke komma ifrån. Tillämplighetsförordningen till denna lag måste bli sådan, att det blir en skyldighet att lämna uppgifter och deklarerera för att få utrönt, i vad mån man skall kunna få denna rättighet, att handhava det foder, man har. Det är således alldeles riktigt, som herr Nilsson i Tånga sade, att det är mot principen, vi vända oss. Det är just principen, vi icke kunna vara med om.

Herr Nilsson i Tånga uttalade också en annan önskan, som jag tror skulle vara mycket olycklig för utvecklingen av Sveriges jordbruk, om den skulle komma att förverkligas. Det är visserligen den socialdemokratiska ståndpunkten, att staten skall taga hand om och leda all vår jordbruksverksamhet, och detta strök herr Nilsson i Tånga under, att det icke är jordbrukarens egen fria vilja och konst att sköta sitt eget jordbruk, som skall få råda, utan det skall vara staten, som övertakar, befaller och kommanderar. Det är ett sådant överinseende, som jag tror, att det svenska jordbruket betackar sig för, och det kommer alldeles säkert icke att utveckla jordbruket till det bättre, om sådana tendenser komma att göra sig gällande i högre grad än hittills, eller ens i samma mån, som kristiden för det svenska jordbruket medfört. Det är denna ståndpunkt, vi vilja komma ifrån, och det är därför, vi icke vilja följa de linjer, som herr Nilsson i Tånga synes vilja slå in på.

Herr Nilsson i Tånga erinrade om att det svenska jordbruket vill ha skydd och därför skall vara skyldigt att mottaga även befallningar. Men det skyddet åt jordbruket, som i denna lag åsyftas, är nog icke av den beskaffenhet att det verkligen lämnar det svenska jordbruket sådant skydd att det skall kunna bestå och utvecklas. Skyddstull å spannmål åter, den är tillkommen för att det svenska jordbruket skall kunna odla jorden på bästa sätt och frambriga så mycket av det nödvändigaste som svenska folket behöver för att det skall i nödtider självt klara sig. Och detta är väl ett statsintresse av helt annan art än det, som göres till föremål för statsingripande på den väg, som denna lag åsyftar, nämligen att man skall i allt jordbrukets görande och låtande endast göra ingripanden mot jordbrukarna.

Ja, herr talman, jag vidhåller mitt yrkande och har icke funnit något skäl att frångå min ståndpunkt.

Herr I gel: Den här föreslagna lagen riktar sig emot ett allmänt känt missbruk, som pågått i många år. Det har inträffat, att utlänningar kommit in i landet och köpt egendomar och så sålt skogen, djuren och grödan några år därefter och sedan sålt egendomen och därefter rest ifrån landet med ganska god behållning och naturligtvis då haft anledning att anse, att vårt land är ett präktigt experimentalfält, när det gäller att tjäna pengar. Det är också uppenbart, att var och en, som varit i tillfälle att se, hur det står till både här i Stockholmstrakten och på andra trakter i vårt land och särskilt uti den trakt, där jag hör hemma, måste med misshag konstatera, hur illa man gått åt egendomar genom att på

detta sätt köpa gårdar och så avyttra dem efter att ha försålt fodret och djuren.

*Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.*

Nu talade herr Nilsson i Vibberbo om åtskilliga unga män, som icke skulle våga sig på jordbruk, om denna lag skulle komma till stånd, och för deras skull, menade han, likaväl som av andra orsaker skulle man avslå det här lagförslaget. När jag hörde herr Åkerlund tala, fick jag naturligtvis en annan mening. Om jag då väger mellan de uppgifter, som herr Åkerlund gav oss, och dem, som herr Nilsson i Vibberbo gav oss, då kan jag naturligtvis såsom lojal jordbrukare icke annat än ställa mig på den ståndpunkt som herr Åkerlund företrädde. Han sade att det var penningbegäret, som här låg bakom, det var personer, som aldrig finge nog med pengar, och därför sloge de sig på dessa affärer för att skrapa ihop pengar. Sådana personer bry sig ej om, hur det går med egendomarna, och ej heller fästa de sig vid de välförstådda intressen, som samhället därvidlag har anspråk på att få tillgodosedda.

(Forts.)

Det är i sanning ingen dag för tidigt, att man gör något åt denna fråga; det borde ha gjorts långt före detta. Jag är säker om att de lojala jordbrukarna ha intet att frukta av denna lag. Det antal djur, som lagen föreskriver, är ingalunda så stort, att det skulle lägga någon särskild hämsko på någon här. Ty om man har någon verklig mening med att bruka en egendom, så att den blir till fromma för en själv och ens familj samt det land man tillhör, så behöver man utan tvivel så stor besättning, som den lagen föreskriver. Är det nu så, att man icke har tillfälle att ha någon besättning, men väl kan skaffa sig artificiella gödningsämnen i motsvarande omfattning, kommer man ej att träffas av denna lag, utan då är man fri. Det är en lag, som är ämnad att förekomma, att egendommar bli förstörda, och jag kan för min del icke se, hur någon, som ömmar för jordbruket och har öppen blick för det svenska jordbrukets utveckling, skall kunna gå emot denna lag.

På grund av vad jag sålunda anför, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i ärendet.

Herr Pehrsson i Bramstorp: Herr talman! Jag skulle kunna i denna fråga instämma med herr Åkerlund. Det har emellertid i debatten här andragits vissa synpunkter, som jag anser ej böra få stå kvar oemotsagda.

Herr Andersson i Knäppinge anförde, att därför att vissa jordbrukare handha sina jordbruk på ett sätt, som icke vore national-ekonomiskt riktigt eller med landets bästa förenligt, så skulle man ej stifta sådana här lagar. Men det är väl ändå så, att det är just därför, att det finns parasiter i samhället, som man stiftar lagar. Dessa träffa ju ej dem, som äro lojala, d. v. s. i detta fall dem, som på ett mönstergillt sätt sköta sitt jordbruk.

Herr Svedberg kunde i sitt anförande ej komma ifrån att han hade sympatier för Kungl. Maj:ts proposition och utskottets utlåtande, men av principiella skäl yrkade han avslag å lagförslaget.

Ang. rätt att
bortföra strå-
foder m. m.
(Forts.)

Det synes mig märkvärdigt, att man i en fråga, som är av sådan vikt för vårt jordbruk som den föreliggande och som avser att tillgodose, att jordbruket blir på bästa sätt bedrivet, kan av principiella skäl yrka avslag å ett lagförslag sådant som det förevarande.

Herr Nilsson i Vibberbo förklarade först, att han ville vara med om att godkänna en lag, som gick längre, en lag där det verkligen gavs bestämmelser, som kunde hindra ett sådant illojalt jordbruk, som man kan säga bedrivs av sådana, som förut här blivit relaterade, sådana som sälja stråfoder och all gröda, utan att tillföra jorden den näring, som behövs för att upprätthålla ett intensivt jordbruk. Men herr Nilsson i Vibberbo säger samtidigt, att han i utskottets utlåtande skyntar en tendens att gå längre än Kungl. Maj:t tänker, och att man alltså vill ha något annat än en lag för tillfället, och med anledning därav yrkar han avslag å lagförslaget. Det förefaller mig vara en egendomlig logik i det resonemanget. Han yrkar avslag, därför att utskottets utlåtande siktar längre i denna fråga, men han uttalar sig samtidigt för att man behöver ha en lag, som stävjar detta osunda sätt att bedriva jordbruk.

Vidare framhåller han, att det finns många unga män, som tänkt skaffa sig jordbruk, men nu känna sig tveksamma, om denna lag kommer till. Min uppfattning är, att ju längre det dröjer, innan lagen kommer till stånd, dess svårare blir det för de unga männen, som köpa jordbruk för att driva ett verkligt sådant, ty de, som nu köpa jordbruk och driva det på det sätt som man med denna lag vill motarbeta, äro i regel icke jordbrukare utan kapitalister och jobbare, som använda jorden till spekulationsobjekt. Därigenom drivas jordpriserna upp betydligt högre, än vad som motsvarar jordens värde, och ju längre detta får florera, dess svårare blir det för dem, som vilja köpa jordbruk, att få något över till lösöre. Då man ser här i utskottets betänkande, att det enligt § 1 ålägges innehavare av jordbruk att hålla ett visst antal kreatur för vart femte tunnland, kan herr Nilsson i Vibberbo icke tänka sig, att en ung man med framgång skall kunna bedriva jordbruk, om han icke kan skaffa det antal kreatur per 2 1/2 hektar, som här förutsättes, särskilt då en stor del av vårt jordbruk icke är så mottaglig eller reagerar så väl för artificiella gödningsämnen som möjligen vissa andra jordområden. Om man tänker på förhållandena hos oss i Skåne, kan jordbruket på många ställen skötas intensivt med ett mindre antal kreatur, men i alla fall är det ytterst små arealer även i våra trakter, där jordbruket kan bedrivas på det sättet. Den farhåga, herr Nilsson i Vibberbo i det avseendet uttalat, tror jag därför icke är befogad. Min tanke är, att den unge man, som icke kan skaffa det djurantal å sin egendom, som förutsättes för att få tillstånd att bortföra stråfoder, säkert icke med framgång kan bedriva jordbruk i åtminstone största delen av vårt land, och då förefaller det mig märkvärdigt, att några talesmän för jordbruket kunna komma till det resultat som herr Nilsson i Vibberbo här kommit till.

Jag skall icke längre uppehålla mig vid detta utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Ang. rätt att
boriföra strå-
foder m. m.*

(Forts.)

Herr vice talmannen *H a m i l t o n*: Jag skulle kunna förstå, att jordjobbare äro emot lagen, men jag kan icke förstå, att de, som äro framsynta jordbrukare, ha någon rädsla för lagen. Vi, som driva jordbruk, veta, att om man icke har tillräckligt stor kreatursbesättning, kommer jordbruket — i fall man icke kan få gödsel från en närbelägen stad — så småningom att falla under vanhävdslagen. Jag tror också, att den nu föreliggande lagen är ett mycket gott korrektiv emot jordjobberiet, ty därigenom försvåras för en person, som köper jord, att spekulera med densamma. Vill man stävja jobberiet, så är det tydligt, att man bör ålägga honom att skaffa en tillräckligt stor kreatursbesättning. Jag hemställer därför, att denna lag må bli antagen just i ändamål att hindra jobberiet. Det är självklart, att lantmän i allmänhet icke tycka om statskontroll, och jag för min del är en av de första att anse sådan kontroll förhatlig, men jag tror, att den i detta fall blir minimal, åtminstone då det gäller de jordbrukare, som vilja sköta sin jord på ordentligt sätt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Å k e r l u n d*: Herr Nilsson i Vibberbo framhöll, att denna lag skulle hindra unga män att köpa jord. När man ser, hur många unga män det är, som starta jordbruk, vilka äro mångdubbelt större, än vad de ha pengar till, då måste man verkligen anse, att det är ännu mera behöfligt, att lagen kommer till stånd; och det är en ytterligare anledning att tillstyrka bifall till utskottets förslag.

Herr *S v e d b e r g*: Herr talman! Det brukar vara kutym här i kammaren, att man får ytterligare förklara sin ståndpunkt, om den icke blivit tillräckligt framhållen i ens första anförande. Jag tycker, att det genom den diskussion, som nu förekommit efter det anförande jag i början höll, blivit ådagalagt, att reservanterna och de, som anslutit sig till reservanternas förslag, även vilja råda bot för det missförhållande, som här föreligger. Det är bara det jag vill påpeka och understryka, att det är just vad vi också vilja. Det är endast om den väg, man bör gå fram på, som vi äro av skiljaktig mening. Det är detta jag nu har velat framhålla.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 42, röstar

Ja;

Ang. rätt att
borjeföra strå-
foder m. m.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts proposition i ämnet.

Voteringen utvisade 116 ja mot 43 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Ang. minimi-
pris vid inköp
för statens
räkning av
korn m. m.

Härefter förelåg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 95, i anledning av väckta motioner angående minimipris vid inköp för statens räkning av korn utav 1919 års skörd inom Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län samt angående inköp för statens räkning av år 1920 inom landet skördat vete, råg och korn.

Jordbruksutskottet hade i ett sammanhang förehaft två inom andra kammaren väckta, till utskottets förberedande behandling hänvisade motioner, nämligen

nr 2 av herr *Ericson* i Obergå *m. fl.*, som hemställt, att riksdagen måtte besluta dels att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de hos dem år 1920 skördade partier vete, vilka till staten hembjödcs före den 1 juni 1921, till ett pris av 45 kronor per 100 kilogram fullt marknadsgill vara, dels att för statens räkning från odlare inom landet inköpa hos dem år 1920 skördade partier råg, vilka till staten hembjödcs före den 1 juni 1921, till ett pris av 44 kronor per 100 kilogram fullt marknadsgill vara, dels att för statens räkning från odlare inom landet inköpa de hos dem år 1920 skördade partier korn, vilka till staten hembjödcs före den 1 juni 1921, till ett pris av 37 kronor per 100 kilogram fullt marknadsgill vara, under i övrigt samma bestämmelser som år 1918; och

nr 243 av herr *Olsson* i Rösta, som begärt, att riksdagen måtte besluta att inom Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län vid inköp för statens räkning av korn från odlare inom dessa län i likhet med förra året skulle sättas ett minimipris av 33 kronor per 100 kilogram för fullt marnadsgill vara, med förbindelse för staten att verkställa uppköpen med tillämpande av en prisskala, som för vara av bästa kvalitet gäve ett pris av 2 kronor högre eller således minst 35 kronor.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Ericson* i Obergå anförde: Herr talman! I en av de motioner, som här föreligga till behandling, har yrkats, att minimipris skulle bestämmas på den skörd, som vi komma att bärga nästa år. Det är ju så, att under de gångna åren och under gångna delen av innevarande år ha vi haft minimipris fastställda på brödsädes-

skörden, och de ha i vissa avseenden verkat till båtnad, då de nämligen stimulerat denna brödsädesskörd inom landet. Jag anser för min del, att det även i fortsättningen är ett statsintresse att tillse att odlingen inom landet om möjligt bedrives och eventuellt utökas i den skala, så att vi själva kunna föda oss, utan att åtminstone i någon större utsträckning bli beroende av import från utlandet. Det är väl dock så, att, om vi äro i stånd att producera denna säd, så stanna väl pengarna åtminstone inom landet. Skola vi importera i större utsträckning, så gå pengarna ut ur landet, och jag kan ej se, att detta blir till nationalekonomisk båtnad. Men för att vi jordbrukare skola producera brödsäd, så är det givetvis en förutsättning, att sådana pris fastställas, att vi bli betäckta för de produktionskostnader, som därav förorsakas.

Ang. minimipris vid inköp för statens räkning av korn m. m.

(Forts.)

Nu har jordbruksutskottet i detta avseende, då det gäller dessa motioner, ej velat taga någon ställning till frågan, huruvida minimipris äro lämpliga för att stimulera denna odling eller över huvud taget om de kunna vara rättvisa eller om det nu, då det är möjligt att importera brödsäd, är av behovet påkallat, att staten träder emellan genom att fastställa sådana bestämmelser, som möjligtvis skulle föranleda uppoffring å vår sida, därigenom att vi icke skulle kunna erhålla de inkomster, som vi ha rätt att göra anspråk på, och sålunda bleve hänvisade till att bibehålla den ransonering, som krisåren ha föranlett. Jag finner det i alla fall vara av behovet påkallat, att något skydd införes för denna odling, oavsett på vilket sätt det skall ske.

Vi hörde nyss, hurusom en av kammarens ledamöter, nämligen herr Nilsson i Tänga, yttrade, att detta är ett statsintresse. Han relaterade vad en bondeledare i ett föregående anförande framhållit, och denne hade just betonat, att det är ett statsintresse, att vi kunna odla brödsäd inom landet. Jag vill i detta sammanhang med avseende på minimipris och fastställande av sådana citera vad chefen för jordbruksdepartementet yttrade till statsrådsprotokollet i den kungl. proposition, som föregående år framlämnades och i anledning varav riksdagen beslöt, att staten skulle inlösa den brödsädesspannmål, som odlades under 1918 och 1919. Herr jordbruksministern yttrade bland annat: »Redan under kristidens tidigare skede befanns det nödvändigt att genom statsingripande förebygga en alltför stark stegring i prisen å de oundgängligaste livsmedlen. Med den tilltagande knappheten, som lockade till spekulation, kunde befaras, att den fria prisbildningen skulle leda till rent oskäligen pris. Och så tillkommo maximiprisen. Å andra sidan kunde det icke undgås, att dessa tvångsvis tillkomna pris skapade en osäkerhet och en misstro från jordbrukarnas sida, som kunde verka menligt på hela livsmedelsproduktionen. Det var för att undanröja en sådan osäkerhet och de skadliga verkningarna därav, som statsmakterna redan förra året för viss tid fastställde en nedre gräns, vilken prisen å de viktigare slagen av spannmål vid inköp för statens räkning icke komme att

Ang. minimipris vid inköp för statens räkning av korn m. m.
(Forts.)

underskrida, vilka förändringar som än kunde uppstå. Statsmakterna garanterade åt odlarna vissa minimipris.

Vad sedan dess inträffat har enligt min uppfattning på intet sätt medfört, att en liknande åtgärd beträffande de grödor, för vilka sådd bör ske innevarande år, skulle vara i mindre grad av behovet påkallad. Snarare synes läget vara det motsatta, särskilt med hänsyn till vad produktionskommittén med full rätt framhållit angående vikten av att ge produktionen av vegetabiliska näringsämnen företräde framför produktionen av animaliska. Erfarenheten har ytterligare bestyrkt den oerhörda vikten av att jorden frambringa största möjliga mängd produkter, som kunna användas till befolkningens livsuppehälle. Bland de åtgärder, som kunna från det allmännas sida ifrågakomma för att främja uppnåendet av detta mål, synes mig en av de allra viktigaste och verksamaste vara den, som avser att lämna odlarna säkerhet för att, hur än konjunkturerna må växla och tidsläget ändra sig, de kunna vid försäljning av sin vara till staten påräkna ett pris, som beräknas fullt ut täcka produktionskostnaderna. Jag hyser därför ingen tvekan att förorda åtgärder i dylikt syfte.

Vad angår de pris, som nu skola fastställas såsom minimipris, är det tydligt, att den allmänna prisstegring, som inträtt sedan i fjol, samt även andra inverkan omständigheter göra vissa ändringar nödvändiga i de utfästelser, som i fjol av statsmakterna godkändes. Produktionskommittén har med stöd av agronomen Nannesons beräkningar verkställt en synnerligen förtjänstfull utredning, vilken synes vara så noggrann, som med tillgängligt material nu låter sig på förhand göra. Mot kommitténs beräkningar och förslag finner jag för min del icke anledning till annan erinran än en mindre jämkning, vartill jag strax skall återkomma, utan anser förslaget väl avvägt och ägnat att godkännas.»

Jag förmodar att, då chefen för jordbruksdepartementet förra året hade en sådan uppfattning, så böra jordbrukarna, hur än tiderna växla och konjunkturerna ändra sig, i alla fall ha betalt för sin produktion, så att produktionskostnaderna täckas.

Nu kan vara fråga, vilken väg kan vara den lämpligaste. Jag skall i detta sammanhang icke alls gå in på den frågan, då vi, enligt vad jag förspott av chefen för jordbruksdepartementet, ha att förvänta denna frågas uppkomst vid den kommande urtima. Men jag vill ändå vädja till herr jordbruksministern i detta sammanhang, då Kungl. Maj:t kommer att framlägga sitt förslag angående skydd för brädsädesproduktionen i landet, att detta skydd blir så effektivt, att jordbrukarna verkligen få betalt för den produktion, som här är fråga om; varom icke, så riskerar man, att produktionen kommer att minskas och kanske i avsevärda delar av vårt land t. o. m. nedläggas.

Nu har ju denna avvecklingskommission kommit fram med ett förslag om glidande tullar. Det kan ju också vara ett sätt att gå fram på, men den har kommit fram med ett förslag, som dock icke

täcker produktionskostnaderna, utan jordbrukare, som odla brödsäd, skola åtaga sig en viss förlust på densamma. Om detta förslag, vilket jag kan säga utgör en förhandsutfästelse mellan producenter och konsumenter, nu skulle vinna gillande, så finner jag det icke täcka de önskemål, som från jordbrukshåll komma att göra sig gällande. Vi måste väl ändå i rättvisans namn erkänna, att det är icke för mycket begärt, om man fordrar, att produktionskostnaderna böra täckas, och jag vädjar till herr jordbruksministern, som nu är här närvarande, att, då han lägger fram ett förslag, detta icke måtte för oss bliva en besvikelse, utan att denna produktion så handhaves, att vi kunna bedriva densamma. Jag menar, att statsmakterna böra taga detta om hand, så att vi få en sådan betalning för produkterna, att vi i fortsättningen kunna driva denna odling inom landet. Och jag är viss därom, att om herr chefen för jordbruksdepartementet så gör, så skall han finna stöd häri från alla Sveriges jordbrukare.

Jag skall icke göra något yrkande, med anledning av att frågan nu ligger, såsom den gör.

Härpå yttrade:

Herr Olsson i Rösta: Herr talman, mina herrar! Vid föregående års lagtima riksdag beslöts ett minimipris på 1919 års skörd av vete och råg, d. v. s. för södra och mellersta Sveriges brödsäd.

Då kornet utgör huvudsakligaste brödsäden i Norrland, synes det mig vara rättvist, att även denna landsdel i detta avseende likställes med övriga delar av riket, och att sålunda riksdagen även fastställer minimipris på dess brödsäd, d. v. s. kornet.

I produktionskommitténs utlåtande till riksdagen framhölls, att det sädesslag, vartill kommittén framför allt ställt sina förhoppningar med hänsyn till detta års skörd, var kornet, och kommittén ansåg det därför vara av mycket stor betydelse, att kornodlingen särskilt främjades.

I fråga om produktionskostnaden pekade kommittén även på de stora kostnaderna i Norrland, varav framgick, att högre pris borde fastställas för Norrland. Om nu på grund härav odlingen av korn i väsentlig grad vidgats, så synes det principiellt rättvist, att Norrlands brödsäd jämställas med övrig brödsäd inom riket. Detta finner jag för min del principiellt rättvist, och med hänsyn till det stora värde, som denna brödsäd representerar, och den stora leveransplikt, som ålades de delar av vårt land, som huvudsakligast ha korn att leverera, har jag, herr talman, tillåtit mig avgiva förevarande motion, med tanke även på den saken, att denna fråga skulle bli klar, tills sådden skulle verkställas.

I sitt utlåtande över motionen säger jordbruksutskottet, att »enligt vad utskottet inhämtat hava dessa sakkunniga», d. v. s. avvecklingskommissionen, »den 17 mars 1919 till bemälda departementschef avgivit yttrande rörande bland annat frågan om utfästelse från statens sida av minimipris å korn av 1919 års svenska skörd», samt

Ang. minimipris vid inköp för statens räkning av korn m. m.

(Forts.)

Ang. minimipris vid inköp för statens räkning av korn m. m.

(Forts.)

vidare, att »då åtgärder i de av motionärerna angivna syftemålen sålunda på grund av åberopade betänkande äro föremål för Kungl. Maj:ts prövning, torde det förslag, Kungl. Maj:t med anledning härav inom kort kan komma att förelägga riksdagen, böra avvaktas». Och därpå hemställer utskottet, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

När jag läste detta jordbruksutskottets utlåtande, fick jag den uppfattningen, att allan rättfärdighet var uppfylld och att Norrland skulle jämföras med övriga delar av riket i fråga om minimipris på brödsäd; men så lär icke vara förhållandet. Enligt vad jag inhämtat av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, hade de särskilda sakkunniga endast sagt, att därest staten behöfde inköpa kornet utfästelse skulle givas från statens sida om minimipris på korn av 1919 års svenska skörd, detta måtte bli i enlighet med förlidet års minimipris eller i enlighet med det pris, jag i min motion föreslagit.

Det är naturligtvis icke lönt att nu här göra något yrkande, men jag har, herr talman, velat framhålla dessa synpunkter under den förhoppning, att chefen för jordbruksdepartementet, då spannmålsfrågan kommer under behandling, må tillse, att Norrland måtte bli likställt med övriga delar av riket.

Herr vice talmannen *Hamilton*: Herr talman! Med anledning av att herrar Ericsons i Obergå och Olssons i Röstå motioner gå ut på att fastställa minimipris för brödsäd dels av 1919 och dels av 1920 års skörd så vill jag erinra om, vad 1919 beträffar, att minimiprisen på vete och råg redan äro fastställda. Utskottet tog emellertid för givet, att riksdagen icke ville taga ställning till denna fråga för närvarande, då vi ha att vänta, att densamma skall behandlas vid den kommande urtima riksdagen, med anledning av de sakkunnigas förslag rörande avvecklingen av den statliga spannmålsregleringen m. m.

Detta var anledningen, varför utskottet icke yttrade sig i någondera riktningen, utan ansåg, att frågan bör vila, tills denna utredning blir förelagd riksdagen; och då jag antar, att urtima riksdagen icke låter vänta på sig någon längre tid, så synes mig riktigtast att så sker.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Nilsson* i Tånga: Herr talman! Jag skall icke ingå i något bemötande av herr Ericson i Obergå, men jag måste säga några ord med anledning av vad som yttrades av herr Olsson i Röstå.

Jag kan uppriktigt sagt icke förstå, vad norrlänningarna egentligen skulle ha för nytta av att staten garanterar några minimipris på korn. Det är visserligen sant, att kornodlingen i Norrland fyller samma uppgift där som råg- och veteodlingen i övriga delar av landet i fråga om brödföda. Men i Norrland är kornet dock icke en handelsvara utan konsumeras av producenterna själva, och vilken betydelse det då skulle ha för den norrländska produktionen att garantera minimi-

pris, kan jag icke förstå; och jag skall nu här med några siffror styrka mitt påstående.

Sistlidna år var, som bekant, producenternas rätt att förbruka av sin spannmål starkt begränsad, den var begränsad till vissa kvantiteter, och resten skulle inlevereras till statsverket. Men trots dessa ganska stränga åtgärder, inlevererades från de norrländska jordbrukarna till statsverket under ransoneringsåret 1917—1918 av hela kornskörden, som uppgick till 103,000 ton, icke mer än 6,600 ton. Återstoden, 93 procent av skörden, användes av jordbrukarna själva.

Under innevarande ransoneringsår, för vilket uppgifterna datera sig från början av april d. å., beräknas skörden till 80,000 ton, och då var därav inlevererat till statsverket 7,344 ton. Man kommer sålunda till ungefär samma siffra: 90 procent av skörden förbruka jordbrukarna själva.

Att under sådana förhållanden garantera minimipris från statens sida för en vara, som icke i större utsträckning går ut i den allmänna marknaden, är för mig fullkomligt meningslöst.

Minimiprisfrågan kan därför omöjligen vara av något vitalt intresse för norrlänningarna — möjligen en smakfråga. Men, om de äta ett korn, för vilket staten har garanterat ett minimipris, så lär det väl smaka varken sämre eller bättre för det.

Herr M å n s s o n i Hagsström: Herr talman! Jag skulle icke ha yttrat mig i denna debatt, när vi ha att göra med ett enhälligt utskott, men jag gör det därför att man på sina håll kunde misstyda, att det bleve en så gott som enhällig stämning i kammaren för att tillmötesgå de krav på tullskyddets bevarande, upplivande, ja, kanske höjande, som här framställts.

Jag skall bara inskränka mig till att bestrida dessa krav. Jag tror icke, att när det kniper, man i denna kammare skall kunna uppdriva en majoritet, som har panna att återuppliva de gamla skyddstullarna, när detta icke var möjligt för Sveriges protektionister under åren 1886, 1887 och 1888, då spannmålsprisen voro så låga, att vetepriset var 10, 11 à 12 kronor per 100 kilogram, och då den stora majoriteten av Sveriges arbetare var utestängd från rösträtten. Den gången kunde man icke trots upprepade valstrider uppdriva i Sveriges land en majoritet i andra kammaren för spannmålstullarna. Man måste tillgripa den obetalda debetsedeln på 11 kronor 58 öre för att på Stockholmsbanken få 22 protektionister i stället för 22 frihandlare och sålunda skapa den önskade majoriteten i kammaren. När man icke ens då, säger jag, med den inskränkta rösträtt, som då vilade nästan helt och hållet i storjordbrukares och medelstora jordbrukares händer, kunde skapa en sådan majoritet, så skulle det vara ett under över alla under, om man kunde göra det nu, då vetet noteras till 32 kronor per 100 kilogram på New Yorks börs. Att få majoritet i kammaren för genomdrivande av spannmålstullarna förefaller mig så otroligt, att jag vill se det, innan jag tror det.

Men medan jag har ordet, vill jag erinra om att i juli 1914, således före krigets utbrott, då på grund av det ringa antalet säckar

Ang. minimipris vid inköp för statens räkning av korn m. m.
(Forts.)

Ang. minimipris vid inköp för statens räkning av korn m. m.
(Forts.)

vete per skördad hektar, som förefanns i de stora exportländerna — i Nordamerika 10, i Argentina $6\frac{1}{2}$ o. s. v. — var det så, att när en amerikansk jordbrukare förde sin spannmål till New York och betalade frakten i hamnstäderna, så hade han 100 kronor per hektar. För närvarande är det väl dock 600 å 700 kronor, som betalas i pris för vete, och det pris, som kräves för vete i den här motionen, motsvarar med hänsyn till ett svenskt skördegenomsnitt omkring 900 kronor per hektar i medeltal och för Malmöhus län 1,200 kronor per hektar. Det är fullkomligt orimligt. Skall man taga denna sak allvarligt? Säg då 5 kronor per kilogram med en gång, så att vi bli fria från detta eviga gnäll med detsamma.

Det pris, som nu har betalats de svenska jordbrukarna under sista och näst sista åren, är ändå så pass högt i jämförelse med det, som Danmarks jordbrukare erhålla, att det utgör omkring 5 procents ränta på 8,300 kronor. Alltså om den svenska jorden kostade 1,000 kronor per hektar och den danska 9,000 kronor per hektar med i övrigt lika produktionskostnader, så utgör den merbetalning, som de svenska jordbrukarna erhålla för sitt vete, så mycket, att det motsvarar 5 procents ränta på 8,300 kronor. Under sådana förhållanden anmäler man missnöje.

Jag har bara velat säga dessa ord för att något påvisa, hurudan ställningen är.

Herr vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Då jag märkte att herr Fabian Månsson begärde ordet för att hålla det anförande, som vi nu fått höra, ansåg jag mig böra anmäla mig hos talmannen för att göra en vördsam hemställan, att herrarna icke måtte låta förleda sig av herr Månsson att ingå i en tuldebatt, som kan komma att räcka i timtal. Föreliggande ärende kommer före vid nästkommande urtima riksdag, och då blir det tillfälle för oss att taga frågan under omprövning.

På dagens föredragningslista återstå 48 oavgjorda ärenden, och herrarna kunna vara övertygade om att vi stå inför en lång arbetsdag. Herrarna önska att få resa hem, men skola debatterna förlängas på detta sätt, så kunna vi få stanna här till midsommar.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående docentstipendium och studieunderstöd vid skogshögskolan föredrogs nu; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Härpå föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lönereglering

under år 1919 för vissa befattningshavare å ordinarie stat inom den civila statsförvaltningen ävensom angående förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel jämte en i ämnet väckt motion allt i vad rör jordbruksärenden. Därvid yttrade:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman! Jag skall be att få göra ett par erinringar beträffande det nu föredragna utlåtandet.

Utlåtandet handlar ju om tillfällig löneförbättring för vissa grupper av befattningshavare under nionde huvudtiteln för år 1919. Dessa grupper finnas uppräknade i en bilaga A, som är fogad vid betänkandet, och där förekommer under rubriken »Skogshögskolan» två lektorer, en lektor i skogsskötsel och en lektor i skogsteknologi m. m. Det är det ena fallet, beträffande vilket jag måste göra en erinran. Det andra fallet gäller 8 skogsskoleföreståndare, vilka återfinnas på sid. 11 under rubriken »Statens skogsskolor».

Vad nu beträffar dessa två lektorer, så ha de ända till 1919 varit med avseende på sin avlöning likställda med läroverkslektorer. Förra året, d. v. s. riksdagen 1918, beslöts en lönereglering för läroverkslektorerna, men då detta beslut fattades, hade riksdagen redan fattat sitt beslut angående avlöningen för dessa två lektorer vid skogshögskolan. De kommo sålunda icke i åtnjutande av den löneförhöjning, som förra riksdagen beslöt beträffande läroverkslektorer i allmänhet, utan de kommo efter. När så löneregleringskommittén den 20 november 1918 avgav det betänkande, som ligger till grund för det nu föreliggande utlåtandet, föreslog den en löneförbättring för dessa skogshögskolans lektorer med 900 kronor till vardera, och detta förslag går igen i detta utlåtande.

Emellertid föreslogs på jordbruksdepartementets föredragning i årets statsverksproposition, att dessa två lektorer skulle likställas med läroverkslektorerna. Det föreslogs sålunda en löneförhöjning för dem såväl för 1920 som också på tilläggsstaten för år 1919, för att de skulle komma i åtnjutande av detta redan 1919. Då yttrades i statsverkspropositionen, att därest detta förslag bifölles, så komme Kungl. Maj:t icke att framlägga något förslag om särskild löneförbättring i det sammanhang, som det nu förekommer. Av förbiseende — och jag skall gärna erkänna, att detta förbiseende skedde vid avlåtandet av propositionen, d. v. s. den proposition, som avser löneförbättring för dessa civila befattningshavare och som avläts på föredragning av finansdepartementet — av förbiseende, säger jag, råka de skogshögskolans lektorer komma med, och det föreslogs en löneförbättring av 900 kronor till vardera av dem, och jordbruksutskottet har nu tillstyrkt detta. Emellertid har riksdagen sedermera på grund av motioner beviljat läroverkslektorerna en tillfällig löneförbättring, uppgående för de manliga lektorerna till 600 kronor för vardera, varvid ingen fördelning i lön och tjänstgöringspenningar ägt rum, utan Kungl. Maj:t har tillerkänts rätt att närmare bestämma om detta. Denna löneförbättring bör då rättvisligen komma också dessa lektorer vid skogshögskolan till godo men icke mera. Alltså 600 kronor

men icke 900 kronor är vad de böra ha i detta sammanhang, och därmed sänkes anslaget till dem med 600 kronor.

Vad sedan beträffar skogsskolornas föreståndare, som äro 8, så är ungefär samma förhållande med dem. Deras löneförhållanden ha normerats i överensstämmelse med de bestämmelser, som gälla för jägmästarna, och på grund av vederbörande kommittés förslag beslöts förra året en löneförbättring för skogsstatens tjänstemän i allmänhet och bland dessa naturligtvis även jägmästarna. Men när detta skedde, så hade lönestaten för skogsskolornas föreståndare redan beslutats av riksdagen, och alltså blevo dessa tjänstemän efter och fingo icke del av löneförbättringen.

Med anledning av detta har Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen i år föreslagit, att dessa skogsskoleföreståndare skulle få vad de icke fingo i fjol. Det är föreslaget en löneförhöjning för dem för 1920 och likaledes på tilläggsstat för 1919. Med anledning av detta sades det i propositionen ifrån, att det icke var avsikten, att de skulle komma bland dem, som skulle få en tillfällig löneförbättring i det sammanhang, frågan nu föreligger, d. v. s. i detta allmänna, generella löne regleringsförslag. Emellertid har det inträffat, att dessa råkat komma med i samma proposition 326, och där föreslogs en tillfällig löneförbättring av 800 kronor till var och en av dem. Men det behövdes icke, och skulle de få detta, skulle det bliva kaka på kaka. De ha redan genom riksdagens tidigare beslut blivit jämställda med jägmästarna, med vilka de böra jämföras. Det belopp, som det här gäller och som utgör 6,400 kronor, blir en ren besparing, och lägger man härtill vad som inbesparas genom minskningen i lektorernas lönetillägg, blir det tillsammans 7,000 kronor, och hela staten kan sålunda sänkas till 333,000 kronor.

Nu skall jag tillåta mig att föreslå — något yrkande kan jag icke göra. men jag föreställer mig, att ett sådant kommer att framställas från någon ledamot av jordbruksutskottet — att i den motivering, som förekommer på sid. 5, det stycke, som slutar med ordet »erinran», måtte erhålla följande lydelse:

»Utskottet anser — — — — — erinran annat än i två hänseenden. Med hänsyn till riksdagens beslut angående anslag å tilläggsstat för år 1919 under nionde huvudtiteln till arvoden åt de bägge lektorerna vid skogshögskolan samt om tillfällig löneförbättring åt läroverkslärare bör det i förevarande proposition föreslagna tillfälliga lönetillägg för nämnda bägge lektorer vid skogshögskolan begränsas från 900 till 600 kronor för vardera. Därjämte bör på grund av riksdagens beslut om anslag å tilläggsstat för år 1919 under nionde huvudtiteln till avlöningsförhöjning till föreståndare vid skogsskolor tillfällig löneförbättring icke utgå till dessa föreståndare. Inalles åstadkommes härigenom en besparing av 7,000 kronor, varigenom anslaget kan inskränkas till 333,000 kronor.»

I klämman skulle under A 1) efter »(Bilaga A)» ryckas in »dock med sådana ändringar, att dels den tillfälliga löneförbättringen för envar av de bägge lektorerna vid skogshögskolan bestämmas till 600 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda närmare bestämmelser angående tillämpningen av denna löneförbättring för dessa lektorer,

dels ock tillfällig löneförbättring icke utgår till skogsskolornas föreståndare, samt med iakttagande att — — — —etc.»

Slutligen skulle i klämman under B). andra stycket, siffran 340,000 ändras till 333,000. Då kommer klämman att överensstämma med den föreslagna motiveringen.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag skall be att få instämma i, vad herr jordbruksministern nu yttrat, och i anslutning härtill hemställa om bifall till utskottets förslag med den förändringen, att i klämman under A 1, som bör stå kvar, efter ordet »dock» fortsättes »med sådana ändringar, att dels den tillfälliga löneförbättringen för envar av de bägge lektorerna vid skogshögskolan bestämmes till 600 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda närmare bestämmelser angående tillämpningen av denna löneförbättring för dessa lektorer, dels ock tillfällig löneförbättring icke utgår till skogsskolornas föreståndare samt med iakttagande att» — — — etc. lika med utskottets förslag.

Vidare skulle under B, första stycket, där det heter »till tillfällig löneroglering för vissa befattningshavare å ordinarie stat inom den civila statsförvaltningen å nionde huvudtiteln 340,000 kronor», siffran ändras till 333,000.

Dessa ändringar i utskottets kläm påkalla ändringar i motiveringen, och jag skall då hemställa, att till sista stycket i utskottets motivering å sid. 5, som begynner »utskottet anser», göres följande tillägg efter ordet »erinra» »annat än i två hänseenden. Med hänsyn till riksdagens beslut angående anslag å tilläggsstat för år 1919 under nionde huvudtiteln till arvoden åt de bägge lektorerna vid skogshögskolan samt om tillfällig löneförbättring åt läroverkslärare bör det i förevarande proposition föreslagna tillfälliga tillägget för nämnda bägge lektorer vid skogshögskolan begränsas från 900 till 600 kronor för vardera. Därjämte bör på grund av riksdagens beslut om anslag å tilläggsstat för år 1919 under nionde huvudtiteln till avlöningsförhöjning åt föreståndare vid skogsskolor tillfällig löneförbättring icke utgå till dessa föreståndare. Inalles åstadkommes härigenom en besparing av 7,000 kronor, varigenom anslaget kan inskränkas till 333,000 kronor.»

Med dessa förslag till ändringar i utskottets hemställan och motivering beder jag att i övrigt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan med de av herr Nilsson i Tånga under överläggningen föreslagna ändringar däri.

§ 12.

Herr statsrådet *Thorsson* överlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 409, angående avsättning å 1920 års riksstat för tillfällig

lönereglering under år 1920 för vissa befattningshavare å ordinarie stat inom den civila statsförvaltningen ävensom för förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel;

nr 406, med förslag angående inkomstberäkningar för 1919 års tilläggsstat och för 1920 års riksstat m. m.; och

nr 407, angående anvisande av anslag såsom bidrag till täckande av statens järnvägars driftförlust.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 13.

Föredrogs vart för sig:

jordbruksutskottets memorial, nr 98, med föranledande av kammarnas skiljaktiga beslut beträffande jordbruksutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa egnahemsväsendet berörande frågor jämte sex i ämnet väckta motioner; och

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ett planmässigt tillvaratagande av statens jorddonationer till jordbruket, industrien och städerna.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande föreslagit.

§ 14.

Ang. ombildning av vissa pensions- och ålderdomsunderstödsanstalter.

Härefter föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 62, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ombildning av vissa pensions- och ålderdomsunderstödsanstalter till en statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl., dels ock i ämnet väckta motioner; och anförde därvid:

Herr Bäcklund: Herr talman, mina herrar! Jag har till utlåtandet fogat en reservation, men då den på visst sätt innebär en utökning av Kungl. Maj:ts förslag, så kan jag ju icke göra något yrkande i detta fall, då proposition troligtvis kommer att nekas. Men frågan är av den betydelse, att det bör sägas något i samband med detta.

Det är så, att Kungl. Maj:t och utskottet föreslå, att »den som i följd av försvagad hälsa eller minskad arbetsförmåga övergår från befattning med högre till befattning med lägre tjänstepensionsunderlag, må efter ansökan hos pensionsanstalten få behålla det högre tjänstepensionsunderlaget, därest han i den förra befattningen räknat minst 15 tjänstår». Det är detta förslag, att befattningshavaren skall räkna minst 15 tjänstår, som jag icke anser vara fullt riktigt. Man kan ju antaga, att en person tjänstgjort som ordinarie i fjorton år i sin befattning, och då kanske han av

angivna förhållanden är tvungen att gå till en lägre befattning, och då är det icke nog med, att han mister sina avlöningsförmåner i den högre befattningen, utan han skall också gå ned till lägre pensionsunderlag. Det är detta, som jag anser icke bör få förekomma. En befattningshavare bör få betala avgifter och åtnjuta pension efter det pensionsunderlag, som han hade i den högre befattningen. Nu har utskottet uttalat sig ganska välvilligt och givit på hand, att en ändring skall kunna ske i detta fall framdeles. Och jag hoppas, att, då frågan återkommer, det blir en ändring i överensstämmelse med det yrkande, som jag framställt i min reservation.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Kristensson: Herr talman! Den här föreliggande frågan har en genomgripande betydelse, och det är synnerligen glädjande, att den har kunnat vinna en lösning i sin helhet. Nu är det emellertid så, att från löneregeringskommittén har på anmodan av Kungl. Maj:t genom remiss till löneregeringskommittén och sedan denna i sin ordning inhämtat utlåtande från den s. k. *centraliseringskommittén* ett yttrande avgivits. Med anledning av dessa uttalanden har, som kammaren torde finna, utskottet ansett sig böra taga en viss hänsyn till detta löneregeringskommitténs utlåtande. Emellertid ha herrarna i löneregeringskommittén dock funnit, att detta uttalande, som återfinnes på sid. 7, icke skulle vara tillfyllest; och nu har i första kammaren framställts ändringsförslag. Nu är förhållandet det, att samma ändringsyrkande skulle göras här i denna kammare av herr Nilsson i Kabbarp. Men som han icke är tillstädes och jag för ögonblicket icke har tillgång till papperet — jag har dock sänt ett bud in till första kammaren för att få låna det skriftliga yrkandet — befinner jag mig nu i den trevliga situationen att nödgas uppehålla diskussionen en minut eller så, till dess jag hinner få detta ändringsyrkande. I annat fall blir förhållandet det rakt mosatta mot vad man önskar.

Då jag nu, herr talman, fått del av det förslag, som väckts i första kammaren, skall jag be att få föredraga det. Det rör utslutande andra stycket på sid. 7 av det moment, som börjar med: »Utskottet anser sig böra förorda» etc. Ändringsförslaget går ut på att i stället för andra stycket i detta moment skulle införas en passus av följande lydelse: »För att ytterligare förebygga detta vill utskottet föreslå, att i det övergångsstadgande, enligt vilket nu ifrågavarande befattningshavare skulle vara underkastade ändringar i pensionsrätten, särskilt må framhållas, att rätten till uppskjuten pension må kunna indragas eller modifieras. I övrigt synes befattningshavarnas skyldighet i förevarande häseende icke böra begränsas till sådana ändringar, som kunna komma att vidtagas i sammanhang med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering, utan torde berörda övergångsstadgande böra så avfattas, att detsamma kommer att medföra skyldighet för befattningshavare att vara underkastad de ändringar i pensionsrätten, som i samman-

Ang. ombildning av vissa pensions- och ålderdomsunderstödsanstalter.
(Forts.)

Ang. ombildning av vissa pensions- och ålderdoms-understödsanstalter.

hang med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering eller eljest kunna varda fastställda.»

Då herr Nilsson i Kabbarp icke är närvarande och kan göra detta yrkande, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med denna ändring i motiveringen som jag nu framställt, vilken är lika lydande med den ändring, som antagits i första kammaren.

(Forts.)

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan med den ändring beträffande motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Kristensson.

§ 15.

Vid nu skedd föredragning av andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av första kammarens beslut i fråga om vidtagande av åtgärder för inrymmande i skolundervisningen av upplysning och utbildning i levnadsvett och humanitet begärdes ordet av

Herr Johanson i Huskvarna, som yttrade: Herr talman! Då jag har en reservation fogad till detta utskottsbetänkande, ber jag att få säga några ord i frågan.

Jag är överens med utskottet om det yrkande, vi kommit till, nämligen att det anordnas undervisning i våra skolor i dessa ämnen, som motionären kallar för levnadsvett och humanitet. Det är lätt att inse, att det råder stor brist på dessa dygder, och att det därför förefinnes behov av att denna undervisning meddelas de unga i dessa ämnen. Men jag har icke samma uppfattning som utskottet i det uttalande utskottet gjort i motiveringen, då utskottet uttalar, att den kristendomsundervisning, som vi hittills haft, skulle ha bidragit till de sorgliga förhållanden, som nu förefinns i detta avseende. Och på samma gång uttalar utskottet en förmodan, att bättre förhållanden skulle åstadkommas genom den nva undervisningsplan för folkskolan, som kommer att framläggas i den närmaste tiden. I den undervisningsplanen anslås ungefär hälften av den tid vi för närvarande ha för kristendomsämnet i våra skolor. Då jag håller före, att kristendomsämnet är det väsentliga ämnet, som kan åstadkomma och framkalla dessa goda dygder, som vi önska få fram, så kan jag icke heller följa utskottet i detta senare uttalande. Detta är i korta ord anledningen till min reservation.

För övrigt ber jag att få uttala den önskan, att den av Kungl. Maj:t tillkallade skolkommission, som nu får denna fråga om hand, kommer att göra sitt allra bästa för saken och att vid utredningen i dessa frågor kristendomsämnet beredes så stor plats som möjligt i vårt skolprogram. Ty verkligt god kristendoms-kunskap är det bästa och värdefullaste vi kunna giva vårt unga släkte.

Med dessa få erinringar ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Härpå föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av herr Röings motion, nr 202, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående omarbetning av gällande järnvägstrafikstadga. Därvid yttrade:

Ang. omarbetning av gällande järnvägstrafikstadga.

Herr Röing: Herr talman, mina herrar! Det är naturligtvis för mig som motionär synnerligen glädjande, att andra kammarens tredje tillfälliga utskott i sitt yrkande har föreslagit bifall till den motion, som jag tillåtit mig väcka i den föreliggande frågan. Men samtidigt som jag uttalar denna min tillfredsställelse, kan jag icke underlåta att uttala min synnerligen stora förvåning över den motivering, som utskottet har bekostat sin hemställan. För mig är det verkligen alldeles fullständigt obegripligt, att utskottet efter en sådan motivering, som, såvitt jag kan finna, pekar på ett rent avslag på min motion, och efter att sålunda ha motiverat avslagsyrkandet på de 18 $\frac{1}{2}$ första sidorna, till sist gör en ren kovändning och kommer fram till yrkandet om bifall till min motion. Man får ett mycket starkt intryck av, varifrån denna motivering kommer, emedan utskottet gått till väga på ett sätt, som åtminstone under de 17 riksdagar jag tillhört andra kammaren mig veterligen aldrig förut förekommit. Jag är övertygad om att utskottets högt aktade herr ordförande och dess medlemmar icke taga illa upp, när jag säger, att aldrig har åtminstone jag varit med om något likande, som att här olika organisationer och sammanslutningar, såsom exportföreningen, industriförbundet, handelskamrar, järnkontoret, järnvägsstyrelsen, järnvägsföreningen etc., fått tillfälle att yttra sig över motionen i fråga, och utskottet då icke väger skälen för och emot, som framhållits i dessa yttranden, utan i stället remitterar exportföreningens och industriförbundets yttranden — till vem? Jo, till järnvägsstyrelsen, för att järnvägsstyrelsen skall få tillfälle att uttala sig över dessa yttranden från det praktiska näringslivets män. Det är ett tillvägagångssätt, som åtminstone för mig är alldeles främmande under alla de år jag tillhört riksdagen.

Jag vill icke i detta sammanhang upptaga kammarens tid med att påpeka den märkvärdiga ton, som järnvägsstyrelsen tillåter sig emot de inlagor, som kommit utskottet till handa från industriförbundet och exportföreningen. Det må vara en sak mellan dessa två sammanslutningar och järnvägsstyrelsen.

Men jag kan icke låta detta betänkande gå obemärkt förbi, då, som jag nämnt, utskottet i allt väsentligt tager absolut avstånd från de synpunkter, som jag tillåtit mig utveckla i min motion. Jag har

Ang. omarbet-
ning av gäl-
lande järn-
vägstrafik-
stadga.

(Forts.)

byggt min motion huvudsakligast på tre huvudskäl, varför jag anser, att nu gällande trafikstadga bör revideras. Det ena huvudskälet är det, att jag anser bestämmelserna vara så otydliga, att det är omöjligt att på betryggande sätt kunna tillämpa desamma. Dessutom anser jag, att i vissa hänseenden den ena bestämmelsen svär emot den andra. Och slutligen anser jag att vissa bestämmelser äro av sådan art, att de icke överensstämma med svensk rättsuppfattning. I alla dessa tre punkter tager utskottet bestämt avstånd från den uppfattning jag uttalat. Men trots detta slutar utskottet med ett rent bifallsyrkande till min motion.

Det må tillåtas mig att till kammarens protokoll få anföra några yttranden rörande den nu gällande trafikstadgan just med avseende på dessa tre skäl, som jag nyss berört, från personer, som sitta inne med stor sakkunskap på detta område. Ty är det några som göra det, så är det utan tvivel de högt aktade jurister, som äro ordförande i de enligt trafikstadgan bestämda skiljenämnderna.

Och vad säga dessa jurister i olika distrikt av hela landet? Jo, de anse, att jag har rätt. Jag skall göra en liten axplockning och bara läsa upp de rader, som handla om dessa tre huvudskäl i min motion.

Så yttrar ordföranden i skiljenämnden här i Stockholm rådman Johan Wretman bl. a., att trafikstadgan »i flera viktiga hänseenden är behäftad med brister och att i följd därav ofta ganska stor tvekan råder vid tillämpning av stadgans bestämmelser». Hovrättsrådet Axel Romberg i Jönköping, som är ordförande i skiljenämnden där, säger »att stor tvekan och ovisshet råder vid tillämpning av stadgans nuvarande bestämmelser». Revisionssekreteraren Axel Ancker i Falkenberg yttrade sig på följande sätt: »Enligt min mening är en omarbetning av stadgandena angående järnvägs ansvarighet för gods erforderlig. Om än den stridiga och vacklande praxis, som ofta förekommer, delvis kan hänföras till skiljenämndernas sammansättning, är den dock i hög grad beroende av den ofullständighet och oklarhet, som förefinnes i gällande föreskrifter». Råman Ernst Elfman i Borås säger: »Det torde emellertid vara tämligen tydligt, att stadgan är skriven med tanke på att skydda järnvägarna från förpliktelsen att utgiva ersättningar. Den innehåller också, efter vad jag kunnat finna, en del otydligheter.» Häradshövding Knut Ekbohm i Härnösand säger: »Särskilt torde § 81 mom. 1 punkterna a) och d) vid tillämpningen ej sällan föranleda resultat, som — även om de stå i överensstämmelse med gällande föreskrifter — icke kunna undgå att betecknas såsom mot trafikanterna obilliga.» Han fortsätter på följande sätt: »Beträffande eder förfrågan, huruvida tvistefrågor kunna avgöras utan tvekan, synes en sådan tvekan, där den förekommit, mindre haft sin grund i föreliggande ovisshet, huru förefintliga föreskrifter böra tolkas, än i en berättigad strävan att i nu förutsatta fall med gällande bestämmelser förlika ett för rättskänslan någorlunda tillfredsställande resultat.» Så yttrar sig denne framstående jurist just om frågan, huruvida trafikstadgan är i överensstämmelse med svensk rättsuppfattning. Landssekreteraren Eurenus i Östersund säger, »att det endast i undantagsfall kan komma i fråga, att järnvä-

garna bliva ersättningsskyldiga i fråga om timad skada. Bestämmelserna i stadgan lida nog också av en viss otydlighet och överensstämma icke alltid med varandra, men dess största brist är enligt mitt förmenande, att den saknar överskådlighet». Så säger länsassessor Beckius här i Stockholm: »I detta avseende läser man gott kunna säga, att stadgans bestämmelser äro fullkomligt stridande mot svensk rättsuppfattning.»

Jag skulle kunna fortsätta och läsa upp det ena uttalandet efter det andra av dessa framstående juristers uppfattning rörande de huvudsynpunkter, som jag tillätit mig utveckla i min motion och ifrån vilka synpunkter utskottet i sin motivering tager fullständigt avstånd.

Som frågan nu ligger och då, såsom så många talare under sista dagarna framhållit, vår arbetsbörda är för närvarande synnerligen tung och beklagligtvis denna för trafikanterna viktiga fråga kommit fram på kammarens bord så sent, att man icke ens kan begära, att ett flertal av kammarens ledamöter skola ha haft tillfälle att taga del av motiveringen till detta utlåtande, så vill jag icke framställa något direkt yrkande. Men jag hoppas, att om andra kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets yrkande och första kammaren sedermera ävenledes kommer att biträda ett sådant yrkande, som här är framställt i slutklämman, Kungl. Maj:t då kommer att uppdraga utredningen åt sakkunniga personer, bland vilka även handels och industriens målsmän äro representerade, och att dessa personer icke få sitt uppdrag så snävt, som man kunde vänta av de riktlinjer utskottet uppdrager, utan att denna utredning göres fullständigt objektiv och förutsättningslös.

Under dessa förutsättningar tillåter jag mig att yrka bifall till den kläm, vartill utskottet kommit.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag vill till en början meddela, att å sidan 13 i utskottets utlåtande förekommer ett tryckfel. Utskottet har gått i författning om att ett kartongblad skulle tryckas för denna sida i utlåtandet samt utdelas samtidigt med det samma. Men genom ett förbiseende från tryckeriexpeditionens sida har det icke blivit utdelat. Det lär emellertid komma att utdelas senare. Detta tryckfel består däri, att ordet »icke» på tredje raden nerifrån egentligen skall stå på raden ovanför. Som det nu är, blir sammanhanget icke riktigt.

För mig, som ju, såsom kammarens ärade ledamöter veta, är ny i kammaren, är det rätt kusligt att uppträda efter den kritik av utlåtandet, som den ärade motionären här har presterat. Han har ju nämligen påstått, att motiveringen är underlig och att han icke under sin rätt långa riksdagstid har kunnat erinra sig ha sett något liknande. Han framhåller också, att av utlåtandet framgår det tydligt, varifrån motiveringen kommer. Och han framhåller slutligen, att tillvägagångssättet från utskottets sida är så underligt, därför att man har för det första infordrat yttranden från vissa korporationer men sedan låtit en del myndigheter yttra sig över de sålunda inkomna yttrandena. I detta sistnämnda avseende vill jag säga, att herr Röings uttalande

Ang. omarb.-
ning av gäl-
lande järn-
vägstrafik-
stadga.
(Forts.)

Ang. omarbet-
ning av gäl-
lande järn-
vägstrafik-
stadga.
(Forts.)

icke är riktigt. Från utskottets sida har man icke alls underställt järnvägsstyrelsen exempelvis exportföreningens yttrande, utan den omständigheten, att innehållet i exportföreningens yttrande blivit känt för järnvägsstyrelsen, kan jag för min del icke förklara på annat sätt än att exportföreningen själv har låtit järnvägsstyrelsen få del av sin inlaga till utskottet. Sedan kom då från järnvägsstyrelsen detta yttrande nr 2, om jag får begagna det uttrycket, som ju innebär en kritik av exportföreningens yttrande till utskottet. Och den omständigheten, att denna inlaga kom från järnvägsstyrelsen, kan sålunda icke alls läggas utskottet till last. Det kan icke, såvitt jag förstår, alls sägas, att detta i och för sig betyder någon underlighet i utskottets arbetsmetoder.

Vad sedan rör själva frågan, så har man ju från utskottets sida ansett denna fråga vara så pass viktig, att man borde söka att i det utlåtande, som utskottet avgav, sammanföra så mycket som möjligt av de argument, som från de olika intressenternas sida ha framförts. Kammarens ärade ledamöter kunna sålunda finna, att i utskottets eget yttrande har intagits en rätt lång och synnerligen saklig kritik av den nuvarande trafikstadgans bestämmelser, som en av vårt lands handelskammare har ingivit. Detta ha vi ansett skulle vara ägnat att klara begreppen i denna fråga för dem, som ju genom att få utskottets utlåtande i sin hand ha att taga ståndpunkt till själva frågan.

Herr Röing har i sitt anförande föredragit en rad av yttranden, avgivna av ordförandena i skiljenämnder, som haft att avdöma tvister mellan befraktare och järnvägar rörande ersättning av förkommet och skadat gods. Av den axplockning, som därvid föredrogs, framgick ju, att en hel del framstående jurister anse, att trafikstadgan i och för sig är behäftad med en hel del bristfälligheter. Och det framhålles ju på något ställe, att man auser, att trafikstadgans bestämmelser i viss mån äro stridande mot svensk rättsuppfattning. Å andra sidan finnas emellertid personer med juridisk kompetens, som anse, att så icke är förhållandet. För min del kan jag i det avseendet icke säga annat än att påstående står emot påstående. Det visar enligt mitt sätt att se endast att saken är tvistig. Och då saken är tvistig, så förefaller det mig, att man bör söka få en utredning i det avseendet. Det har för mig sålunda varit en anledning till att inom utskottet biträda det slut, vartill man kommit, där man ju pekar på en utredning, där de olika intressenternas målsmän skola bli i tillfälle att deltaga, en utredning som i och för sig skall innebära en revision av den nu gällande trafikstadgan.

Jag vill dock säga — något som också framgår av utskottets utlåtande — att den trafikstadga, som vi nu ha i vårt land, är ju uppgjord på basis av det s. k. internationella fördraget. Det är bestämmelser om samtrafik mellan järnvägsförvaltningarna i olika länder, som ju ha biträts av praktiskt taget de flesta länder i Europa. När detta är förhållandet, måste man sålunda anse, att den kritik, som man består den svenska trafikstadgan, går ut över liknande stadgor i hela Europa. Och huruvida man i det avseendet kan fälla ett så hårt omdöme, som här gjorts, vill jag för min del icke nu ingå på.

Jag vill dessutom säga, att i stort sett samma bestämmelser, som återfinnas i den svenska trafikstadgan, återfinnas ju i motsvarande författningar, som gälla för inhemsk trafik i vissa länder. Jag vill i det avseendet nämna Tyskland, Österrike och Danmark. Jag kan också nämna — något som också framgår av utskottets utlåtande — att när man i Finland för närvarande är i färd med att utarbeta en författning på detta område, så har man, så vitt jag kunnat bedöma, ganska noga följt avfattningen av de bestämmelser, som vi i det avseendet hava gällande inom vårt land.

Nu har man från visst håll framhållit, att den svenska trafikstadgan i vissa väsentliga delar helt och hållet skiljer sig från det internationella fördraget, varom jag nyss talade, och att särskilt en del bestämmelser skulle, sett ur trafikanternas synpunkt, vara mera stränga i den svenska trafikstadgan, än vad det internationella fördragets bestämmelser äro. När man jämför dessa båda författningar med varandra så kan ju detta påstående vara sant i vissa fall. Men i stort sett kan man icke säga, att så är förhållandet. Såvitt jag kan bedöma det, måste det internationella fördraget i en hel rad av fall anses vara mera otillfredsställande ur trafikanternas synpunkt, än vad den svenska trafikstadgan kan anses vara.

Emellertid föreställer jag mig, att det icke så mycket tjänar till att draga upp en trafikteknisk debatt här i kammaren om dessa problem. Jag tror, att alla äro belättna, om jag icke allt för mycket fördjupar mig i dessa saker.

Jag vill sluta med att säga, att då, som jag nyss något antydde, jag funnit, att järnvägsmyndigheterna å ena sidan och trafikanterna å andra sidan ha rätt olika uppfattning i dessa ting, men jag funnit, att det hela är av så stor betydelse rent allmänt sett, att det för den skull är lämpligt, att man för tillsammans dessa olika intressen för en överbearbetning, en revision av bestämmelserna, så har jag ansett det lämpligt, att en dylik revision snarast möjligt kommer till stånd. Järnvägsstyrelsen har ju i sitt utlåtande framhållit, att enligt dess förmenande, bör en revision av trafikstadgan företagas. Men denna revision bör enligt dess mening företagas av representanter för statens järnvägar och för sammanslutningen av de enskilda järnvägarna i landet, Svenska järnvägsföreningen, och att det resultat, som kommer att framgå ur detta arbete, sedan skall underställas järnvägsrådet. Järnvägsstyrelsen förmenar nämligen, att trafikanternas intressen, handelns och industriens intressen skola kunna vederbörligen tillgodoses därigenom att järnvägsrådet får tillfälle att pröva det nya förslaget till trafikstadga. För min del kan jag icke biträda en sådan lösning av frågan. Jag föreställer mig, att det ur alla synpunkter är olämpligt att så gå till väga. Om jag nu ser frågan ur trafikanternas synpunkt, så är det ju en väsentligt annan sak, om man får sig förelagt ett utarbetat förslag för yttrande, än om man redan från början får vara med om att utarbeta detta förslag. Jag tror sålunda, att man har förutsättningar för att resultatet skall bli bättre, om man går den andra vägen, nämligen att man redan från början får de olika intressena med i det förberedande arbetet för den ny trafikstadgan.

Ang. omarbet-
ning av gäl-
lande järn-
vägstrafik-
stadga.

(Forts.)

Jag ber således med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr R ö i n g: Herr talman! Blott ett par ord. Jag är den siste ärade talaren tacksam för upplysningen, att det icke är genom tredje tillfälliga utskottets försorg, som järnvägsstyrelsen fått dessa yttranden från exportföreningen och industriförbundet till sitt förfogande, utan att styrelsen fått dem på annat sätt. Men då järnvägsstyrelsens senare yttrande börjar sålunda: »I anslutning till sitt yttrande av den 22 nästlidne mars får kungl. järnvägsstyrelsen, som varit i tillfälle att taga del av de yttranden, som av utskottet infordrats från Sveriges allmänna exportförening och Sveriges industriförbund» etc, så får man därav lätt det intrycket, att dessa båda sammanslutningars yttranden av utskottet överlämnats till järnvägsstyrelsen.

Men, herr Eriksson, hade utskottets motivering varit skriven på samma sätt, som ni nyss yttrade er angående dess motivering, så skulle jag ha varit fullt tillfredsställd. Men just utskottets motivering står beklagligtvis fullständigt i strid mot vad herr Eriksson framhöll angående frågan, huruvida trafikstadgan står i överensstämmelse med svensk rättsuppfattning. Herr Eriksson gav mig fullständigt rätt i, att en massa framstående jurister, som äro ordförande i olika skiljenämnder, ha yttrat, att trafikstadgan icke står i överensstämmelse med svensk rättsuppfattning. Men herr Eriksson framhöll tillika, att det finns andra framstående jurister, som ha en motsatt uppfattning, och nu stå skäl emot skäl, och en avvägning får sedermera göras av de personer, som av Kungl. Maj:t få i uppdrag att revidera trafikstadgan. Men vad säger utskottet? Säger utskottet något liknande? Nej, det tager däremot ståndpunkt till frågan och försöker därmed få riksdagen att genom ett bifall till motiveringen godkänna den ståndpunkt, som utskottet fullständigt enhälligt har intagit. På sidan 15 i utskottets motivering står just rörande frågan, huruvida trafikstadgan står i överensstämmelse med svensk rättsuppfattning: »Att den ifrågavarande principen skulle vara stridande emot gängse svensk rättsåskådning kan utskottet så mycket mindre medgiva som utskottet måste finna det vara mer rättvisa och billighet överensstämmande, att järnvägens ansvarighet i någon mån inskränkes i fråga om transporter, som järnvägen är *skyldig* åtaga sig, men som till följd av godsets beskaffenhet eller sättet för godstransporten i och för sig medföra en ökad risk för uppkomsten av ersättningskrav gentemot järnvägen.» Jag anser, att just ett dylikt uttalande, där utskottet har tagit en bestämd ståndpunkt, är att beklaga och att därjämte utskottet icke har ansett lämpligt, att då framstående juristers meningar stå mot andra juristers uppfattning, överlämna till de blivande sakkunniga att efter prövning av skälen för och emot framkomma med det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Jag har velat påpeka detta, för att kammarens ledamöter skola finna, att utskottet i det hänseendet — liksom jag också skulle kunna visa, att så är fallet även i andra hänseenden — intagit en bestämd principiell ståndpunkt i frågan.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag vill blott säga ett par ord.

Jag har icke, som herr Röing velat göra gällande, givit honom fullständigt rätt i det avseendet, att trafikstadgan icke skulle stå i överensstämmelse med svensk rättsuppfattning. Jag hade i mitt anförande sagt, att man kan medgiva, att då framstående jurister å omse håll strida om denna sak, så är denna sak tvistig och bör göras till föremål för utredning.

Jag vill också säga, att det förefaller mig, att om icke herr Röing hade slutat just där han slutade sitt citat, så hade utskottets mening kanske något starkare framgått, än vad det gjorde med det korta citatet ur utlåtandet, som herr Röing nu anförde.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 i riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 17.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts under fjärde och femte huvudtitlarna av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar angående anslag för beredande av semester åt vid lantförsvaret och sjöförsvaret anställda arbetare.

Ang. anslag för beredande av semester åt arbetare vid armén och marinen.

I den till riksdagen den 9 januari 1919 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t, under återopande av punkten 71 i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över lantförvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för beredande av semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 125,000 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i den till riksdagen den 9 januari 1919 avlåtna propositionen, nr 2, med förslag till tilläggsstat för år 1919, under återopande av punkten 21 i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över lantförvarsärenden för samma dag, i vad detsamma avsåge förevarande tilläggsstat, föreslagit riksdagen att för beredande av semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare å tilläggsstat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag av 125,000 kronor.

Under återopande av punkten 89 i det vid förstnämnda proposition fogade protokoll över sjöförvarsärenden hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för beredande av semester åt vid sjöförsvaret anställda arbetare på extra stat för år 1920 bevilja ett förslagsanslag av 151,000 kronor.

Slutligen hade Kungl. Maj:t, under återopande av punkten 22 i det förenämnda proposition med förslag till tilläggsstat för år

Ang. anslag
för beredande
av semester åt
arbetare vid
armén och
marinen.

(Forts.)

1919 fogade statsrådsprotokoll över sjöförsvarsärenden, föreslagit riksdagen att för beredande av semester åt vid sjöförsvaret anställda arbetare på tilläggsstat för år 1919 bevilja ett förslagsanslag av 151,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) för beredande av semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 100,000 kronor,

b) för beredande av semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare å tilläggsstat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag av 100,000 kronor,

c) för beredande av semester åt vid sjöförsvaret anställda arbetare på extra stat för år 1920 bevilja ett förslagsanslag av 115,000 kronor, och

d) för beredande av semester åt vid sjöförsvaret anställda arbetare på tilläggsstat för år 1919 bevilja ett förslagsanslag av 115,000 kronor.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *A. C. Lindblad, Eriksson* i Grängesberg, *Nilsson* i Kabbarp, *Anderson* i Råstock, *Waldén* och *Hansson* i Stockholm, vilka tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Hansson* i Stockholm: Herr talman! Den fråga, som här föreligger, kan sägas vara principiellt avgjord genom beslutet vid 1914 års riksdag, då det beslöts att hos Kungl. Maj:t begära en utredning i ärendet under uttalande av, »att en dylik av statsmakterna ådagalagd omsorg om deras arbetares bästa skulle hos arbetarna skapa mera trevnad i och intresse för arbetet, binda dem starkare med band vid sin anställning och därmed tillförsäkra statens verk en fast och kvalificerad arbetarstam».

Det är ju också så, att en stor del av statens befattningshavare redan åtnjuta semester, och bland dem arbetarna vid flottans varv, som sedan 1913 erhålla 6 dagars semester efter fyra års anställning.

Chefen för sjöförvarsdepartementet har emellertid nu åter upptagit frågan under uttalande av sin bestämda uppfattning, att den nu medgivna rätten till semester för dessa arbetare icke är tillfyllestgörande. I uttalandet till statsverkspropositionen framhåller sjöministern bl. a.: »Det synes mig vara en statens skyldighet att bereda sina arbetare den vila från arbetet och den vederkvickelse, som särskilt ur hälsosynpunkt kan anses vara behöfvig. Härav kan ock från arbetarnas sida förväntas ett stegrad intresse för arbetet samt för dem skapas en ökad arbetstrevnad. Enligt min mening lärer 12 arbetsdagar årligen vara en för närvarande lämpligt avvägd semestertid.» Denna semestertid av 12 dagar skulle för sjöförsvarets vidkommande omfatta arbetarna vid flottan, kustartilleriet, lotsverket och sjökarteverket.

Samtidigt har krigsministern under fjärde huvudtiteln föreslagit samma semestertid åt vid lantförsvaret anställda arbetare. Och han kan därvid till stöd för sin framställning åberopa ett utlåtande av arméförvaltningen, som ansett, att för uppnående av ändamålet med semesterförmånen en ledighet av 12 dagar vore lämpligt avvägd. Beträffande arméns civila arbetare skulle man kunna tillägga, att den semesterförmån, som genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle beredas dem, är så mycket mera motiverat, som dessa arbetare icke åtnjuta en stor del av de förmåner, som tillkomma andra statens befattningshavare.

Statsutskottet har nu föreslagit en väsentlig försämring i Kungl. Maj:ts förslag. Men detta har icke kunnat få passera, utan att de socialdemokratiska ledamöterna av utskottet ansett sig böra reservera sig till förmån för Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet säger sig ha funnit, »att någon begränsning av den ifrågasatta semesterförmånens omfattning med hänsyn till för närvarande i allmänhet gällande bestämmelser å området torde böra äga rum». Men nu är saken den, att egentligen finns det här inga allmänna bestämmelser. Det finns ingenting, som utskottet kan åberopa som särskild prejudicerande för huru en lösning av semesterfrågan för arméns och flottans civilarbetare bör sökas. Den mycket bristfälliga utredning, som utskottet trots sig kunna under sitt arbete prestera, giver också vid handen, att de bestämmelser, som för närvarande gälla för här jämförbara arbetargrupper, äro mycket olika. Då har utskottet valt den utvägen att anknyta sig till en viss av dessa bestämmelser. Det har i år träffats ett kollektivavtal mellan telegrafverket och arbetarna vid verkets linjedistrikt. Och i detta avtal har semesterförmånen för arbetarna fixerats till 6 dagar för arbetare under 40 år och 12 dagar för arbetare över 40 år. Utskottet har funnit denna anordning så förträfflig, att den nu borde införas även för arméns och flottans arbetare.

Man kan naturligtvis ha olika mening om lämpligheten av att indela arbetarna vid semesters åtnjutande i olika grupper med hänsyn till levnadsåldern. Utgångspunkten bör väl dock vara en annan, nämligen anställningstiden i statens verk. Det är naturligtvis icke på det sättet, att den semesterförmån, som man här bereder arbetarna endast beredes dem med hänsyn till deras eget bästa. Man kan också ur arbetsgivarsynpunkt anse det fördelaktigt, att arbetaren beredes en sådan vila och vederkvickelse, som möjliggör ett bättre bevarande av arbetskraften och, såsom det också framhållits i statsverkspropositionen, en stegrad arbetsintensitet. Men om man anlägger den synpunkten, bör man kunna medgiva, att det är av särskild vikt att man redan från början ser till att bevara arbetarna vid god arbetskraft. Man bör sålunda icke anse sig kunna handskas med den yngre arbetskraften huru som helst. Tvärtom bör man just inse det angelägna i, att dessa yngre arbetare från början erhålla sådana arbetsmöjligheter, att det icke blir en förslitning i förtid, utan att deras arbetskraft och arbetsintensitet kan för längre tid bevaras.

Det kan ju även, om man anlägger den synpunkten, visserligen sägas, att de äldre arbetarna behöva mera vila och vederkvickelse.

Ang. anslag för beredande av semester åt arbetare vid armén och marinen.
(Forts.)

*Ang. anslag
för beredande
av semester åt
arbetare vid
armén och
marinen.*

(Forts.)

Jag skall icke bestrida detta. Och det kommer också att här senare åberopas vid ett ärende, som kommer längre fram på dagens föredragningslista, nämligen löneregleringen för kommunikationsverket. Där har man i avlösningsreglementet upptagit just en sådan semesteranordning, att arbetare under 40 år skulle erhålla en kortare semester-tid än de äldre arbetarna.

Jag vill emellertid påpeka, att där är själva utgångspunkten en helt annan. De arbetare, som skulle få den kortaste semestertiden, få nämligen 20 dagar. Arbetare i de första fem lönegraderna under 40 år erhålla denna semestertid, och arbetare över 40 år få 30 dagars semester. För de högre graderna går man upp ända till 45 dagars semester. Spörsmålet är givetvis ett helt annat, om man som utgångspunkt väljer en rimlig tid för semestern. Sedan man för det stora flertalet av arbetare fastslagit denna tid, kan man diskutera, huruvida man bör bereda de äldre arbetarna en ytterligare förmån. Men så länge man håller sig nere i underkanten av det rimliga, kan man icke gå på denna indelning efter levnadsåldern, och det har därför synts mig fullständigt orimligt, att man skulle här i riksdagen gå med på en sådan försämring av vad Kungl. Maj:t föreslagit, som statsutskottets förslag innebär. Vi socialdemokrateriska ledamöter i utskottet ha därför förordat Kungl. Maj:ts förslag, som innebär, såsom redan nämnts, 12 dagars semester för samtliga arbetare, som varit anställda vid vederbörande arbetsplats minst två år.

Det skall kanske mot oss även åberopas kostnadssynpunkten. För beredande av semester åt vid sjöförsvaret anställda arbetare, har i statsverkspropositionen begärts ett anslag av 151,000 kronor å såväl tilläggsstaten för i år som å nästa års stat, och för att bereda samma förmån åt vid lantförsvaret anställda har för vartdera av åren begärts 125,000 kronor. Utskottet föreslår nu en prutning för sjöförsvarets vidkommande ned till 115,000 kronor och för lantförsvarets ned till 100,000 kronor. Man skulle ju kunna tycka, att till grund för denna nedsättning borde ligga någon beräkning. Emellertid tror jag, att den representat för statsutskottsmajoriteten, som här kommer att yttra sig, måste medge, att denna sänkning gjorts fullkomligt på en höft. Man har icke alls inom statsutskottet bekymrat sig om att försöka inhämta några upplysningar om hur många arbetare, som äro över och huru många, som äro under 40 år. Man har sålunda ingen som helst saklig grund för denna nedsättning. Man har velat pruta och man tar en rund summa, och så framlägger man förslag till riksdagen. Statsutskottet är ett mycket vördat utskott, men nog måste man säga, att det vittnar om en ganska stor vårdslöshet i arbetet att på detta sätt behandla Kungl. Maj:ts äskanden.

Men om man anför denna besparingssynpunkt, så kan jag icke underlåta att påpeka, att här gäller det anslag under fjärde och femte huvudtitlarna. Riksdagen har på övriga punkter visat sig synnerligen bevågen mot Kungl. Maj:t, när det gällt anslag under dessa huvudtitlar, och folk skulle då få en ganska märkvärdig uppfattning, om man skulle rikta sitt besparingsnit just på denna punkt, som avser att bereda arbetarna en ringa förmån, en förmån, som staten säkerligen för sin

del kommer att ha ganska stor nytta av. Det skulle också vara ganska märkvärdigt, om i en tid, då de sociala frågorna stå på dagordningen och det allmänt erkännes, att den största uppgiften för de lagstiftande församlingarna är att rationellt lösa arbetarefrågan, den svenska riksdagen skulle fatta ett beslut, som innebure, att man ansåg en semesterledighet av sex dagar för arbetare vara tillfyllest. Jag kan för min del icke föreställa mig, att andra kammaren skall vara benägen för en sådan lösning, och jag tillåter mig därför, herr talman, yrka, att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) för beredande av semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 125,000 kronor,

b) för beredande av semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare å tilläggsstat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag av 125,000 kronor,

c) för beredande av semester åt vid sjöförsvaret anställda arbetare på extra stat för år 1920, bevilja ett förslagsanslag av 151,000 kronor,

d) för beredande av semester åt vid sjöförsvaret anställda arbetare på tilläggsstat för år 1919 bevilja ett förslagsanslag av 151,000 kronor.

Jag vill tillfoga, att den besparing som enligt statsutskottets förslag skulle göras, uppgår till 61,000 kronor per år, men jag vill ytterligare betona, att för denna besparing saknas varje som helst beräkning, och man har således icke ens någon garanti för att Kungl. Maj:t med detta förslag kan realisera en semestertid av 6 dagar.

I detta yttrande instämde herrar *Branting*, *Hagman* i Stockholm, *Carlson* i Karlshamn, *Borggren*, *Nilsson* i Malmö, *Lovén*, *Eriksson* i Grängesberg, *Ljungberg*, *Andersson* i Gävle, *O. Nilsson* i Örebro och *Anderson* i Råstock.

Herr *Jönsson* i Revinge: Herr talman, mina herrar! Det är nu icke blott besparingssynpunkten, såsom den näst föregående talaren syntes ifrågasätta, som för statsutskottet varit avgörande, när det gällt behandlingen av denna fråga, utan tvärtom tror jag, att det finns åtskilliga andra skäl, som tala för den ståndpunkt, som statsutskottet här intagit.

Det torde väl vara ganska självklart, att när det gäller en så jämförelsevis ny sak som frågan om semesterledighet, kunna icke de bestämmelser, som föreslås för en mindre grupp arbetare få vara normerande framför dem, som gälla en större. Vi ha en talrik personal anställd i statens affärsdrivande verk, för vilken vissa bestämmelser om semester gälla, vilka böra tagas i betraktande vid avgörandet av den här frågan. Vi ha icke gått så tillväga att vi plockat ut ett antal ur högen, utan vi togo telegrafverkets kollektivavtal på den grund att det är det nyaste, och därför borde kunna användas som förebild. när det gällde semesterbestämmelser för den personal vid armén och flottan som det här är fråga om. Nu sade herr Hansson, att det var en orimlighet, att man skulle på det sättet gradera semesterledigheten efter ålder, så att en arbetare först vid 40 års ålder skulle få 12 da-

Ang. anslag
för beredande
av semester åt
arbetare vid
armén och
marinen.
(Forts.)

Ang. anslag
för beredande
av semester åt
arbetare vid
armén och
marinen.

(Forts.)

gar, men intill denna ålder endast 6 dagars ledighet. Jag vill emellertid påpeka, att statsutskottet har enhälligt i ett senare betänkande tillstyrkt löneregleringen för de affärsdrivande verken, och i fråga om semesterledighet för dessa gäller, att i de första fem lönegraderna är semesterledigheten bestämd till 20 dagar för arbetare under 40 år och till 30 dagar, efter fyllda 40 år. Nu kan naturligtvis göras den invändningen, att detta dock är en betydligt längre semesterledighet. Ja, det ser visserligen ut, som om så skulle vara förhållandet, men i realiteten är det icke alls på det sättet, att denna personal i de affärsdrivande verken ha längre ledighet än den som här ifrågsättes åt arbetarna vid armén och flottan. För all personal vid de affärsdrivande verken gäller nämligen, bestämmelser om söndagstjänstgöring, och i allmänhet är denna ordnad på det sätt, att de ha full tjänstgöring varannan sön- och helgdag. Beräknar man detta till åtminstone 30 à 35 dagar, så går större delen av semestertiden åt blott som ersättning för denna söndagstjänstgöring. Och sådan kommer icke alls ifråga beträffande personalen vid flottans varv och arméns verkstäder. Enligt statsutskottets förslag, skall denna sistnämnda personal få sex sökendagars ledighet med full betalning, tills 40 års-åldern nåtts och sedan 12 dagars ledighet. Räknar man nu ifrån söndagstjänstgöringen för i de affärsdrivande verken anställda, så ställer det sig i detta fall förmånligare för de arbetare det här gäller. Jag kan icke inse annat, än att utskottet sökt så vitt möjligt skapa rättvisa. Det torde vara ett faktum, att vid högre levnadsålder är en längre ledighet nödvändig, och detta tycks också ha varit utgångspunkten för den kommitté, som uppgjort förslag till lönereglering för de affärsdrivande verken och sedermera för regeringen och statsutskottet, då de enhälligt tillstyrkt förslaget om semesterbestämmelser.

Vidare tror jag, att man får taga en viss hänsyn även till hur arbetarna ha det ställt ifråga om semester inom Sveriges övriga industri. Det har kommit till min kännedom, att i ett av de nyare kollektivavtalen har man efter mycket hårt motstånd från arbetsgivarnas sida lyckats få medgivande om fem dagars semester. Det är således vida mindre, än som skulle tillkomma de arbetare det här gäller. Vidare är att påpeka, att man nyligen infört åtta timmars arbetsdag för dessa arbetargrupper, med bibehållande av full avlöning. De få således nu lika mycket betalt för åtta timmars arbete som förut för tio. Jag kan således icke inse annat, än att staten, även om riksdagen bifaller statsutskottets förslag, verkligen visar sig vara en human arbetsgivare, som vill gå i spetsen för utvecklingen på detta område. Dessutom när det nu är en ny sak, är det väl icke så absolut nödvändigt, att man skall taga steget fullt ut med ens. Såsom frågan nu ligger anser jag, att man även med hänsyn till den kostnadsbesparing, som skulle göras och med hänsyn till att man nyss har infört åttatimmarsdagen, vilket givetvis har sin inverkan, icke behöver bevilja fullt så lång semesterledighet, som man annars måhända skulle vara böjd för att gå med på.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet herr statsrådet P a l m-

stier na: Herr talman! Jag må erkänna, att jag blev något överraskad, när jag såg detta statsutskottets utlåtande.

Såsom herr Hansson nyss nämnde har ju riksdagen varit välvillig vid behandlingen av fjärde och femte huvudtitlarna. Jag hade tänkt mig, att även denna punkt, som ifråga om beloppet är synnerligen underordnad, skulle med hänsyn till det värde, som denna semesterledighet har för befattningshavarna, gått glatt igenom, utan att några egentliga svårigheter skulle ha yppat sig. Men nu hörde jag min ärade vän herr Jönsson i Revinge framlägga motiven för statsutskottets hemställan, och jag blev ännu mer överraskad, när jag hörde dessa. ty jag måste fullständigt underkänna dem.

Innan jag går in på denna sak, ber jag att för kammaren få klargöra, var skiljaktigheten ligger mellan Kungl. Maj:ts och statsutskottets förslag. För närvarande hava arbetarna efter *fyra* års tjänstgöring en semesterledighet av sex dagar. Nu förändras detta därefter, att efter *två* års tjänstgöring, skola de få sin semester, men enligt K. Maj:t skall denna för alla utgå med 12 dagar; enligt utskottet inträder den ökade semesterledigheten först efter 40:de levnadsåret.

I den kungl. propositionen framhålles nu, att det visat sig att, sex dagars semester i själva verket knappast är någon semester. En sådan ledighet fyller icke en semesters ändamål på grund av den korta tiden. Vederbörande hinner knappast resa från arbetsplatsen, om man skall ut på landet och vila sig. I varje fall bör minimum vara två veckor, d. v. s. tolv dagar; med tre söndagar kan det ju bli femton dagar. Det är det minimum man i själva verket bör tillämpa, när det gäller semester, och det är detta, som den kungl. propositionen innebär.

Jag hade verkligen liksom herr Hansson hoppats, att det ärade statsutskottet skulle ha ägnat denna sak den omvårdnad, att det tagit reda på verkningarna av utskottets beslut; men det har man icke gjort. Jag kan då meddela kammaren, att det kommer att betyda, att av det stora flertalet arbetare, nämligen dem, som äro i Karlskrona, är det icke mindre än 72 procent som *icke* skulle få denna tolvdagarssemester, och beträffande Stockholms station är det icke mindre än 65 procent av arbetarna, som icke skulle få det.

Då frågar man sig verkligen: vad har statsutskottet för skäl för att vidtga denna begränsning i Kungl. Maj:ts proposition? Det enda skäl, som jag kunnat finna, är, såsom också framgår av det yttrande, som herr Jönsson i Revinge hållit å utskottets vägnar, att ett kollektivavtal är slutet mellan kungl. telegrafstyrelsen och arbetarna vid telegrafverket. Detta kollektivavtal är slutet av ett underordnat verk utan Kungl. Maj:ts hörande och utan att ha passerat riksdagen, och detta skulle nu riksdagen vara bunden att följa. Jag vet verkligen icke, att riksdagen tidigare intagit en så underordnad ställning, att riksdagen utan vidare skulle acceptera en sak, därför att ett beslut av ett underordnat ämbetsverk tidigare blivit fattat. Det är väl tvärtom så, att riksdagen bör pröva, såväl huruvida de grunder, som detta ämbetsverk antagit, äro riktiga, som också om de beslut, som i övrigt fattats av ämbetsverket, äro tillämpliga på andra områden än vad där är fråga om. Det må jag säga, att på detta sätt blott följa ett ämbetsverk

Ang. anslag
för beredande
av semester åt
arbetare vid
armén och
marinen.
(Forts.)

Ang. anslag
för beredande
av semester åt
arbetare vid
armén och
marinen.

(Forts.)

och icke ingå på egen prövning av frågan, det är enligt min mening ett oriktigt förfaringssätt.

Dessutom måste jag för min del säga, att jag icke kan finna, att det är ett lämpligt tillvägagångssätt, som telegrafstyrelsen här tilllämpat. Är det så, att man ingår på frågan om semesterledighet, kan man, om man vill taga någon åldersgräns, icke sätta semesterledigheten hur liten som helst, ty sex dagar är över huvud taget för litet för en semester; den bör åtminstone vara två veckor. Skall man sedermera ha en åldersgräns av 40 år, får man utsträcka semestern med någon vecka ytterligare. Det finns ett visst *minimum* ifråga om semestertiden, som man över huvud taget icke bör underskrida, i annat fall blir det fullständigt irrationellt. Över huvud taget är dessutom åldersgränsen mycket tvivelaktig, om man nu skall tillämpa den. När man talar om semester, är det dock *behovet* som skall vara avgörande, och detta sammanhänger dels med arbetets art och beskaffenhet, om det är mer eller mindre hälsovådligt, och dels också givetvis med frågan om vederbörande arbetares eget hälsotillstånd. Där kan i någon mån åldersfrågan även spela in.

Nu tycker jag, att det verkligen är obilligt, att förhållandena skulle ordnas så, att en arbetare, som börjat vid 18 à 20 års ålder på ett varv, skall hålla på kanske mer än halva sin arbetstid i kronans tjänst, innan han kan komma över en veckas semester. Tycka herrarna verkligen, att vi år 1919 skola fatta ett sådant beslut att låta arbetare, som pliktroget utföra sitt arbete och som kanske äro familjeförsörjare och behöva komma ut med sina barn på landet, gå halva sitt liv i kronans tjänst utan att få mer än veckas ledighet? Det är icke rimligt, att staten såsom mönsterarbetsgivare uppträder på sådant sätt. Jag har alltid hävdadt den meningen, att kronan bör föregå de enskilda med gott exempel och visa sig som en mönsterarbetsgivare. Det finnes intet område, där känsligheten är så stor, som när det gäller semesterfrågan. Litet var har dock en förnimmelse av, vad semesterfrågan spelar för en roll. Det är så mycken motivbildning omkring detta. Längtan efter semester, att med bibehållen avlöning få vara fri någon gång i sitt liv och få vara sig själv med de sina, det är ett värde, som ligger i detta, som gör, att vederbörande arbetare fästas vid arbetsplatsen och arbetsgivaren, och den trivsamt, som på detta sätt sprides bland arbetarna, är förutom det förbättrade hälsotillståndet, ett gott, som arbetsgivaren — staten — bör tillvarata på allt sätt.

Mina herrar, i denna tid sker någonting, som vi icke kunna komma ifrån, nämligen att arbetarvärlden får en ny position i samhället. Vi se det med hänsyn till arbetarnas lönestandard, med hänsyn till arbetstidsfrågan och med hänsyn till deras politiska inflytande. Vi se det med glädje, därför att det betyder, att en tillbakasatt samhällsklass kommer in i samhället och ordnar sig i samhället och liksom andra från sin ställning beredd där. Vi skola försöka jämna vägen och ordna förhållandena så klokt och väl som möjligt, så att välstånd och trevnad kan spridas hos de breda lagren. Jag ber herrarna verkligen att icke knussla på denna punkt med sex dagar mer eller mindre. Och jag vil säga till herr Jönsson i Revinge, när han gick in på frågan om de affärs-

drivande verken och deras 20-dagarssemester och när han talade om söndagsarbetet, att här gäller det att jämföra sex dagar med tjugu dagar, och det blir väl icke så många söndagar för herr Jönsson i Revinge att räkna på sina fem fingrar, att denna jämförelse håller streck. Låt oss då icke knussla på detta sätt beträffande en sak, som har ett så stort värde, med hänsyn till att arbetarna skola ha en känsla av att man vårdar sig om dem. Låt oss på denna punkt verkligen tillmötesgå arbetarnas allmänna önskan och visa, att andra kammaren är den goda arbetsgivare, som den i själva verket bör vara. Jag anser, att tidens alla krav mana till att just på en sådan punkt tillmötesgå ett behov, som icke kan underkännas. Herr Jönsson i Revinge sade ju själv, att semesterfrågan kommer nog senare tillbaka, och då får man i alla fall gå med på saken. Men icke är väl detta en klok och sund argumentering, utan finna vi det lämpligt, så låt oss taga det nu.

Jag hemställer om bifall till den kungl. propositionen.

Ang. anslag för beredande av semester åt arbetare vid armén och marinen.

(Forts.)

Herr L e a n d e r: Herr talman! Efter herr statsrådets varmhjärtade anförande är det icke mycket att tillägga, utan jag skall blott be att kort och gott få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det bör ligga i öppen dag för var och en, att även de arbetare, som icke uppnått 40 års ålder, äro i behov av 12 dagars semester. Herr statsrådet har redan framhållit, att om en arbetare under sin ledighet vill resa till landet för att där rekreera sig, eller om han vill resa och hälsa på släktingar o. s. v., är det icke mycket lönt att göra det, om han blott har en veckas ledighet. Dessa arbetare äro ju anars bundna vid sitt arbete året om.

Jag ber också att få erinra om, att i de flesta verk åtnjuta tjänstemän av lägre grad redan 15 dagars semester, och man är nu beredd på att utöka denna tid. Exempelvis i fängvården har en vaktkonstapel 15 dagars semester, och man kan tycka, att en person, som står i en verkstad, kan vara i behov av lika lång tids ledighet. Jag tror, att den besparing, som man här vill göra, blir ingen besparing i verkligheten, utan det torde i stället bli en förlust för staten och för det arbete, som staten vill ha utfört. Få arbetarna denna tids ledighet, arbeta de sedan med större intresse. Jag kan icke heller dela herr Jönssons i Revinge uppfattning, att man icke nu bör taga steget fullt ut. Det är nog bäst att nu taga steget fullt ut, så att vi slippa få tillbaka frågan nästa år, och för övrigt böra vi alltid taga steget fullt ut, vilken fråga som än föreligger.

Jag ber att få instämma i det yrkande, som framställt av herr Hansson i Stockholm.

Herr J ö n s s o n i Revinge: Herr talman, mina herrar! Det är icke alls meningen, att riksdagen skall intaga någon underordnad ställning i förhållande till telegrafverket, men Kungl. Maj:ts egen utredning i denna sak är ganska bristfällig och när mellan telegrafverket och arbetarorganisationen ingåtts ett nytt avtal, som vi för vår del trodde vara fullt modernt, ansågo vi, att detta åtminstone till en viss grad kunde tjäna som ett slags föredöme. Vi ha icke be-

Ang. anslag
för beredande
av semester åt
arbetare vid
armén och
marinen.

(Forts.)

traktat frågan såsom slutgiltigt löst, men tills vidare bör den åtminstone provisoriskt lösas i visst sammanhang med bestämmelser som gälla för de betydligt större grupper av statsanställda, som finnas vid de affärsdrivande verken.

Beträffande den söndagstjänstgöring, som herr statsrådet icke syntes fästa så stort avseende vid, är det faktiskt på det sättet, att vid de affärsdrivande verken tager denna söndagstjänstgöring ut hela semesterledigheten. Visserligen får man där 20 eller högst 30 dagars semester, men som jag förut framhållit antalet söndagstjänstgöringsdagar äro flera. Nu var sjöministerns huvudanmärkning mot den kortare semestern att vederbörande på grund av dess korthet ej kunde draga något riktigt gagn av densamma. Det är emellertid min erfarenhet — att åtminstone de stationskarlar och banvakter, som bo vid de mindre stationerna, sällan taga sin ledighet i en följd, utan man tager sig ett par dagars ledighet emellanåt och det är mera sällsynt, att vederbörande taga hela ledigheten på en gång.

Med anledning av de siffror, som herr sjöministern anförde och som vi icke ha haft tillgängliga i utskottet, vill jag säga, att jag giver den förste talaren rätt i att beräkningen i fråga om det anslag, som skulle behövas, med den förändring i det kungl. förslaget utskottet gjort, är gjord på en höft. Men att döma av herr sjöministerns egna siffror, torde man lugnt kunna utgå ifrån att det nedsetta anslaget räcker. I fråga om relationen mellan dem som skulle få längre eller kortare tids ledighet lär det ställa sig väsentligt olika vid armén och marinen, ity att vid arméns verkstäder personalen i allmänhet är äldre, så att vid armén skulle ett större antal komma i åtnjutande av den längre ledigheten. Under alla förhållanden är jag övertygad om att det anslag, som här är beräknat, kommer att räcka för ändamålet, och i värsta fall så må man komma i håg att här ju är fråga om förslagsanslag, och sådana kunna som bekant överskridas.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: Jag vill endast fästa den siste ärade talarens uppmärksamhet därpå, när han talade om ett visst sammanhang med andra personalgrupper, att civilministern, som ju är chef för de affärsdrivande verken, instämt i detta förslag. Givetvis har en sådan proposition icke tillkommit utan beredning tillsammans med honom.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det yrkande, som under överläggningen framställdes av herr Hansson i Stockholm; och förklarade herr talmannen sig ause den senare propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller det yrkande, som under

överläggningen angående statsutskottets förevarande utlåtande nr 154 framstälts av herr Hansson i Stockholm, röstar

Ang. anslag för beredande av semester åt arbetare vid armén och marinen.
(Forts.)

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda utlåtande.

Omröstningen utföll med 76 ja mot 55 nej; och hade kammaren alltså bifallit det av herr Hansson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet.

§ 18.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 155, i anledning av väckt motion om utbetalande av visst belopp till byggmästaren N. O. Nordlund såsom entreprenör för uppförande av vissa byggnader för Hemsö kustartillerikår m. m.:

nr 156, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:ts rörande särskilda arvoden åt cheferna för arméns och marinens kommandoexpeditioner;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om vidtagande av provisoriska åtgärder till vinnande av ökat fängelseutrymme;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1919 gjorda framställningar angående anslag till folksanatorierna; och

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av ytterligare medel till uppförande av nybyggnad för patent- och registreringsverket m. m.

Utskottets i dessa utlåtanden gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 19.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 170, i anledning av väckta motioner om anskaffande för statens räkning av ett havsisbrytarefartyg; och yttrade därvid

Ang. anskaffande av ett havsisbrytarefartyg.

Herr Lübeck: Herr talman! Med tacksamt erkännande för statsutskottets synnerligen välvilliga motivering på föreliggande punkt skall jag fatta mig mycket kort i sak. Det hade enligt mitt förmenande varit möjligt för riksdagen att nu gå till ett definitivt

Ang.
anskaffande
av ett hasis-
brytarefartyg.
(Forts.)

beslut i denna för hela Norrlands utveckling — så vitt jag kan finna och som även statsutskottet erkänner — synnerligen betydelsefulla fråga. Då emellertid nu utskottet icke ansett sig, utan att Kungl. Maj:t tagit direkt initiativ i saken, kunna gå till ett definitivt beslut, vill jag dock särskilt betona, att statsutskottet icke angivit några statsfinansiella hänsyn såsom orsaken till att man nu icke velat fatta ett sådant beslut. Det är också förvisso på det sättet, att vi här stå inför en av de uppgifter, där åtgärder från statens sida alldeles särskilt kunna vara ägnade att främja produktionen i denna för hela vår ekonomiska framtid synnerligen betydelsefulla landsända. Med understrykande av detta vill jag sålunda endast uttala den varma förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte finna anledning uti statsutskottets betänkande att till nästa år framkomma med avsett förslag i ärendet.

Jag har, herr talman, sålunda icke något yrkande.

Häruti instämde herr *Thore*.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 20.

Vidare föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gemensamt lönesystem samt lönereglering för postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk jämte i ämnet väckta motioner;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid postverket m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid telegrafverket m. m.;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag i fråga om antalet av vissa befattningar vid statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till omorganisation av vattenfallsstyrelsen samt i fråga om antalet av vissa befattningar vid statens vattenfallsverk jämte i ämnet väckta motioner;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar av gällande stat för vattenfallsstyrelsen; och

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt vissa befattningshavare vid kommunikationsverken jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt blev av kammaren bifallet.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 4,51 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.
